

Kommunledningskontoret
Kommunfullmäktige

Datum:
2021-09-01

Diarienummer:
KSN-2021-00096

Handläggare:
Sara-Carin Öhman

Anmälningssärenden 13 september 2021

Förslag till beslut

Kommunfullmäktige beslutar

1. **att** med godkännande lägga förteckningen över anmälningssärenden till protokollet.

Anmälningssärenden

- Mälardalsrådets rapport ”Samlad nyttoanalys av Storregional systemanalys 2020”.
- Mälardalsrådets rapport ”Rekrytering till och från högre utbildning i Stockholm-Mälardalenregionen”.
- Rapportering av ej verkställda beslut enligt socialtjänstlagen första kvartalet från socialnämnden.
- Rapportering av ej verkställda gynnande beslut enligt socialtjänstlagen andra kvartalet 2021 från äldre- och socialnämnden.
- Upplandsstiftelsens årsrapport 2020

Anmälningssärende
2021-06-30

Ny rapport från Mälardalsrådet om Samlad nyttoanalys av Storregional systemanalys 2020

Mälardalsrådet anmäler sin nya rapport ”Samlad nyttoanalys av Storregional systemanalys 2020”. Rapporten visar mervärdet som skapas om de prioriterade åtgärderna inom ramen för Mälardalsrådets storregionala En Bättre Sits-samarbete genomförs fram till 2030. Analysen visar att den samhällsekonomiska nyttan av åtgärderna uppgår till över 96,1 miljarder kronor.

Totala nyttor: 119 miljarder kronor

Trasiga spår och vägar slår mot pendlarna och företagen i Stockholm-Mälardalen och därmed hela Sverige. Nyttoanalysen visar vilket mervärde som skapas om En Bättre Sits prioriterade åtgärder i Storregional systemanalys 2020 genomförs fram till 2030. Analysen visar att den samhällsekonomiska nyttan av En Bättre Sits åtgärder uppgår till över 96,1 miljarder kronor.

Ytterligare nyttor om 19,2 miljarder kronor skulle uppstå i övriga delar av landet när resorna går snabbare till och från Stockholm-Mälardalen. Till detta kommer fastighetsnyttor om 30 miljarder kronor. Totalt uppgår nyttorna till 119 miljarder kronor. Nyttoanalysen är ett starkt argument för att satsa på infrastruktur i Stockholm-Mälardalen, där nyttan är som störst för pendlarna och företagen.

En Bättre Sits Storregional systemanalys 2020

Framtidens resor - Storregional systemanalys för Stockholm-Mälardalen 2020 är den politiskt antagna utvecklingsstrategin för Stockholm-Mälardalens transporter. Systemanalysen visar Stockholm-Mälardalens prioriterade infrastrukturbehov och åtgärder inom kollektivtrafik och godstransporter. Bakom Systemanalysen står de sju regionerna Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland och Gotland, som samarbetar i Mälardalsrådets En Bättre Sits.

Tack för ditt engagemang för regionen! Vi fortsätter att arbeta för en starkare Stockholm-Mälardalen.

Maria Nimvik Stern

Generalsekreterare Mälardalsrådet

Mälardalsrådet driver medlemmarnas frågor för konkreta resultat inom infrastruktur, kompetensförsörjning, innovation, maritim samverkan och internationella jämförelser. Vi samlar Stockholm-Mälardalens kommuner och regioner till en dynamisk mötesplats för politik, näringsliv och akademi.

Läs mer på www.malardalsradet.se

EN BÄTTRE SITS

Samlad nyttoanalys av Storregional systemanalys 2020

Innehåll

I korthet	3
1. Inledning	4
2. Restidsnyttor	9
3. Godstransportnyttor	14
4. Arbetsmarknads- och näringslivsnyttor	18
5. Fastighetsrelaterade nyttor	23
6. Miljönyttor	25
7. Samlad nytta	26
Litteraturförteckning	30

I korthet

- Framtidens resor – Storregional systemanalys för Stockholm-Mälarenregionen 2020 är den politiskt antagna utvecklingsstrategin för Stockholm-Mälarenregionens transporter. Systemanalysen visar Stockholm-Mälarenregionens prioriterade infrastrukturbehov och åtgärder inom kollektivtrafik och godstransporter. Bakom Systemanalysen står de sju regionerna Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland och Gotland, som samarbetar i Mälardalsrådets En Bättre Sits.
- Ett genomförande av En Bättre Sits åtgärder mer än dubblar den samhällsekonomiska nyttan relaterad till investeringar i Stockholm-Mälarenregionen, jämfört med om bara de investeringar som finns med i nationell plan 2018-2029 genomförs.
- Den tillkommande samhällsekonomiska nyttan av En Bättre Sits åtgärder avseende behov före 2030 uppgår till 96,1 miljarder kronor. Merparten (58 miljarder kronor) utgörs av restidsnyttor, följt av inkomsteffekter (27 miljarder kronor), miljönyttor (8,5 miljarder kronor) och godstransportnyttor (2,6 miljarder kronor).
- Därtill uppstår markvärdeseffekter om 30 miljarder kronor, som dock överlappar med beräknade restidsnyttor och därmed inte utgör genuint tillkommande samhällsekonomisk nytta. Markvärdeseffekterna har dock stor betydelse för de områden som får bättre förutsättningar för utveckling av nya bostäder och verksamhetslokaler. Ur lokal-ekonomisk synvinkel är dessa med andra ord synnerligen relevanta.
- Nästan alla kommuner i Stockholm-Mälarenregionen kan tillgodoräkna sig nytta i mångmiljonklassen genom En Bättre Sits åtgärder. De få som uppvisar negativt värde gör det på grund av ett ökat transportarbete, och därmed förknippad transportkostnad, till följd av stärkta förutsättningar för godstransporter genom kommunen. I övrigt uppvisas enbart positiva nuvärden.
- Sammantaget utgör detta starka argument för den högre investeringsnivå som En Bättre Sits förordar. Det handlar om nyttor för 96 miljarder kronor och Stockholm-Mälarenregionens förmåga att agera draglok i den nationella utvecklingen som riskerar gå förlorade respektive försvagas om nödvändiga investeringar inte genomförs. Och som en del av detta, den omställning mot ett grönare och mer hållbart transportsystem som En Bättre Sits åtgärder så tydligt lägger grunden för.

1. Inledning

Sju regioner – Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Södermanland, Östergötland och Gotland – samarbetar sedan flera år tillbaka i infrastruktur- och transportfrågor i Mälardalsrådetets "En Bättre Sits". Den storregionala samverkan möjliggör ett bättre nyttjande av regionens samlade resurser och investeringar och banar väg för internationell konkurrenskraft. Genom att knyta samman arbets-, studie- och bostadsmarknaderna i Stockholm-Mälårregionen drar hela regionen nytta av huvudstaden som motor i den framtida utvecklingen. Samtidigt tas regionens mångfald av attraktiva boendemiljöer, kompetenser och näringsmässig specialisering tillvara.

Figur 1. Stockholm-Mälårregionen

Fyra av tio svenskar har sitt hem i Stockholm-Mälårregionen och nära hälften, 46 procent, av Sveriges BNP skapas här. Under de kommande decennierna förväntas Stockholm-Mälårregionens tyngd i den nationella ekonomin öka ytterligare och fram till år 2040 beräknas regionen bidra med 54 procent av rikets samlade BNP-tillväxt. Under samma period bedöms befolkningen öka med drygt 650 000 invånare – ett helt Göteborg och mer därtill.

För att fullt ut ta tillvara Stockholm-Mälarenregionens tillväxtpotential är det nödvändigt att infrastrukturen underhålls och byggs ut i samma takt som behovet av väl fungerande transporter ökar. Det är därför helt avgörande att identifierade behov av åtgärder i EBS systemanalys 2020 prioriteras för genomförande.

Stockholm-Mälarenregionen har under lång tid fått en väsentligt mindre del av de statliga infrastrukturinvesteringarna än vad som motiveras av regionens bidrag till rikets samlade tillväxt. Transportefterfrågan är starkt kopplad till den ekonomiska utvecklingen och om den statliga infrastrukturpolitiken vore strikt rationell skulle detta återspeglas i hur nyinvesteringarna fördelas mellan olika delar av landet.

För att visa vilka värden som står på spel har en nyttoanalys gjorts med avseende på de åtgärder En Bättre Sits anser behöver genomföras senast 2030 för att skapa en kapacitetsstark storregional kollektivtrafik samt säkra en effektiv godshantering och varuförsörjning (figur 2 och 3 nedan). Totalt handlar En Bättre Sits investeringspaket om 40 unika åtgärder och ett trimningspaket, där vissa av åtgärderna finns upptagna i gällande nationell plan 2018-2029, andra inte.

Nyttoanalysen visar vilket mervärde som skapas om alla åtgärder genomförs och inte bara de som finns upptagna i nationell plan 2018-2029. Vilka samhällliga nyttor som riskerar att utebli och därmed vilken tillkommande finansiering som är motiverad för att säkra Stockholm-Mälarenregionens utveckling. Nyttor beräknas enligt den metodik - de verktyg (Sampers, Samlok, Samgods) och de antaganden (ASEK) - som tillämpas inom Trafikverkets nationella planering, med beaktande av följande:

- Restidsnytta. Beräkning av värdet av resenärernas samlade tidsbesparingar till följd av ett förbättrat transportsystem och en ökad tillgänglighet.
- Godstransportnytta: Bedömning av vilken skillnad i samlad transportkostnad som uppstår till följd av infrastrukturåtgärderna, som påverkar vilka transportlösningar som används.
- Arbetsmarknads- och näringslivsnytta. En uppskattning av de långsiktiga effekterna på befolkning, sysselsättning och inkomster som uppstår till följd av den förbättrade tillgängligheten till arbetsplatser och arbetskraft.
- Fastighetsrelaterade nyttor. Analys av hur markvärdet för befintliga fastigheter påverkas av den ökade tillgängligheten.
- Miljörelaterade nyttor. Analys av hur investeringarna påverkar fördelningen på olika transportslag för person- och godstransporter och hur detta i sin tur påverkar utsläppen av klimatpåverkande gaser och luftföroreningar.

En utförligare metodbeskrivning ges i de underlagsrapporter som ligger till grund för den samlade nyttoanalysen och som tagits fram av WSP respektive Sweco.

För att fullt ut ta tillvara Stockholm-Mälarenregionens tillväxtpotential är det nödvändigt att infrastrukturen underhålls och byggs ut i samma takt som behovet av väl fungerande transporter ökar.

Figur 2. Behov *före* 2030 i infrastrukturen, för ökad tillgänglighet till Stockholm och Arlanda samt integration av regionens bostads-, studie- och arbetsmarknader genom en utvecklad storregional kollektivtrafik.

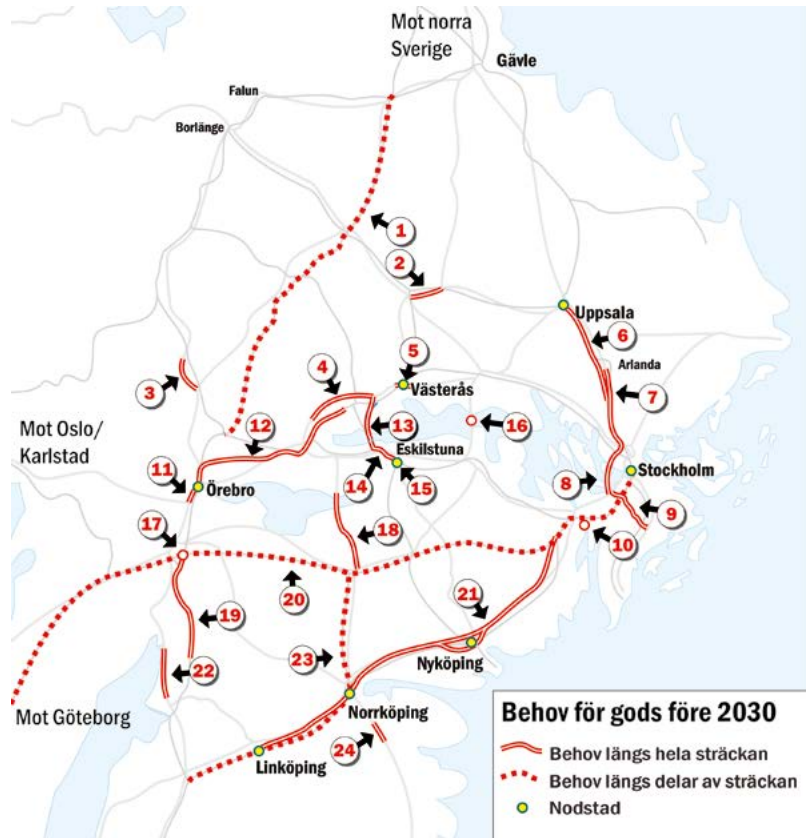
Källa: En Bättre Sits Systemanalys 2020

Systemövergripande: Trimningspaket, i nära samverkan med Trafikverket, för att möjliggöra den tågtrafik Mälardalstrafik kommer att upphandla, utveckling av pendeltågstrafiken samt anpassning till nya fordon:

- Optimering av spår användning
- Trimning av signal- och växelsystem
- Förbättrade vändmöjligheter
- Anpassning av plattformar
- Stärkt kapacitet för uppställning och service
- Säkrad elkraftförsörjning
- Stärkt trafikledning och trafikinformation

1. **Uppsala-Gävle.** Öka kapaciteten och skapa bättre tåglägen genom fler förbigångsmöjligheter för person- vs. godstrafik.
2. **Uppsala C.** Åtgärder för bättre vändkapacitet, utökad fordonsuppställning och serviceplattformar, klara snabba till- och frånkopplingar.
3. **Uppsala-länsgränsen Stockholm/Uppsala.** Två nya spår, dvs. fyra spår på hela sträckan Stockholm-Uppsala
4. **Märsta station.** Möjliggöra regionalstågsuppehåll för bättre samordning mellan pendel- och regionalståg samt alternativa förbindelser till Arlanda
5. **Upplands Väsby station.** Möjliggöra regionalstågsuppehåll för tåg som går via Märsta, för bättre samordning mellan pendel- och regionalståg
6. **Solna.** Ny station för regionalståg. Bättre samordning mellan pendel- och regionalståg.
7. **Stockholm C:** Anpassningar efter Citybanans färdigställande. Anpassningar av plattformar, kapacitetshöjning, nya växlar, skapa förutsättningar för korta vändtider och snabba till- och frånkopplingar. Stockholms län generellt: Kapacitet att hantera en omfattande, ökande och komplex spårtrafik där många trafikkoncept och funktioner nyttjar samma spår.
8. **Uppsala-Sala.** Kortad körtid för direktståg och tillkommande regionalstågsstationer för ökad tillgänglighet.
9. **Sala bangård.** Ombyggnad för att klara tågmöten för fyra tåg samtidigt.
10. **Västerås-Fagersta.** Kapacitet för utökad trafik.
11. **Stockholm C-Kalhäll.** Fullfölj pågående utbyggnad.
12. **Barkarby.** Ny regionalstågsstation. Regionalstågsplattformar för att möjliggöra nya uppehåll för regionalstågen samt anslutning till ny tunnelbana och pendeltåg.
13. **Västerås C.** Nytt resecentrum och ombyggnad av spårområde för ökad kapacitet.
14. **Kolbäck-Hovsta.** Kapacitet för utökad trafik och för att kunna vända fler tåg i Arboga.
15. **Örebro.** Ombyggnad av spår genom Örebro för att klara en utökad persontrafik och frigöra kapacitet för gods.
16. **Järna-Stockholm C.** Kapacitet för fler regional- och fjärrtåg.
17. **Strängnäs-Södertälje.** Kapacitet för fler tågrörelser.
18. **Folkesta-Rekarne/Kvicksund.** Mer kapacitet för Svealandsbanan och UVEN för ökad flexibilitet.
19. **Västra/Södra stambanan.** Öka kapaciteten och skapa bättre tåglägen genom trimningsåtgärder och fler förbigångsmöjligheter.
20. **Gnesta bangård.** Ombyggnad för ökad linjekapacitet för regional- och pendeltåg.
21. **Ostlänken.** Ny järnväg Järna-Linköping, med tillhörande stationer.
22. **Laxå bangårdombyggnad.** Ökad linjekapacitet och förbättrad säkerhet.

Figur 3. Behov *före* 2030 i infrastrukturen, för att kunna hantera utvecklingen inom godstransporter och varuförsörjning.

Källa: EBS Systemanalys 2020

1. **Storvik-Frövi.** Kapacitet för utökad trafik på järnväg.
2. **Väg 56 Sala-Heby.** Trafiksäkerhetshöjande åtgärder
3. **Väg 50 Lindesberg-Storå.** Mötesfri väg för ökad framkomlighet och trafiksäkerhet
4. **E18 Köping-Västjädra.** Kapacitetsökning för ökad framkomlighet och trafiksäkerhet
5. **E18 Genomfart Västerås.** Åtgärder för ökad framkomlighet
6. **Uppsala-Rosersberg.** Kapacitet för utökad trafik på järnväg
7. **E4.** Sträckan norr om Förbifart Stockholm till Arlanda
8. **Förbifart Stockholm.** Ny sträckning från Kungens Kurva till Häggvik
9. **Tvärförbindelse Södertörn.** Ny väg och stärkt kapacitet i anslutning till Norvik
10. **Södertälje.** Farled till Landsort samt säkrad kapacitet E4/E20 över Södertälje kanal.
11. **E18 Genomfart Örebro.** Åtgärder för ökad framkomlighet
12. **Kolbäck-Hovsta.** Kapacitet för utökad trafik på järnväg.
13. **Väg 56 Kvicksund-Västjädra.** Mötesfri väg för ökad framkomlighet och trafiksäkerhet

- 14. Folkesta-Rekarne/Kvicksund.** Kapacitet för utökad trafik på järnväg.
- 15. Eskilstuna.** Bättre terminalanslutning till järnvägen.
- 16. Hjulstabron.** En anpassad bro krävs för att dra full nytta av Mäljarprojektet
- 17. Hallsberg.** Ökad kapacitet för gods- och persontrafik
- 18. Väg 56 Katrineholm-Stora Sundby.** Mötesfri väg för ökad framkomlighet och trafiksäkerhet
- 19. Hallsberg-Degerön.** Fullfölj utbyggnad av dubbelspår.
- 20. Västra stambanan.** Öka kapaciteten och skapa bättre tåglägen genom trimningsåtgärder och fler förbigångsmöjligheter.
- 21. Ostlänken.** (Frigör kapacitet för gods på Södra Stambana och delar av Västra Stambanan.)
- 22. Väg 50 Nykyrka-Brattebro.** Mötesfri väg för ökad framkomlighet och trafiksäkerhet.
- 23. Södra stambanan.** Öka kapaciteten och skapa bättre tåglägen genom trimningsåtgärder och fler förbigångsmöjligheter.
- 24. E22 Förbifart Söderköping.** Ökad kapacitet och säkerhet

2. Restidsnyttor

En Bättre Sits åtgärder genererar en sammantagen diskonterad restidsnytta på drygt 58 miljarder kronor. En klar majoritet av dessa nyttor, 35 miljarder kronor, kan kopplas till arbets- och studieresor och 13 miljarder kronor till tjänsteresor.

Totalt tillfaller 48 miljarder kronor eller 83 procent av restidsnyttorna arbets-, studie och tjänsteresenärer. Det är en indikation på att investeringspaketet har en tydlig inverkan på tillväxt och utveckling i Stockholm-Mäljarregionen. Normalt sett brukar restidsnyttorna av investeringar i transportsystemet till omkring en tredjedel utgöras av kortare restider till arbete och studier. I detta fall är andelen dubbelt så stor, vilket är anmärkningsvärt.

Restidsnyttorna är som förväntat starkt koncentrerade till Stockholm-Mälardalen. Av den totala beräknade nyttan kan 90 procent eller 52 miljarder hänföras till regionen. Även län som angränsar till Stockholm-Mälardalen, primärt Dalarna och Gävleborg, erhåller substantiella nyttor av investeringarna.

Tabell 1. Restidsnytta fördelat på färdmedel och ärende. Nuvärde, miljoner kr.

	Kollektivtrafik				Bil				Alle färdmedel
	Arbete	Tjänste	Övriga	Alla ärenden	Arbete	Tjänste	Övriga	Alla ärenden	Alla ärenden
Stockholm-Mälarenregionen	28106	11028	8564	47697	2215	1382	1128	4725	52422
Övriga län	4735	705	355	5795	59	27	5	91	5886
Totalt riket	32841	11733	8919	53492	2274	1409	1133	4816	58308
Stockholms län	7157	6868	2222	16247	1636	1102	755	3493	19740
114 Upplands Väsby	694	87	410	1192	99	27	35	162	1353
115 Vallentuna	93	9	26	128	60	14	25	98	226
117 Österåker	117	16	8	141	39	13	14	66	206
120 Värmdö	104	25	9	138	27	9	14	50	188
123 Järfälla	166	47	36	249	100	33	35	168	418
125 Ekerö	62	41	9	111	39	10	18	67	178
126 Huddinge	333	167	103	602	68	39	31	138	740
127 Botkyrka	250	83	47	380	58	25	21	105	484
128 Salem	44	12	12	68	17	5	8	30	98
136 Haninge	141	46	14	201	33	15	13	61	262
138 Tyresö	87	22	10	118	18	7	9	34	153
139 Upplands-Bro	61	17	13	92	51	13	26	91	182
140 Nykvarn	30	16	23	69	17	5	12	33	102
160 Täby	99	31	21	151	100	31	30	161	312
162 Danderyd	40	33	16	89	40	21	21	81	171
163 Sollentuna	236	57	57	350	105	38	51	194	544
180 Stockholm	2126	1523	179	3827	353	336	161	849	4676
181 Södertälje	464	156	289	909	79	36	44	159	1068
182 Nacka	233	102	32	366	51	27	23	101	468
183 Sundbyberg	205	107	45	357	37	25	23	86	443
184 Solna	580	401	121	1102	35	72	27	134	1236
186 Lidingö	92	38	20	150	16	12	7	36	185
187 Vaxholm	30	7	4	41	11	3	5	19	60
188 Norrtälje	56	7	18	80	33	10	22	65	145
191 Sigtuna	797	3817	699	5313	140	274	75	488	5801
192 Nynäshamn	18	2	1	22	8	3	6	16	38
Uppsala län	8242	1214	2392	11848	275	126	190	590	12438
305 Häbo	73	17	34	124	34	9	27	70	193
319 Älvkarleby	52	5	9	66	3	1	1	5	71
330 Knivsta	579	63	434	1076	36	10	32	77	1153
331 Heby	162	22	57	241	6	2	3	11	252
360 Tierp	226	30	40	296	7	2	2	12	308
380 Uppsala	6733	986	1629	9348	159	86	102	347	9695
381 Enköping	269	73	162	504	25	14	21	60	563
382 Östhammar	148	19	27	194	6	2	2	10	203
Södermanlands län	2936	561	1094	4591	111	48	63	222	4812
428 Vingåker	31	6	18	55	1	0	0	2	57
461 Gnesta	302	46	180	529	7	3	5	15	544
480 Nyköping	396	146	232	774	14	7	8	28	802

481 Oxelösund	26	9	30	65	2	1	1	3	68
482 Flen	212	41	74	327	4	2	3	9	336
483 Katrineholm	310	43	64	417	4	3	2	9	426
484 Eskilstuna	1450	200	298	1948	39	17	21	77	2025
486 Strängnäs	136	40	69	245	30	11	17	58	303
488 Trosa	72	30	129	230	9	4	7	20	251
Östergötlands län	4813	861	513	6187	88	43	60	191	6378
509 Ödeshög	19	2	3	24	0	0	-1	-1	23
512 Ydre	19	1	0	21	0	0	0	0	21
513 Kinda	51	4	2	57	1	1	1	2	59
560 Boxholm	28	4	5	36	1	0	0	1	37
561 Åtvidaberg	71	6	5	83	2	1	1	5	87
562 Finspång	117	19	17	153	2	1	1	4	157
563 Valdemarsvik	34	5	2	42	1	0	0	1	43
580 Linköping	1684	306	89	2079	41	19	31	92	2170
581 Norrköping	2154	349	307	2811	27	15	19	61	2872
582 Söderköping	125	12	17	154	3	1	2	6	160
583 Motala	265	100	28	392	5	2	2	9	401
584 Vadstena	28	6	9	43	1	0	0	2	45
586 Mjölby	216	47	29	293	4	2	3	9	301
Örebro län	2025	586	618	3230	32	19	15	65	3295
1814 Lekeberg	33	6	23	62	1	0	0	1	63
1860 Laxå	15	4	14	33	1	0	1	2	34
1861 Hallsberg	67	29	49	145	2	1	1	5	150
1862 Degerfors	17	4	1	22	0	0	0	1	22
1863 Hällefors	15	8	-1	22	1	0	0	1	23
1864 Ljusnarsberg	32	12	19	64	1	0	0	1	64
1880 Örebro	1409	374	269	2052	15	10	7	32	2084
1881 Kumla	119	44	69	232	3	1	2	6	239
1882 Askersund	33	7	24	63	1	1	1	3	67
1883 Karlskoga	89	17	4	110	2	1	0	4	114
1884 Nora	32	8	5	46	1	1	0	2	48
1885 Lindesberg	164	73	142	379	3	2	2	8	387
Västmanlands län	2932	938	1725	5594	74	44	46	164	5758
1904 Skinnskatteberg	15	6	46	66	1	0	0	1	68
1907 Surahammar	58	11	49	117	4	1	2	7	124
1960 Kungsör	72	14	39	125	3	1	3	7	132
1961 Hallstahammar	97	52	79	228	4	2	4	10	238
1962 Norberg	34	6	25	65	1	0	0	2	67
1980 Västerås	1395	436	642	2473	42	29	26	96	2569
1981 Sala	386	76	175	637	8	4	4	16	653
1982 Fagersta	34	11	20	66	0	1	0	1	66
1983 Köping	573	204	441	1219	8	4	3	15	1234
1984 Arboga	268	121	210	599	5	2	3	9	608
Gotlands län									
980 Gotland									

Ej beräkningsbar, med hänsyn till ö-läget. Gotland påverkas dock positivt av de förbättringar i anslutande landtransporter till flyg- och sjötrafik som En Bättre Sits åtgärder möjliggör och som underlättar resandet till/från kommunen.

58

miljarder kronor
i restidsnytta från
En Bättre Sits
åtgärder

Nyttorna kan till mycket stor del kopplas till resor med kollektiva färdmedel, vilket är förväntat givet åtgärdernas tyngdpunkt i järnvägsinvesteringar.

Nyttorna från vägtrafiken, totalt närmare 5 miljarder kronor, kan till betydande del kopplas till kapacitetsförbättringar på E4 norr om Förbifart Stockholm och till Arlanda. Ett projekt som tidigare kostnadsuppskattats till omkring en halv miljard kronor och som mot den bakgrunden förefaller ha en mycket hög samhällsekonomisk netto nytta.

Den absoluta merparten av resandeökningen och därmed även restidsvinsterna uppstår i ett nord-sydligt stråk från Linköping till Gävle. Viktiga förklaringar till detta är dels en kraftigt ökad turtäthet på Ostkustbanan mellan Stockholm och Uppsala, dels en tydlig förstärkning av trafikeringen mellan Linköping och Stockholm. Den senare förändringen möjliggörs av Ostlänken, den nya järnvägen mellan Linköping och Järna i den södra delen av Stockholms län.

Av kartan i figur 4 ser vi att resandeökningen i det nordsydliga stråket kulminerar i dess mittparti, det vill säga mellan Södertälje och Uppsala. Detta är ett resultat av den ökade turtätheten på de ovan nämnda linjerna som förbinder Linköping respektive Uppsala, inklusive mellanliggande städer, med Stockholm.

Resandeökningen längs stråkets midja förstärks därtill av ett kraftfullare trafikeringssupplägg på linjer som angör Stockholm västerifrån. Det handlar då inte minst om en betydande ökning av turtätheten på Mäljarbanan mellan Västerås och Stockholm samt på Svealandsbanan mellan Eskilstuna och Stockholm. Fler avgångar och kortare restider på Södra stambanan mellan Katrineholm och Stockholm samt på Dalabanan mellan Falun och Uppsala verkar i samma riktning.

Slutligen kan även noteras ett något minskat tågresande på enstaka sträckor, vilket genomgående kan förklaras av att trafik flyttas över till närliggande linjer som erhåller fler och/eller snabbare avgångar. Tydligast är minskningen på Södra stambanan mellan Linköping och Katrineholm, vilket beror på det ambitiösa trafikeringssupplägg som möjliggörs av Ostlänken.

Figur 4. Förändringar i tågresa mellan UA och JA, flöde per dygn (rött=ökning, grönt=minskning)

Nyttorna kan till mycket stor del kopplas till resor med kollektiva färdmedel.

3. Godstransportnyttor

En Bättre Sits åtgärder genererar en sammantagen diskonterad godstransportnytta om knappt 2,6 miljarder kronor, varav merparten, 2,1 miljarder kronor, härrör till nyttor inom Stockholm-Mälardalenregionen. Detta kopplat till skillnader i ruttval och hastighet, men även andra kostnadsskillnader som åtgärderna förväntas ge upphov till. Det handlar dock om komplexa modellberäkningar som fortfarande är under utveckling, där möjlighet än så länge saknas att inkludera och värdera nyttor kopplat till en ökad tillförlitlighet i transportsystemet.

Att godset kommer fram på avsedd tid är en av de faktorer som företagen värderar högst vad gäller godstransporter, varför godstransportnyttan sannolikt är underskattad. På kommunnivå ger modellberäkningarna därtill upphov till en del oväntade resultat, varför dessa värden bör betraktas med försiktighet.

Exempelvis ger Förbifart Stockholm upphov till negativ nytta i Ekerö kommun, som främst härrör till ökade transportvolymerna genom kommunen och därmed högre totala transportkostnader. Motsatt effekt uppstår i Sollentuna kommun, som avlastas av förbifarten och därmed erhåller ett minskat transportarbete genom kommunen, vilket avspeglas i en positiv godstransportnytta. Liknande exempel står att finna i flera kommuner som genom En Bättre Sits åtgärder, inte minst på järnvägssidan, blir mer eller mindre attraktiva ruttval för de framtida godstransporterna.

Drygt hälften av den beräknade godstransportnyttan, ca 1,2 miljarder kronor, härrör till en anpassning av Hjulstabron, som möjliggör större fartygsstorlek vid trafikering av Mälardalensregionen i Köping och Västerås. I tabell 2 nedan har denna nytta fördelats till kommunerna Köping och Västerås i proportion till de totala volymerna som passerar respektive hamn. En stor inverkan på godstransportsystemet uppstår därtill till följd av Förbifart Stockholm och järnvägssatsningar i Sörmland, vilket också avspeglas i den regionala fördelningen av godstransportnytta. En knapp femtedel av den samlade nyttan tillfaller därutöver andra delar av landet.

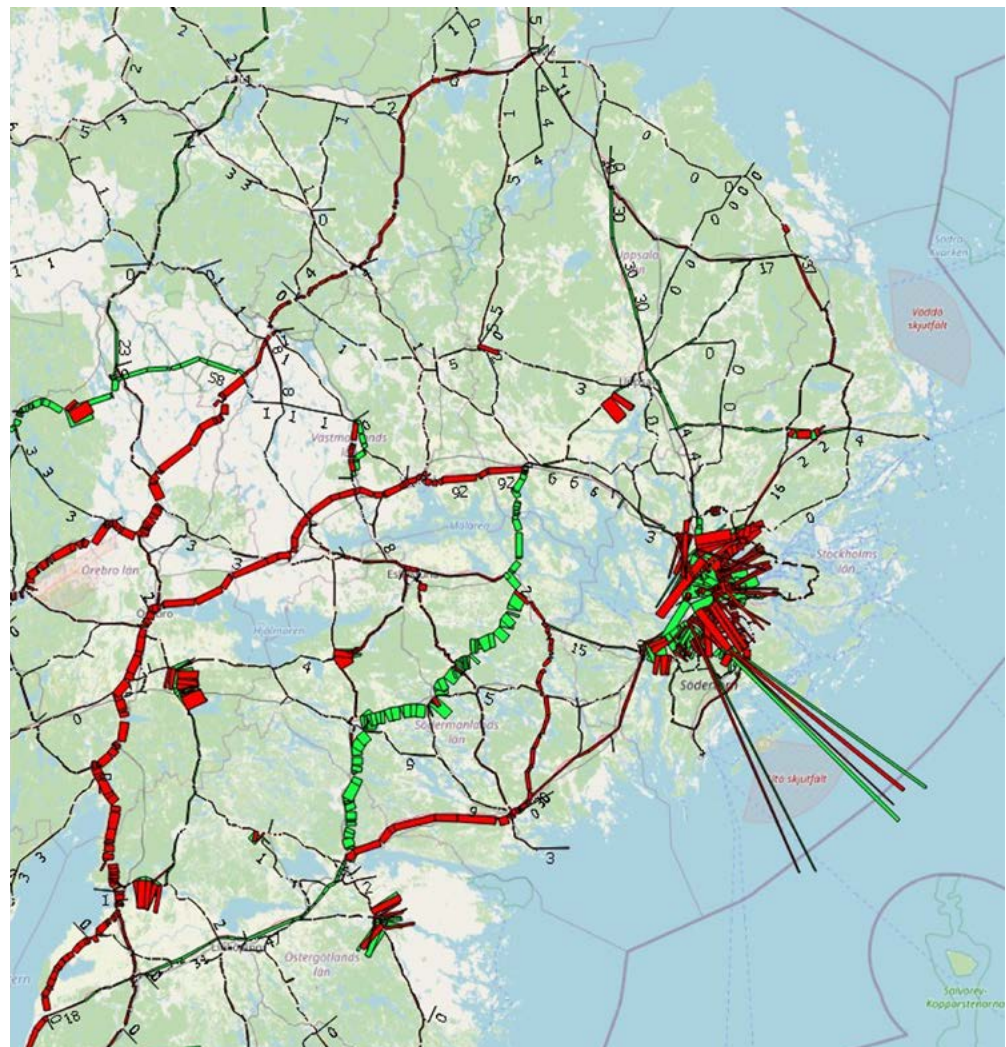
Drygt hälften av den beräknade godstransportnyttan, ca 1,2 miljarder kronor, härrör till en anpassning av Hjulstabron.

Tabell 2. Godstransportnyttor

	Milj kr		Milj kr		Milj kr
Stockholm-Mälarenregionen	2134	Södermanlands län	-490	Västmanlands län	2071
Övriga län	483	428 Vingåker	-34	1904 Skinnskatteberg	10
Totalt riket	2617	461 Gnesta	94	1907 Surahammar	0
		480 Nyköping	448	1960 Kungsör	81
Stockholms län	1183	481 Oxelösund	1	1961 Hallstahammar	77
114 Upplands Väsby	80	482 Flen	-552	1962 Norberg	12
115 Vallentuna	30	483 Katrineholm	-474	1980 Västerås	734
117 Österåker	19	484 Eskilstuna	214	1981 Sala	14
120 Värmdö	46	486 Strängnäs	-206	1982 Fagersta	-14
123 Järfälla	449	488 Trosa	19	1983 Köping	1007
125 Ekerö	-582			1984 Arboga	150
126 Huddinge	-161	Östergötlands län	-1124		
127 Botkyrka	59	509 Ödeshög	124	Gotlands län	9
128 Salem	-86	512 Ydre	2	980 Gotland	9
136 Haninge	51	513 Kinda	96		
138 Tyresö	0	560 Boxholm	-364		
139 Upplands-Bro	51	561 Åtvidaberg	6		
140 Nykvarn	-13	562 Finspång	-8		
160 Täby	6	563 Valdemarsvik	29		
162 Danderyd	42	580 Linköping	-159		
163 Sollentuna	795	581 Norrköping	-322		
180 Stockholm	5	582 Söderköping	-8		
181 Södertälje	29	583 Motala	-329		
182 Nacka	14	584 Vadstena	135		
183 Sundbyberg	-76	586 Mjölby	-326		
184 Solna	350				
186 Lidingö	0	Örebro län	450		
187 Vaxholm	5	1814 Lekeberg	7		
188 Norrtälje	58	1860 Laxå	92		
191 Sigtuna	21	1861 Hallsberg	-82		
192 Nynäshamn	-12	1862 Degerfors	-36		
		1863 Hällefors	-193		
Uppsala län	14	1864 Ljusnarsberg	-188		
305 Häbo	32	1880 Örebro	161		
319 Älvkarleby	6	1881 Kumla	45		
330 Knivsta	-20	1882 Askersund	16		
331 Heby	-6	1883 Karlskoga	197		
360 Tierp	7	1884 Nora	269		
380 Uppsala	-76	1885 Lindesberg	162		
381 Enköping	36				
382 Östhammar	35				

En övergripande sammanställning av hur de regionala landtransporterna påverkas redovisas i figurerna 5 och 6 nedan. En överflyttning av transporter förväntas ske från väg till järnväg, men på marginalen i förhållande till det totala godstransportarbetet. Lastbilstransporterna ökar främst på Förbifart Stockholm och väg 55, där det senare sannolikt är en överdriven effekt kopplad till anpassningen av Hjulstabron, som främst görs med avseende på sjötrafiken. I övrigt sker en minskning på flera delsträckor i det storregionala vägnätet, exempelvis partier av E4, E18 och Rv50. Detta i relation till ett framtida trafiknät utan En Bättre Sits åtgärder.

Figur 5. Skillnad mellan lastbilsflöden med jämfört utan En Bättre Sits åtgärder. Grönt=Större flöde med En Bättre Sits åtgärder. Rött=Större flöde utan En Bättre Sits åtgärder

Transporterna på järnväg ökar i sin tur framför allt på Södra och Västra Stambanan, som frigörs för ökad mängd gods av Ostlänken, samt på godsstråket genom Bergslagen. Däremot minskar transporterna på Mälärbanan, i jämförelse med ett järnvägsnät utan En Bättre Sits åtgärder.

Järnvägskapaciteterna är centrala för hur mycket järnvägstransporter som ryms i transportsystemet. Kapaciteten är i dagsläget mest ansträngd på Västra Stambanan västerut från Katrineholm, samt på Södra Stambanan söderut från Mjölby. Om åtgärderna genomförs blir järnvägsnätet mindre ansträngt. Den befintliga flaskhalsen norr om Gävle kvarstår dock och påverkar utfallet i Stockholm-Mälarenregionen.

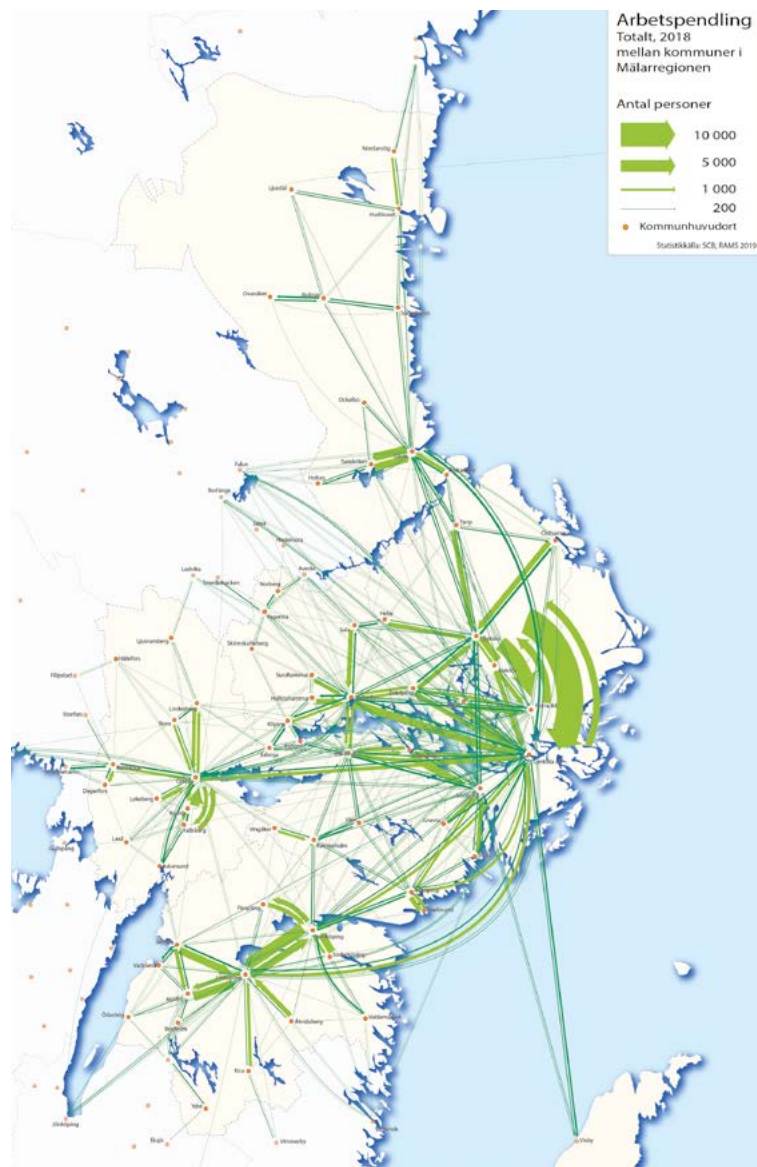
Figur 6. Skillnad mellan tågflöden med jämfört utan En Bättre Sits åtgärder. Grönt=Större flöde med En Bättre Sits åtgärder. Rött=Större flöde utan En Bättre Sits åtgärder

4. Arbetsmarknads- och näringslivsnyttor

En Bättre Sits åtgärder bedöms på ett par decenniers sikt öka de totala löneinkomsterna i riket med 0,04 procent per år, vilket över 60 år innebär en samlad, diskonterad inkomstökning på omkring 28,5 miljarder kronor. Effekten, baserad på förändringar av tillgängligheten och deras genomslag på löneinkomsterna i regionen, kan härledas dels till att en utvidgad regional arbetsmarknad driver upp produktiviteten i näringslivet, dels till att en förbättrad matchning på arbetsmarknaden minskar andelen arbetslösa.

Figur 7. Arbetspendling i Stockholm-Mälardalenregionen år 2018.

Källa: SCB

Vidare bedöms investeringarna och den därav ökade tillgängligheten på lång sikt innebära ett tillskott av omkring 6 000 personer i arbetsför ålder och att antalet arbetstillfällen ökar med cirka 5 000. Detta är dock i hög grad en ren omlokaliseringseffekt och utgör därför ingen genuin samhällsekonomisk nytta. Skälet är enkelt; ökad tillgänglighet i en viss region kommer högst troligt varken påverka rikets befolkning eller ha någon mer substantiell effekt på den samlade sysselsättningen i ekonomin. Nyttor i en region till följd av ökad befolkning och/eller arbetsplatser tas således i allt väsentligt ut av minskad nytta i andra regioner.

Den beräknade inkomsteffekten har en annan karaktär och kan inte avfärdas som resultatet av ett nollsummespel. En omtvistad fråga är i vilken utsträckning denna inkomsteffekt redan fångas upp i den restidsnytta som ligger till grund för den traditionella samhällsekonomiska bedömningen. Det förefaller dock finnas en relativt bred konsensus i forskarkåren kring att vissa delar av inkomsteffekten inte avspeglas i restidsnyttan (se t ex Börjesson m fl., 2013). Följande kan argumenteras:

- **Skatteintäkter av ökade inkomster.** Kortare restid kan växlas in i fler arbetade timmar och/eller möjliggöra pendling till ett bättre betalt arbete längre bort från hemmet. Den inkomstökning som detta ger bör, teoretiskt sett, redan vara inkluderade i den samhällsekonomiska kalkylen. Det gäller dock inte de skatteintäkter som denna inkomstökning genererar. Det beror på att individen utgår från nettolönen i restidsvärderingen, medan den faktiska samhällsekonomiska vinsten avspeglas av den totala lönekostnaden som även inkluderar skatt.
- **Lägre arbetslöshet/ökat arbetskraftsdeltagande.** Ökad tillgänglighet förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt, vilket kan leda till lägre arbetslöshet och ökat arbetskraftsdeltagande. Den ökade sysselsättning som detta genererar ingår inte i en traditionell kalkyl eftersom de underliggande trafikprognoserna utgår från oförändrad sysselsättning.
- **Externa produktivitetseffekter.** Det finns tydligt vetenskapligt stöd för att en ökad marknadspotential driver upp produktiviteten i den regionala ekonomin. En del av de observerade inkomsteffekterna av tillgänglighetsförändringar kan härledas till fler arbetade timmar och pendling till bättre betalda arbeten längre bort från hemmet. Effekter därutöver, till exempel till följd av en snabbare kunskapsuppbyggnad i en tätare regional miljö, fångas däremot inte upp i den traditionella kalkylen.

Vi kan med gott vetenskapligt stöd beräkna de effekter på skattebasen som inte inkluderas i restidsnyttan. Här bör man utgå från marginals-katten snarare än den genomsnittliga skatten eftersom större delen av inkomsteffekten härrör från fler arbetade timmar hos dem som redan är sysselsatta. För en medelinkomsttagare ligger marginals-katten på cirka 32 procent och adderar man arbetsgivaravgift till detta uppgår den samlade skattekillen till omkring 66 procent. Effekten på skatteintäkterna kan då bestämmas till $0.66 \cdot 28,5$ miljarder, det vill säga 19 miljarder kr.

Den del av inkomsteffekten som kan kopplas till lägre arbetslöshet och/eller ett högre arbetskraftsdeltagande kan uppskattas med hjälp av de effektsamband mellan ökad tillgänglighet och ökade löneinkomster som tagits fram i utvecklingen av Samlokmodellen. En sådan kalkyl ger vid handen att nära 30 procent av den samlade inkomsteffekten, det vill säga cirka 8 miljarder kr, i detta fall är att betrakta som en genuin samhällsekonomisk nytta.

Vad gäller de externa produktivitetseffekterna finns det i dagsläget inte tillräckligt entydig empirisk forskning för att kunna göra någon mer precis bedömning av vilket tillskott av nytta som detta potentiellt skulle kunna generera. Detta innebär att den genuint tillkommande samhällsekonomiska nyttan, baserad på förändringar av tillgängligheten och deras genomslag på löneinkomsterna i regionen, fastställs till 19+8, dvs 27 miljarder kronor.

Jämfört med restidsnyttorna har inkomsteffekten en någon större spridning i geografin. Som nämnts kan omkring 90 procent av restidsnyttorna kopplas till länen i Stockholm–Mälardalen, medan inkomsteffekten till cirka 70 procent kan härledas hit. En viktig förklaring till detta är att de skattade effektsambanden i Samlok innebär att samma inkomstelasticitet används i alla kommuner. En sannolik konsekvens av detta är att effekterna kan överskattas i kommuner med låg tillgänglighet i utgångsläget och underskattas i kommuner med högre tillgänglighet.

Tabell 3. Långsiktiga effekter av en bättre fungerande regional arbetsmarknad

	Befolkning 20-64 år		Sysselsättning		Inkomster	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Milj kr	Procent
Stockholm-Mälardalenregionen	3975	0,15	3318	0,14	19372	0,06
Övriga län	2011	0,06	1770	0,06	9147	0,03
Totalt riket	5987	0,11	5089	0,10	28518	0,04
Stockholms län	1594	0,10	1426	0,09	8713	0,04
114 Upplands Väsby	78	0,26	53	0,26	378	0,11
115 Vallentuna	34	0,17	18	0,17	203	0,08
117 Österåker	45	0,18	23	0,18	270	0,08
120 Värmdö	20	0,07	10	0,07	121	0,03
123 Järfälla	104	0,16	63	0,16	557	0,07
125 Ekerö	27	0,18	14	0,18	170	0,08
126 Huddinge	55	0,08	42	0,08	287	0,03
127 Botkyrka	52	0,09	27	0,09	223	0,04
128 Salem	13	0,13	5	0,13	74	0,06
136 Haninge	40	0,06	23	0,06	196	0,03
138 Tyresö	15	0,06	7	0,06	88	0,02
139 Upplands-Bro	36	0,20	21	0,20	185	0,09
140 Nykvarn	9	0,13	4	0,13	55	0,06
160 Täby	68	0,15	50	0,15	493	0,07
162 Danderyd	21	0,13	25	0,13	188	0,06
163 Sollentuna	78	0,18	54	0,18	518	0,08
180 Stockholm	454	0,06	546	0,06	2461	0,03
181 Södertälje	88	0,14	75	0,14	376	0,06
182 Nacka	37	0,05	26	0,05	243	0,02
183 Sundbyberg	45	0,11	37	0,11	227	0,05
184 Solna	83	0,12	133	0,12	438	0,05
186 Lidingö	24	0,10	15	0,10	177	0,04
187 Vaxholm	11	0,16	6	0,16	73	0,07
188 Norrtälje	50	0,14	42	0,14	234	0,06
191 Sigtuna	90	0,27	96	0,27	389	0,11
192 Nynäshamn	19	0,13	12	0,13	90	0,06
Uppsala län	773	0,34	590	0,26	3645	0,14
305 Håbo	32	0,28	17	0,28	179	0,13
319 Älvkarleby	29	0,67	21	0,67	126	0,29
330 Knivsta	35	0,30	14	0,30	215	0,14
331 Heby	30	0,46	22	0,46	131	0,21
360 Tierp	43	0,45	35	0,45	177	0,19
380 Uppsala	502	0,33	391	0,33	2315	0,13
381 Enköping	63	0,28	49	0,28	315	0,13
382 Östhammar	40	0,44	41	0,44	186	0,20
Södermanlands län	492	0,32	382	0,25	2088	0,13
428 Vingåker	6	0,14	5	0,14	22	0,06
461 Gnesta	20	0,37	13	0,37	92	0,17
480 Nyköping	33	0,11	28	0,11	156	0,05
481 Oxelösund	7	0,11	5	0,11	33	0,05

482 Flen	34	0,46	29	0,46	138	0,21
483 Katrineholm	39	0,23	36	0,23	155	0,09
484 Eskilstuna	300	0,50	228	0,50	1211	0,20
486 Strängnäs	45	0,26	32	0,26	240	0,12
488 Trosa	7	0,13	5	0,13	41	0,06
Östergötlands län	337	0,13	259	0,10	1390	0,05
509 Ödeshög	4	0,17	3	0,17	15	0,08
512 Ydre	1	0,07	1	0,07	5	0,03
513 Kinda	3	0,08	2	0,08	14	0,04
560 Boxholm	4	0,16	3	0,16	16	0,07
561 Åtvidaberg	8	0,12	4	0,12	34	0,05
562 Finspång	28	0,26	25	0,26	132	0,11
563 Valdemarsvik	5	0,14	4	0,14	17	0,06
580 Linköping	84	0,08	60	0,08	318	0,03
581 Norrköping	121	0,15	97	0,15	488	0,06
582 Söderköping	8	0,12	5	0,12	33	0,05
583 Motala	46	0,19	32	0,19	197	0,08
584 Vadstena	8	0,21	8	0,21	35	0,10
586 Mjölby	19	0,13	15	0,13	88	0,06
Örebro län	324	0,20	280	0,17	1402	0,08
1814 Lekeberg	8	0,22	4	0,22	32	0,09
1860 Laxå	3	0,09	2	0,09	11	0,04
1861 Hallsberg	9	0,11	8	0,11	39	0,05
1862 Degerfors	6	0,10	3	0,10	24	0,05
1863 Hällefors	4	0,14	4	0,14	15	0,06
1864 Ljusnarsberg	10	0,41	7	0,41	34	0,17
1880 Örebro	169	0,18	154	0,18	739	0,08
1881 Kumla	19	0,17	11	0,17	83	0,07
1882 Askersund	6	0,11	4	0,11	23	0,05
1883 Karlskoga	20	0,14	21	0,14	95	0,06
1884 Nora	13	0,26	9	0,26	55	0,11
1885 Lindesberg	58	0,53	51	0,53	253	0,23
Västmanlands län	455	0,31	382	0,26	2134	0,13
1904 Skinnskatteberg	18	0,91	14	0,91	73	0,42
1907 Surahammar	13	0,22	8	0,22	62	0,10
1960 Kungsör	24	0,56	15	0,56	112	0,25
1961 Hallstahammar	19	0,24	12	0,24	86	0,11
1962 Norberg	16	0,50	9	0,50	69	0,22
1980 Västerås	185	0,21	167	0,21	926	0,09
1981 Sala	49	0,47	38	0,47	209	0,21
1982 Fagersta	11	0,17	10	0,17	51	0,07
1983 Köping	90	0,69	85	0,69	419	0,30
1984 Arboga	30	0,43	23	0,43	127	0,18
Gotlands län						
980 Gotland						

Ej beräkningsbar, med hänsyn till ö-läget. Gotland påverkas dock positivt av de förbättringar i anslutande landtransporter till flyg- och sjötrafik som En Bättre Sits åtgärder möjliggör och som underlättar arbets-/studiependling och tjänsteresor till/från kommunen.

5. Fastighetsrelaterade nyttor

Den totala markvärdeseffekten av En Bättre Sits åtgärder bedöms uppgå till 30 miljarder kronor. Detta utifrån data över hur investeringspaketet påverkar tillgängligheten och därigenom det samlade markvärdet i Stockholm-Mälardalenregionen. Det finns starka teoretiska argument för att tillgänglighetsvinsterna av en förbättrad transportinfrastruktur, åtminstone delvis, kapitaliseras i ökade markvärden. Att infrastrukturinvesteringar påverkar markprisbildningen åtnjuter även ett mycket robust empiriskt stöd (se t ex Jonsson 2017).

Den förbättrade tillgänglighet som uppstår genom investeringspaketet har potential att skapa bättre kommersiella förutsättningar för nyproduktion, såväl avseende bostäder som verksamhetslokaler. Det är dock komplicerat att bedöma i vilken utsträckning den nya bebyggelsen skulle utgöra en nettoökning för riket som helhet. Sannolikt skulle en betydande del av nyproduktionen ske genom omlokalisering, primärt inom Stockholm-Mälardalenregionen, av bostäder och verksamhetslokaler som ändå skulle ha byggts.

Merparten av markvärdesförändringen, omkring 27 miljarder kronor, kan kopplas till fastigheter som helt eller huvudsakligen upplåts för bostadsändamål. Mot den bakgrunden förefaller det inte vara någon slump att den restidsnytta som kan hänföras till arbets- och studiependling (34 miljarder kr) korresponderar så väl mot den beräknade markvärdeseffekten. Enligt ekonomisk teori så kommer vinsterna av ökad tillgänglighet, i form av lägre reskostnader i tid och/eller pengar, att resultera i ökad betalningsvilja för de fastigheter som får ökad tillgänglighet. Markvärdeseffekten bör alltså i teorin vara en ren avspeglning av de samlade tillgänglighetsvinsterna av investeringarna och dessa nyttor bör i allt väsentligt redan vara uppfångade i den beräknade restidsnyttorna.

Markvärdeseffekten är således inte att betrakta som genuint tillkommande samhällsekonomisk nytta, men är likväl av stor betydelse för de områden som får bättre förutsättningar för utveckling av nya bostäder och verksamhetslokaler.

Merparten, lite drygt 60 procent, av denna effekt beräknas uppstå i Stockholms län. Det förklaras inte av att Stockholm bedöms åtnjuta anmärkningsvärt stora tillgänglighetsförändringar, utan snarare av att huvudstadslandet i utgångsläget har mycket höga markvärden. Följaktligen beräknas den procentuella effekten på markvärdena bli väsentligt större i exempelvis Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län.

Tabell 4. Markvärdeseffekt

	Milj kr	Procent		Milj kr	Procent
Stockholm-Mälarenregionen	26370	0,7	484 Eskilstuna	500	3,1
Övriga län	3710	0,1	486 Strängnäs	173	1,8
Totalt riket	30081	0,5	488 Trosa	64	0,8
Stockholms län	18695	0,6	Östergötlands län	1024	0,7
114 Upplands Väsby	366	1,6	509 Ödeshög	3	1,1
115 Vallentuna	273	1,1	512 Ydre	1	0,5
117 Österåker	542	1,2	513 Kinda	5	0,5
120 Värmdö	349	0,4	560 Boxholm	8	1,0
123 Järfälla	484	1,0	561 Åtvidaberg	4	0,8
125 Ekerö	317	1,1	562 Finspång	23	1,7
126 Huddinge	452	0,5	563 Valdemarsvik	9	0,8
127 Botkyrka	211	0,6	580 Linköping	346	0,5
128 Salem	84	0,9	581 Norrköping	485	1,0
136 Haninge	252	0,4	582 Söderköping	29	0,7
138 Tyresö	129	0,4	583 Motala	70	1,2
139 Upplands-Bro	240	1,3	584 Vadstena	13	1,5
140 Nykvarn	28	0,9	586 Mjölby	27	0,9
160 Täby	979	1,0	Örebro län	826	1,3
162 Danderyd	653	0,8	1814 Lekeberg	7	1,3
163 Sollentuna	927	1,2	1860 Laxå	0	0,5
180 Stockholm	8306	0,5	1861 Hallsberg	4	0,7
181 Södertälje	215	0,9	1862 Degerfors	1	0,6
182 Nacka	558	0,3	1863 Hällefors	2	0,8
183 Sundbyberg	389	0,8	1864 Ljusnarsberg	3	2,5
184 Solna	1178	0,8	1880 Örebro	721	1,3
186 Lidingö	598	0,6	1881 Kumla	19	1,1
187 Vaxholm	237	1,1	1882 Askersund	7	0,7
188 Norrtälje	399	0,9	1883 Karlskoga	14	0,9
191 Sigtuna	421	1,5	1884 Nora	10	1,7
192 Nynäshamn	107	0,8	1885 Lindesberg	38	3,5
Uppsala län	4145	2,2	Västmanlands län	725	1,7
305 Häbo	171	1,8	1904 Skinnkatteberg	15	5,9
319 Älvkarleby	41	4,0	1907 Surahammar	5	1,4
330 Knivsta	138	2,0	1960 Kungsör	20	3,6
331 Heby	30	3,0	1961 Hallstahammar	15	1,6
360 Tierp	60	2,9	1962 Norberg	2	3,0
380 Uppsala	3230	2,2	1980 Västerås	516	1,5
381 Enköping	218	1,9	1981 Sala	60	3,1
382 Östhammar	257	2,7	1982 Fagersta	6	1,0
Södermanlands län	955	1,8	1983 Köping	72	4,5
428 Vingåker	3	0,9	1984 Arboga	14	2,8
461 Gnesta	55	2,4	Gotlands län		
480 Nyköping	67	0,7	980 Gotland		
481 Oxelösund	16	0,7			
482 Flen	35	3,1			
483 Katrineholm	42	1,4			

Ej beräkningsbar, med hänsyn till ö-läget. Gotland påverkas dock positivt av de förbättringar i anslutande landtransporter till flyg- och sjötrafik som En Bättre Sits åtgärder möjliggör och som ökar tillgängligheten till Gotland.

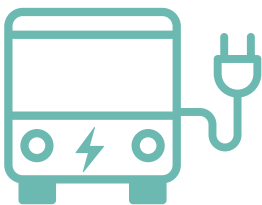
6. Miljönyttor

De beräknade miljönyttorna av En Bättre Sits åtgärder uppgår till 8,5 miljarder kronor i nuvärde. I sammanhanget bör det noteras att den rekommenderade monetära värderingen av koldioxid vid samhällsekonomiska bedömningar på transportområdet nyligen fyrdubblats till omkring 7 kronor per kilo.

Miljöeffekterna består framför allt av hur investeringarna påverkar fördelningen mellan bil- och kollektivtrafikresande och hur detta i sin tur påverkar utsläppen av klimatpåverkande gaser samt luftföroreningar.

En Bättre Sits åtgärder åstadkommer sammantaget en förskjutning i persontransportarbetet från väg och flyg till järnväg, men också av gods från väg till järnväg. Uttryckt i monetära termer står minskade koldioxidutsläpp för den överlägset största miljönyttan och något överraskande är det inte vägtrafiken utan flyget som beräknas minska sina koldioxidutsläpp mest. Det avspeglar att investeringspaketet inte bara ger inomregionala effekter utan även i hög utsträckning påverkar det mer långväga, interregionala resandet.

Miljönyttorna har inte fördelats mellan kommunerna och regionerna, då de i allt väsentligt saknar en tydlig geografisk koppling. Klimatfrågan är en global angelägenhet, varför nyttan av minskade koldioxidutsläpp får betraktas som en kollektiv nytta för hela landet. Förvisso finns även andra utsläpp till luft, därtill buller och olycksrisker, som har en större inverkan lokalt, men de summerar till små värden och har inte beaktats i den samlade nyttoanalysen.

7. Samlad nytta

Den samhällsekonomiska nyttan av En Bättre Sits åtgärder uppgår sammantaget till 96,1 miljarder kronor. Merparten (58 miljarder kronor) utgörs av restidsnyttor, följt av tillkommande inkomsteffekter (27 miljarder kronor), miljönyttor (8,5 miljarder kronor) och godstransportnyttor (2,6 miljarder kronor).

Därtill uppstår markvärdeseffekter om 30 miljarder kronor, som dock överlappar med beräknade restidsnyttor och därmed inte utgör genuint tillkommande samhällsekonomisk nytta. Markvärdeseffekterna har dock stor betydelse för de områden som får bättre förutsättningar för utveckling av nya bostäder och verksamhetslokaler. Ur lokalekonomisk synvinkel är dessa med andra ord synnerligen relevanta och har därför inkluderats i den sammanfattande kommuntabellen nedan.

Tabell 5. Samlad nytta, exklusive miljöeffekter. Miljoner kronor

	Restids- nytta	Gods- transport- nytta	Inkomster	Markvärde	Total nytta
Stockholm-Mälarenregionen	52422	2134	19372	26370	100298
Övriga län	5886	483	9147	3710	19226
Totalt riket	58308	2617	28518	30081	119525
Stockholms län	19740	1183	8713	18695	48331
114 Upplands Väsby	1353	80	378	366	2176
115 Vallentuna	226	30	203	273	731
117 Österåker	206	19	270	542	1038
120 Värmdö	188	46	121	349	705
123 Järfälla	418	449	557	484	1908
125 Ekerö	178	-582	170	317	83
126 Huddinge	740	-161	287	452	1317
127 Botkyrka	484	59	223	211	978
128 Salem	98	-86	74	84	171
136 Haninge	262	51	196	252	761
138 Tyresö	153	0	88	129	370
139 Upplands-Bro	182	51	185	240	659
140 Nykvarn	102	-13	55	28	173
160 Täby	312	6	493	979	1790
162 Danderyd	171	42	188	653	1053
163 Sollentuna	544	795	518	927	2784
180 Stockholm	4676	5	2461	8306	15449
181 Södertälje	1068	29	376	215	1689
182 Nacka	468	14	243	558	1283

183 Sundbyberg	443	-76	227	389	983
184 Solna	1236	350	438	1178	3202
186 Lidingö	185	0	177	598	960
187 Vaxholm	60	5	73	237	374
188 Norrtälje	145	58	234	399	837
191 Sigtuna	5801	21	389	421	6632
192 Nynäshamn	38	-12	90	107	224
Uppsala län	12438	14	3645	4145	20242
305 Häbo	193	32	179	171	576
319 Älvkarleby	71	6	126	41	244
330 Knivsta	1153	-20	215	138	1486
331 Heby	252	-6	131	30	407
360 Tierp	308	7	177	60	552
380 Uppsala	9695	-76	2315	3230	15163
381 Enköping	563	36	315	218	1132
382 Östhammar	203	35	186	257	681
Södermanlands län	4812	-490	2088	955	7365
428 Vingåker	57	-34	22	3	48
461 Gnesta	544	94	92	55	784
480 Nyköping	802	448	156	67	1474
481 Oxelösund	68	1	33	16	120
482 Flen	336	-552	138	35	-43
483 Katrineholm	426	-474	155	42	149
484 Eskilstuna	2025	214	1211	500	3949
486 Strängnäs	303	-206	240	173	510
488 Trosa	251	19	41	64	374
Östergötlands län	6378	-1124	1390	1024	7668
509 Ödeshög	23	124	15	3	166
512 Ydre	21	2	5	1	29
513 Kinda	59	96	14	5	174
560 Boxholm	37	-364	16	8	-303
561 Åtvidaberg	87	6	34	4	132
562 Finspång	157	-8	132	23	304
563 Valdemarsvik	43	29	17	9	98
580 Linköping	2170	-159	318	346	2676
581 Norrköping	2872	-322	488	485	3522
582 Söderköping	160	-8	33	29	213
583 Motala	401	-329	197	70	339
584 Vadstena	45	135	35	13	227
586 Mjölby	301	-326	88	27	91
Örebro län	3295	450	1402	826	5973
1814 Lekeberg	63	7	32	7	110
1860 Laxå	34	92	11	0	138
1861 Hallsberg	150	-82	39	4	111
1862 Degerfors	22	-36	24	1	11

1863 Hällefors	23	-193	15	2	-152
1864 Ljusnarsberg	64	-188	34	3	-87
1880 Örebro	2084	161	739	721	3705
1881 Kumla	239	45	83	19	385
1882 Askersund	67	16	23	7	112
1883 Karlskoga	114	197	95	14	419
1884 Nora	48	269	55	10	382
1885 Lindesberg	387	162	253	38	839
Västmanlands län	5758	2071	2134	725	10688
1904 Skinnkatteberg	68	10	73	15	165
1907 Surahammar	124	0	62	5	191
1960 Kungsör	132	81	112	20	345
1961 Hallstahammar	238	77	86	15	416
1962 Norberg	67	12	69	2	149
1980 Västerås	2569	734	926	516	4744
1981 Sala	653	14	209	60	936
1982 Fagersta	66	-14	51	6	110
1983 Köping	1234	1007	419	72	2732
1984 Arboga	608	150	127	14	899
Gotlands län					
980 Gotland					

Ej beräkningsbart med hänsyn till ö-läget, utöver 9 mnkr i godstransport-nytta. Gotland påverkas dock positivt av de förbättringar i anslutande landtransporter till flyg- och sjötrafik som En Bättre Sits åtgärder möjliggör och som underlättar resandet till/från kommunen.

Som framgår av tabellen kan nästan alla kommuner i Stockholm-Mälardalenregionen tillgodoräkna sig nytta i mångmiljonklassen genom En Bättre Sits åtgärder. De få som uppvisar negativt värde gör det på grund av ett ökat transportarbete, och därmed förknippad transportkostnad, till följd av stärkta förutsättningar för godstransporter genom kommunen. I övrigt uppvisas enbart positiva nuvärden.

Det finns i nuläget inte tillräckligt med underlag för att göra någon bedömning av merkostnaden av En Bättre Sits åtgärds paket jämfört nationell plan 2018-2029. Med ledning av de beräknade nyttorna kan man dock få en uppfattning om hur stor investeringskostnad som är möjlig, givet att man vill uppnå en positiv samhällsekonomisk nettonytta.

I samhällsekonomiska kalkyler belastas investeringskostnaden med en skattefaktor som är avsedd att spegla de snedvridande effekter som uppstår vid skattefinansierade offentliga utgifter. Denna faktor uppgår till 1,3, vilket innebär att kostnaden för investeringspaketet maximalt får uppgå till $96,1/1,3=73,9$ miljarder kr. Det är en mycket ansenlig summa och för att ställa den i relation till något så uppgick de samlade järnvägsinvesteringarna i riket år 2018 till 13 miljarder kr.

I Trafikverkets förslag till nationell plan för transportsystemet 2018–2029 beräknades de samlade nyttorna av investeringarna till 230 miljarder kronor. Stockholm-Mälardalens andel av dessa investeringar uppgår till ca 40% och andelen av nyttan kan antas vara ungefär densamma, vilket motsvarar ca 92 miljarder kronor. Ett genomförande av En Bättre Sits åtgärder skulle således mer än dubbla den samhällsekonomiska nyttan relaterad till åtgärder i Stockholm-Mälardalensregionen, jämfört med om bara det som finns med i nationell plan 2018-2029 genomförs.

Sammantaget utgör detta starka argument för den högre investeringsnivå som En Bättre Sits förordar. Det handlar om nyttor för 96 miljarder kronor och Stockholm-Mälardalensregionens förmåga att agera draglok i den nationella utvecklingen som riskerar gå förlorade respektive försvagas om nödvändiga investeringar inte genomförs. Och som en del av detta, den omställning mot ett grönare och mer hållbart transportsystem som En Bättre Sits åtgärder så tydligt lägger grunden för.

Litteraturförteckning

Börjesson, M., Eliasson, J. och Isacson, G. (2013) Infrastrukturens påverkan på ekonomisk, i Konjunkturinstitutet (2013), Tillväxt- och sysselsättningseffekter av infrastrukturinvesteringar, FoU och utbildning – En litteraturöversikt, specialstudie nr 37.

Fahlman, A (2018): Unikt projekt i Mälaren, Sjöfartstidningen.

Jonsson, L., Bengtsson, I., Kopsch, F., Almström, P, och Jörgensen, P. (2017), Höghastighetståg och markvärden – delrapport 3 i forskningsprojektet Höghastighetståg: markvärden och finansiering, Lunds Tekniska högskola, Working Paper 2017:3

Mälardalsrådet (2020), Framtidens resor - Storregional systemanalys för Stockholm-Mälardalenregionen.

Sweco (2021), Systemanalys Gods Mälardalen. Underlagsrapport till den samlade nyttoanalysen.

Trafikverket (2018a): Analysera och prognosticera godstrafik – Samgods-modellen förklarad på ett enklare sätt, 100852_samgodsmodellen_forklarad_pa_ett_enklare_satt.pdf

Trafikverket (2018b): Samhällsekonomisk analys – förklarad på ett enklare sätt, samhällsekonomisk_analys_20160620.pdf

Trafikverket (2020a), Analyismetod och samhällsekonomiska kalkylvärden för transportsektorn: ASEK 7.0

Trafikverket (2020b): Samgodsanalyser av förslag till nationell plan och länsplaner för transportsystemet 2018-2029 - konsekvenser för det svenska godstransportsystemet fram till år 2040, Underlagsrapport, 2020-06-15

WSP (2021), En Bättre Sits – nyttoanalyser. Underlagsrapport till den samlade nyttoanalysen.

Framtidens resor – Storregional systemanalys för Stockholm-Mälardalen 2020 är den politiskt antagna utvecklingsstrategin för Stockholm-Mälardalens transporter. Systemanalysen visar potentialen i transportsystemet i Stockholm-Mälardalen och på behovet av ökade satsningar på kollektivtrafik och godstransporter. Bakom Systemanalysen står de sju regionerna Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland och Gotland, som samarbetar i Mälardalsrådets En Bättre Sits.

En Nyttanalys har tagits fram för att visa vilket mervärde som skapas om En Bättre Sits prioriterade åtgärder genomförs fram till 2030. Analysen visar även vilka samhällsnyttor som riskerar att utebli utan finansiering. Nyttanalysen visar att den samhälls-ekonomiska nyttan av En Bättre Sits åtgärder uppgår till 96,1 miljarder kronor.

enbattresits.se

MÄLARDALSRÅDET

malardalsradet.se

Mälardalsrådet driver medlemmarnas frågor för konkreta resultat inom infrastruktur, kompetensförsörjning, innovation, maritim samverkan och internationella jämförelser. Vi samlar våra kommuner och regioner till en dynamisk mötesplats för politik, näringsliv och akademi.

Anmälningssärende
2021-06-15

Ny rapport från Mälardalsrådet om Rekrytering till och från högre utbildning

Mälardalsrådet anmäler sin nya rapport ”Rekrytering till och från högre utbildning i Stockholm-Mälardalsregionen”. Rapporten visar lärosätenas lokala, regionala och storregionala funktionalitet för kompetensförsörjning i Stockholm-Mälardalsregionen och hur väl högskoleutbildade möter den regionala arbetsmarknadens efterfrågan. Särskilt fokus är på utbildningsområdena IT/Data, pedagogiska utbildningar och samhällsbyggare.

Rapporten ”Rekrytering till och från högre utbildning i Stockholm-Mälardalsregionen” har tagits fram under 2020 inom ramen för Mälardalsrådets storregionala samarbete inom strategisk kompetensförsörjning, En Bättre Matchning.

Bland rapportens slutsatser konstateras följande:

- Universitets- och högskoleutbildning bör ses i en lokal-regional kontext. Det finns ett starkt samband vad gäller upptagnings- och avsättningsområde för studenter som utbildas.
- Kvarstannare och återvändare spelar en viktig roll för kompetensförsörjningen – i synnerhet i delregioner utan egen utbildningskapacitet. Ingen delmarknad är sig själv nog, utan samtliga är beroende av andra delar av Stockholm-Mälardalsregionen eller övriga landet för att täcka behoven.
- Rörlighet är en nyckelfaktor för att marknaden ska fungera så bra som möjligt, där begreppet omfattar såväl geografiska som sociala aspekter.

Tack för ditt engagemang för regionen! Vi fortsätter att arbeta för en starkare Stockholm-Mälardalsregion.

Maria Nimvik Stern

Generalsekreterare Mälardalsrådet

Mälardalsrådet driver medlemmarnas frågor för konkreta resultat inom infrastruktur, kompetensförsörjning, innovation, maritim samverkan och internationella jämförelser. Vi samlar Stockholm-Mälardalsregionens kommuner och regioner till en dynamisk mötesplats för politik, näringsliv och akademi.

Läs mer på www.malardalsradet.se

Rekryteringen till och från högre utbildning i Stockholm-Mälardalregionen

Innehåll:

I korthet	4
1. Inledning	5
1.1 Avgränsning och definitioner	5
2. Rekryteringen TILL högskola	8
2.1 Vem studerar?	9
2.2 Var studerar man?	13
3. Rekryteringen FRÅN högskola	20
3.1 Var arbetar man efter studier?	22
4. Matchning	28
5. Sammanfattande diskussion	33
Källförteckning	37

I korthet

- Universitets- och högskoleutbildning bör ses i en lokal-regional kontext. Det finns ett starkt samband såväl vad gäller upptagnings- som avsättningsområde för de studenter som utbildas.
- Män, utlandsfödda och de med utländsk bakgrund samt de utan förälder med eftergymnasial utbildning är fortsättningsvis underrepresenterade inom den högre utbildningen.
- En mycket hög andel av de som avslutat en högskoleutbildning är sysselsatta inom ett matchande yrke efter avslutade studier, oberoende av studieort eller social bakgrund.
- Stockholm dominerar framväxten av kunskapsintensiva verksamheter och övriga regionen och landet intar roller som nettoexportörer av kvalificerad arbetskraft till huvudstadens arbetsmarknad. Detta inte minst inom högspecialiserade branscher som IT/data men även samhällsbyggare, medan förhållandet är mer balanserat för välfärdsyrken som lärare.
- I många fall gör konkurrensen det svårt för kvalificerade verksamheter att etablera sig eller växa i de mindre arbetsmarknadsregionerna, där många framstår som underförsörjda på akademisk arbetskraft när rekryteringen av nyexaminerade ställs i relation till arbetsmarknadens storlek.
- Kvarstannare och återvändare spelar en viktig roll för kompetensförsörjningen – i synnerhet i delregioner utan egen utbildningskapacitet. Ingen delmarknad är sig självt nog, utan samtliga är beroende av andra delar av Stockholm-Mälarenregionen eller övriga landet för att täcka behoven.
- Rörlighet är en nyckelfaktor för att marknaden ska fungera så bra som möjligt, där begreppet omfattar såväl geografiska som sociala aspekter. Att möjliggöra för så många som möjligt att ta del av utbildningsutbudet och den färdigutbildade kompetensen.

1. Inledning

Närhet till högre utbildning spelar stor roll för studenters val av högskola. Studenter vars föräldrar saknar högskoleutbildning väljer i högre grad att studera i sin hemregion. De flesta, 87 procent, av dem som studerat vid en högskola i Stockholm-Mälardalenregionen arbetar i någon av regionens lokala arbetsmarknadsregioner. Högskolans lokalisering har därmed stor betydelse för den regionala kompetensförsörjningen av kvalificerad arbetskraft och för breddad rekrytering av studerande.

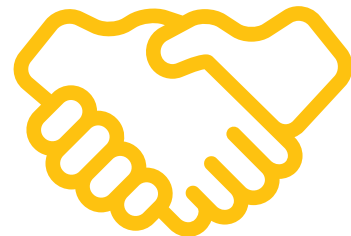
Ovanstående var huvudresultaten i rapporten ”Hur försörjs Östra Mellansveriges arbetsmarknader med högskoleutbildad arbetskraft?” (Sunnergren & Wictorin, 2016). Ett kunskapsunderlag som byggde på registerdata för nära 50 000 individer.

Föreliggande studie syftar till att validera och bygga vidare på fynden. Detta för att bedöma lärosätenas lokala, regionala och storregionala funktionalitet för kompetensförsörjning i Stockholm-Mälardalenregionen och hur väl högskoleutbildade möter den regionala arbetsmarknadens efterfrågan.

Studien har genomförts inom ramen för Mälardalsrådets process En Bättre Matchning, som är ett samarbete kring strategisk kompetensförsörjning i åtta län: Stockholm, Sörmland, Örebro, Västmanland, Uppsala, Gävleborg, Östergötland och Dalarna. Dessa arbetar gemensamt för att få till en bättre matchning mellan arbetsmarknadens behov och högskolornas utbud. Detta genom att bedriva påverkansarbete och opinionsbildning mot den nationella nivån, men också genom dialog och samarbete med lärosäten i Stockholm-Mälardalenregionen.

1.1 Avgränsning och definitioner

Undersökningen baseras på ett urval av registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB), bestående av samtliga individer i riket som år 2013 uppnådde summa avklarade högskolepoäng på minst 180 eller mer inom högskolan, dvs. fullföljt motsvarande minst tre års heltidsstudier, och fram till och med hösten 2017 inte hade några fler avklarade högskolepoäng. Urvalet är gjort på samma vis som i Sunnergren & Wictorins studie, men för nyare årtal där 2013 var det senast möjliga examensåret¹ med hänsyn till att statistiskt kunna följa upp studenternas sysselsättningsstatus fyra år efter avslutad utbildning.

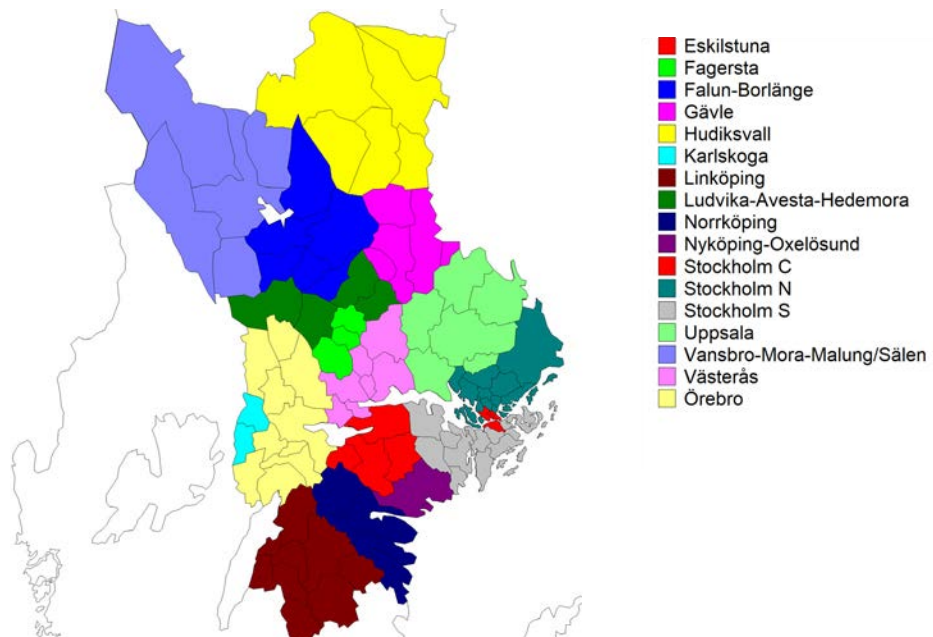
¹ Vid den tidpunkt urvalet gjordes

Analysen görs dels utgående från hela populationen, dels för följande tre utbildningsgrupper:

- IT/data, vilket omfattar yrkena SSK 2511-2516+2519, dvs Systemanalytiker och IT-arkitekter, Mjukvaru- och systemutvecklare, Utvecklare inom spel och digitala media, Systemtestare och testledare, Systemförvaltare, IT-säkerhetsspecialister och Övriga IT-specialister (samma definition som i SCB:s Trender och prognoser)
- Lärare, vilket omfattar utbildningsinriktningarna SUN 15 G, H, P och S, dvs Lärarutbildning för grundskolans lägre åldrar, Ämneslärarutbildning, allmänna ämnen, Utbildning för lärare i praktisk-estetiskt ämne och Speciallärarutbildning (samma definition som i SCB:s Trender och prognoser)
- Samhällsbyggare, vilket omfattar yrkena SSK 2142, 2143, 3112 och 3113, dvs Civilingenjörsvrket inom bygg- och anläggning, Civilingenjörsvrket inom elektroteknik, Ingenjörer och tekniker inom bygg- och anläggning samt Ingenjörer och tekniker inom elektroteknik (högskoleutbildade, enligt samma definition som användes i Mälardalsrådets rapport ”Bristen på samhällsbyggare inom infrastruktursektorn”)

Resultatet redovisas primärt för Stockholm-Mälardalenregionen samt delregioner inom denna. Med Stockholm-Mälardalenregionen avses de åtta länen Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland, Gävleborg och Dalarna. Indelningen i delregioner har gjorts utifrån samma modell som i Sunnergren & Wictorin 2016, kompletterat med en indelning i tre delregioner för Dalarna, som inte ingick i den tidigare studien. Totalt 17 delregioner, som till stor del överlappar med indelningen i FA-regioner och som illustreras i figur 1 nedan.

Figur 1. Karta över regionen och delregionerna

Källa: Samgods basår 2012, Swecos bearbetning

Definitioner

Nedanstående begrepp är centrala i analysen och definieras enligt följande:

Hemregion: Den region man bodde i innan studierna påbörjades.

Studieregion: Den region man bedrev sina studier i, utifrån vanligast förekommande studieort det senaste året i poängregistret.

Arbetsregion: Den region man arbetade i efter studierna, utifrån sysselsättningskommun år 2017.

Återvändare: Individer där hem- och arbetsregion är samma, men studieregionen är en annan.

Kvarstannare: Individer där hem-, studie- och arbetsregion är samma.

Utländsfödd: Individer som är födda i utlandet, dvs. inte i Sverige.

Utländsk bakgrund: Utländsfödda samt individer födda i Sverige, med två utrikes födda föräldrar.

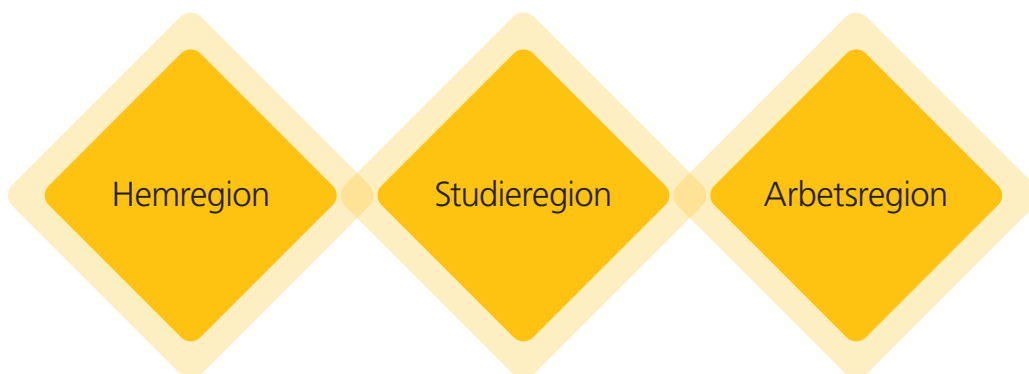
Akademikerbakgrund: Individer med minst en förälder som har en eftergymnasial utbildning.

Sysselsatt: Individer som var registrerade som sysselsatta november 2017.

Matchad: Individer som helt eller delvis hade ett arbete som motsvarade deras utbildning år 2017.

Analysen har ett dubbelriktat geografiskt fokus i den meningen att den både ser till vart individerna tar vägen och varifrån de kommer. Exempelvis kan rekryteringen från hem- till studieregion både betraktas ur hemregionernas (vart tar de vägen) och studieregionernas (varifrån kommer de) perspektiv. Därtill analyseras i vilken grad det finns skillnader beroende av faktorer som ålder, kön, utländsk bakgrund och föräldrars studiebakgrund i de mönster som framträder.

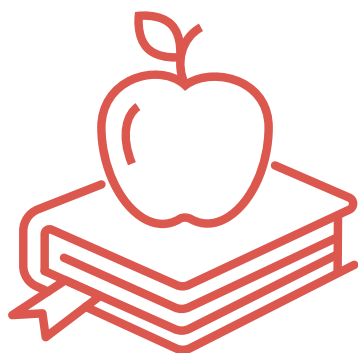
Figur 2. Analysens geografiska fokus

Analysen har ett dubbelriktat geografiskt fokus i den meningen att den både ser till vart individerna tar vägen och varifrån de kommer.

2. Rekryteringen TILL högskola

Stockholm-Mälardalenregionen är landets främsta studieregion och dominerar rekryteringen till den högre utbildningen. Av de studenter som avslutade sina studier år 2013 hade ca 22 000 av totalt 52 529 rekryterats från eller studerat i Stockholm-Mälardalenregionen. Det motsvarar knappt 42 procent av riket, samtidigt som regionens andel av landets befolkning var än större och uppgick till ca 45 procent samma år.

Medan rekryteringen till den högre utbildningen sker brett från hela regionen är studieplatserna koncentrerade till 10 delregioner, med universitetsstäderna Stockholm C, Uppsala, Linköping (med filial i Norrköping) och Örebro i spetsen. Universitetsstäderna var studieregion för över 70 procent av de som avslutade sina studier i Stockholm-Mälardalenregionen år 2013, men hemregion för endast 43 procent av samtliga studenter. Större högskolor finns därtill i Stockholm S (Södertörn), Västerås, Eskilstuna, Gävle och Falun-Borlänge. Dessa stod dock för en något större andel av studenternas hem- än studieregioner. Övriga sju delregioner saknar egen högskola, men har några enstaka studieplatser kopplade till lokala lärocentrum (tabell 1).

Tabell 1. Antal individer som avslutade sin utbildning 2013, per hem- och studieregion

	Samtliga		IT/data		Lärare		Samhällsbyggare	
	Hem-region	Studieregion	Hem-region	Studieregion	Hem-region	Studieregion	Hem-region	Studieregion
Eskilstuna	854	657	16	6	150	148	18	<5
Fagersta	89	30			20		<5	
Falun-Borlänge	854	908	43	18	97	225	40	24
Gävle	850	882	31	13	93	103	34	30
Hudiksvall	594	52	25		69	<5	10	
Karlskoga	181	5	7		27		7	
Linköping	1 537	2 463	68	265	230	302	54	110
Ludvika-Avesta-Hedemora	367	<5	20		47		18	<5
Norrköping	870	834	42	40	132	124	25	26
Nyköping-Oxelösund	308	24	16		44		13	
Stockholm Centralt	4 888	7 532	212	473	517	1 079	124	181
Stockholm Norra	2 933	22	166		313		87	
Stockholm Södra	2 831	2 152	184	59	365	182	84	106
Uppsala	1 735	3 759	102	176	222	457	57	98
Vansbro-Mora-Malung-Sälen	237	<5	9		32		6	
Västerås	1 310	819	57	25	225	85	44	30
Örebro	1 291	1 908	60	42	236	317	36	22
Stockholm-Mälardalenregionen	21 729	22 052	1 058	1 117	2 819	3 025	661	632
Övriga Sverige	28 538	29 896	1 034	992	4 224	4 232	928	993
Uppg. saknas	2 262	581	44	27	253	39	43	7
Totalt	52 529	52 529	2 136	2 136	7 296	7 296	1 632	1 632
Stockholm-Mälardalenregionen som andel av riket	41%	42 %	50%	52%	39%	41%	40%	39%

Koncentrationen till några få studieregioner blir än mer påtaglig sett till utbildningsgrupperna IT/data och samhällsbyggare, medan lärare i högre grad följer det övergripande mönstret (tabell 1).

Inom IT/data dominerar Stockholm C, Linköping och Uppsala, som var studieort för mer än fyra femtedelar av de studerande inom utbildningsområdet i regionen, som i sin tur stod för mer än hälften av landets ”examinerade”² inom IT/data under året. Därtill var hemregion för nästan lika många, vilket återspeglar Stockholm-Mälardalens starka position inom området.

Även samhällsbyggare är en viktig utbildningsgrupp för den expanderande storstadsregionen och förutom Stockholm C, Linköping och Uppsala examinerade även Stockholm S relativt många inom området år 2013. Sammantaget stod dessa fyra delregioner för nästan 80 procent av Stockholm-Mälardalens examinerade samhällsbyggare under året, men regionen som helhet för endast 39 procent av det totala antalet examinerade i riket. En låg andel, beaktat att en stor del av rikets samhällsbyggande sker i Stockholm-Mälardalensregionen. Regionen var samtidigt hemregion för en något större andel av rikets studerande inom utbildningsområdet.

Lärare, som är en väsentligt större utbildningsgrupp än samhällsbyggare och IT/data, examinerades i betydande antal från samtliga 10 delregioner med universitet eller högskola. Flest från Stockholm C, Uppsala, Örebro och Linköping, som var studieregion för 71 procent av de som avslutade sin lärarutbildning i Stockholm-Mälardalensregionen 2013. Regionen stod samtidigt för drygt 41 procent av de examinerade i landet, vilket var ungefär i proportion till befolkningsandelen, och var hemregion för knappt 39 procent av studenterna. I likhet med sjuksköterskor, som är ett annat brett välfärdsyrke, har lärarutbildningen en större regional spridning av utbildningsplatser och en mer decentraliserad efterfrågan än inom snävare specialistområden som IT/data.

2.1. Vem studerar?

Den typiske studenten som avslutade sin utbildning år 2013 var en svenskfödd kvinna strax över 30 år med svenska föräldrar, varav minst en med högre utbildning. Detta gäller såväl i Stockholm-Mälardalensregionen som i övriga landet och oavsett om man ser till fördelning på hem- eller studieregion. Förhållanden som kan knytas till könsmissiga och sociala skillnader redan på grundskole- och gymnasienivå och som innebär att män, utlandsfödda eller de med utländsk bakgrund samt de med föräldrar utan högskoleutbildning är mindre benägna att söka sig till högre utbildning och/eller saknar de meriter eller kvalifikationer som krävs för att vara behörig till, komma in på eller fullfölja sådan utbildning. Kombinationer av dessa bakgrundsfaktorer minskar sannolikheten ytterligare, såsom framgår av tabell 2 nedan.

Den typiske studenten som avslutade sin utbildning år 2013 var en svenskfödd kvinna strax över 30 år med svenska föräldrar, varav minst en med högre utbildning.

² Inom citationstecken, då avklarade poäng inte nödvändigtvis behöver innebära uttag av examen

Tabell 2. Studenter med fördelning på bakgrundsfaktorer efter hem- resp. studieregion

Ålder och kön	Hemregion			100 %	Studieregion		
	20-25 år	26-30 år	>30 år		20-25 år	26-30 år	>30 år
Sthlm-Mälärreg - kvinnor	16 %	20 %	28 %		16 %	20 %	28 %
Sthlm-Mälärreg - män	9 %	14 %	11 %		9 %	14 %	12 %
Övriga Sverige - kvinnor	17 %	20 %	28 %		17 %	20 %	28 %
Övriga Sverige - män	10 %	14 %	11 %		10 %	14 %	11 %

Födelse land och kön	Hemregion		Studieregion	
	Svenskfödd	Utrikesfödd	Svenskfödd	Utrikesfödd
Sthlm-Mälärreg - kvinnor	58 %	7 %	57 %	8 %
Sthlm-Mälärreg - män	31 %	4 %	31 %	4 %
Övriga Sverige - kvinnor	60 %	6 %	59 %	6 %
Övriga Sverige - män	32 %	3 %	32 %	3 %

Utländsk bakgrund och kön	Hemregion		Studieregion	
	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
Sthlm-Mälärreg - kvinnor	53 %	12 %	52 %	13 %
Sthlm-Mälärreg - män	29 %	6 %	28 %	7 %
Övriga Sverige - kvinnor	57 %	9 %	54 %	11 %
Övriga Sverige - män	31 %	4 %	29 %	6 %

Föräldrars utbildning och födelse land	Hemregion		Studieregion	
	Svenskfödd	Utrikesfödd	Svenskfödd	Utrikesfödd
Sthlm-Mälärreg - högskoleutb	52 %	4 %	50 %	4 %
Sthlm-Mälärreg - ej högskoleutb	31 %	3 %	30 %	3 %
Sthlm-Mälärreg - uppg saknas	6 %	4 %	7 %	5 %
Övriga Sverige - högskoleutb	49 %	3 %	48 %	3 %
Övriga Sverige - ej högskoleutb	36 %	3 %	35 %	3 %
Övriga Sverige - uppg saknas	6 %	3 %	8 %	3 %

Föräldrars utbildning och bakgrund	Hemregion		Studieregion	
	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
Sthlm-Mälärreg - högskoleutb	49 %	6 %	48 %	6 %
Sthlm-Mälärreg - ej högskoleutb	28 %	7 %	27 %	6 %
Sthlm-Mälärreg - uppg saknas	5 %	5 %	5 %	7 %
Övriga Sverige - högskoleutb	48 %	4 %	47 %	4 %
Övriga Sverige - ej högskoleutb	34 %	5 %	33 %	5 %
Övriga Sverige - uppg saknas	5 %	4 %	5 %	6 %

Som framgår av tabell 2 har Stockholm-Mälärregionen en något större andel studenter som är utrikesfödda eller har utländsk bakgrund än vad övriga landet har. Regionen har därtill en något högre andel studenter som har förälder med akademikerbakgrund än övriga landet. Skillnaderna kan i båda fallen åtminstone delvis knytas till en generell högre förekomst av utlandsfödda/utländsk bakgrund och akademiker i Stockholm-Mälärregionen. Det är med andra ord inte givet att den sociala snedrekryteringen skiljer sig i Stockholm-Mälärregionen från övriga landet.

För att klargöra om så är fallet behöver andelarna ställas i relation till respektive grupps befolkningsandel. Det ger en bättre indikation och innebär att om kvoten mellan exempelvis andelen utlandsfödda bland de som avslutade sin utbildning år 2013 och

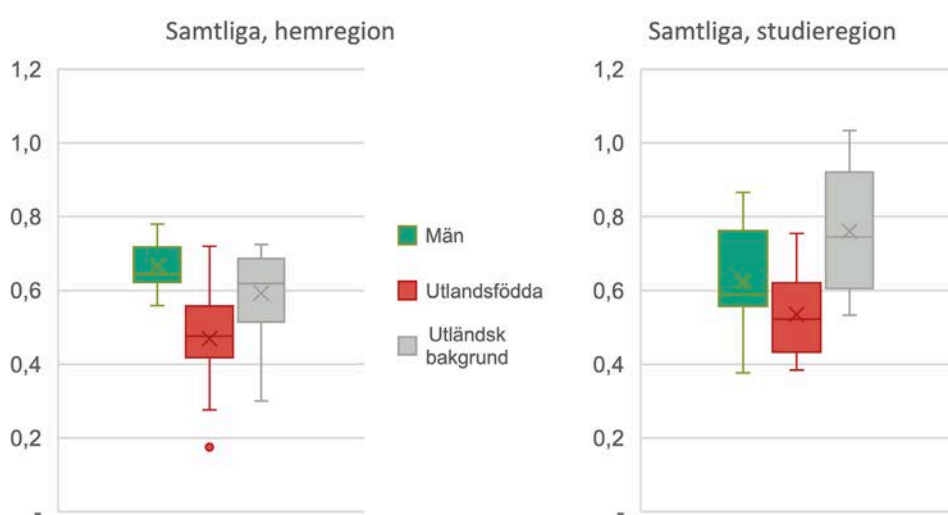
andelen utlandsfödda i totalbefolkningen 20-49³ år i regionen har värdet 1, så råder ingen snedrekrytering. Om värdet understiger ett är gruppen underrepresenterad och om värdet överstiger 1 är gruppen överrepresenterad.

Jämförelser för faktorerna kön, födelseland och utländsk bakgrund visar att framför allt utlandsfödda, men även män och de med utländsk bakgrund, är klart underrepresenterade bland de som avslutade sin högre utbildning 2013. Värdena ligger på 0,5-0,7 i såväl Stockholm-Mälardalenregionen som övriga landet. Detta innebär samtidigt att kvinnor, svenskfödda och de med svensk bakgrund i motsvarande grad är överrepresenterade.⁴

Som framgår av figur 3 varierar värdet en hel del mellan delregionerna samt ligger något lägre med avseende på hemregion än studieregion. Endast i ett fall nås värdet 1 och det för de med utländsk bakgrund och studieort i Falun-Borlänge. Hemregioner utan egen högskola har generellt en större snedrekrytering med avseende på födelseland och en liknande tendens finns för hemregioner med en nyare/mindre högskola. Ett liknande mönster kan iakttagas för snedrekryteringen av män och kan relateras till en svagare utbildningstradition i dessa delregioner. Erfarenheten är också att snedrekryteringen är större till prestigeutbildningar med högt sökandetryck, vilka ofta återfinns på de äldre och större universiteten och högskolorna.

Figur 3. Rekryteringskvoter för män, utlandsfödda och de med utländsk bakgrund. 1 = i proportion till respektive grupps andel av totalbefolkningen 20-49 år. Lådagrammet visar medianvärdet, undre och övre kvartilen samt minimum och maximum för de 17 delregionerna i Stockholm-Mälardalenregionen.

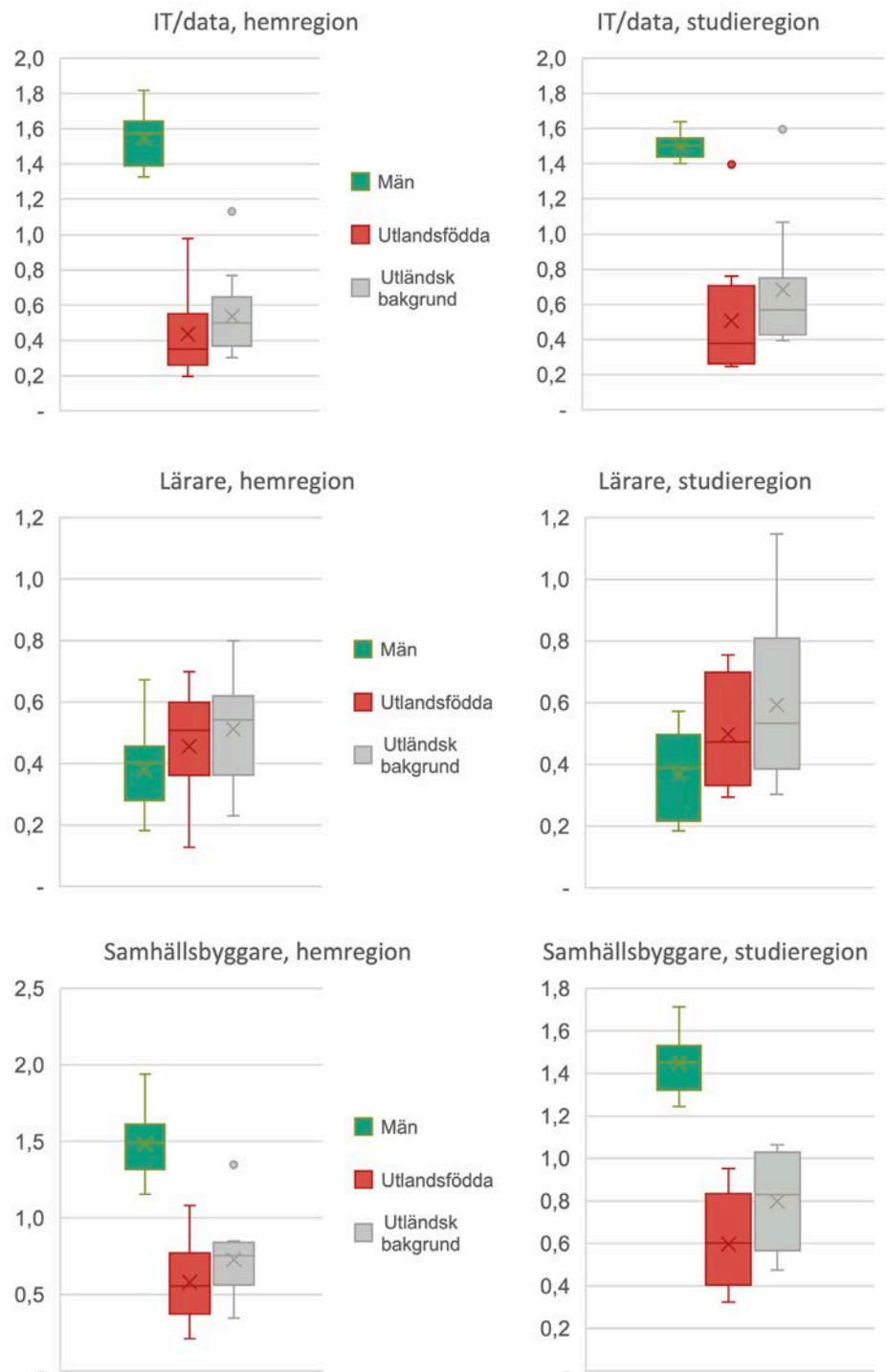
³ Åldersintervallet är valt med hänsyn till att det främst är i dessa åldrar rekrytering till högre utbildning sker

⁴ Det finns även skillnader i övergången från gymnasium till högskola samt genomströmning, dvs hur snabbt man fullföljer sin utbildning, men ligger utanför denna studies avgränsning.

Snedrekryteringen är än mer påtaglig bland utbildningsgrupperna (figur 4), men skiljer sig också delvis från det övergripande mönstret. Inom IT/data och samhällsbyggnad är män kraftigt överrepresenterade, men underrepresenterade bland lärare där kvinnor således är överrepresenterade. Ett traditionellt könsmonster, där män i högre grad arbetar inom tekniska yrken och kvinnor inom välfärdsvyrken. Män fortsätter dominera produktionen och kvinnorna reproduktionen i samhället. Utlandsfödda och de med utländsk bakgrund är underrepresenterade inom alla tre utbildningsområden, men framför allt inom IT/data.

Figur 4. Rekryteringskvoter för män, utlandsfödda och de med utländsk bakgrund för respektive utbildningsgrupp. 1 = i proportion till respektive grupps andel av totalbefolkningen 20-49 år. Lådagrammet visar medianvärdet, undre och övre kvartilen samt minimum och maximum för de 17 delregionerna i Stockholm-Mälardalenregionen. Observera att en överrepresentation om värdet 2 motsvarar en underrepresentation om värdet 0,5, dvs. skalan ska inte betraktas linjärt utan i relation till talet 1, som motsvarar en proportionerlig andel.

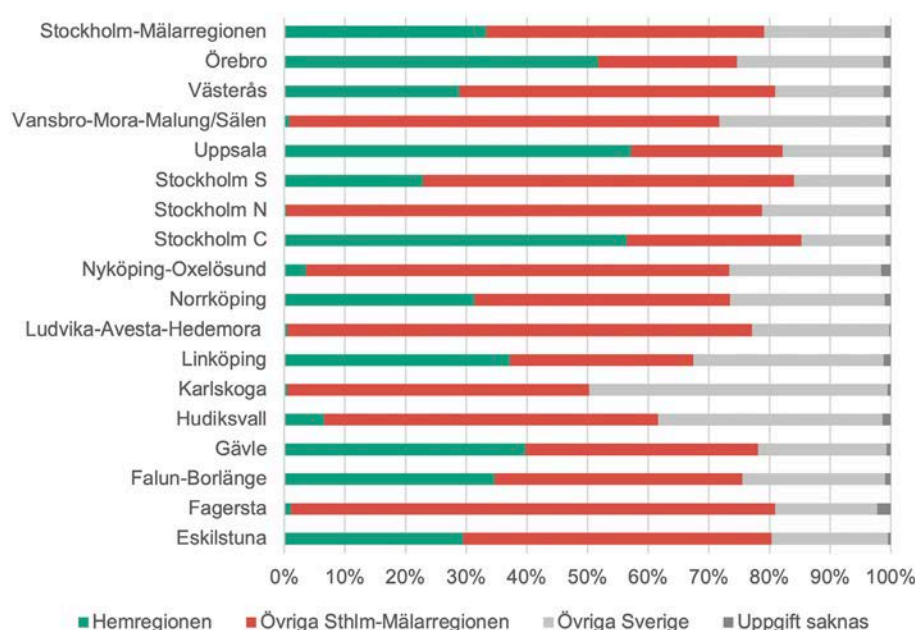

Därtill kan noteras att åldersprofilen är något yngre för de som år 2013 avslutade utbildning inom IT/data och samhällsbyggnad än för lärare och samtliga utexaminerade. Inom IT/data och samhällsbyggnad är det också en högre andel som har minst en förälder med högre utbildning, dvs. akademikerbakgrund. Dessa mönster gäller såväl i Stockholm-Mälardalenregionen som i övriga landet, dvs. är strukturellt snarare än regionalt betingade.

Snedrekrytering kan innebära att människors potential inte till fullo tas tillvara och att en mångfald av influenser och förebilder som speglar befolkningens sammansättning delvis uteblir i arbetslivet. Samtidigt är snedrekryteringen även en konsekvens av individers egna ansträngningar och val av inriktning, dvs. kan inte per definition tas som uttryck för diskriminering. Likväl finns en lång väg att gå mot ett mer jämnt rekryteringsmönster till den högre utbildningen i Stockholm-Mälardalenregionen såväl som i riket i stort.

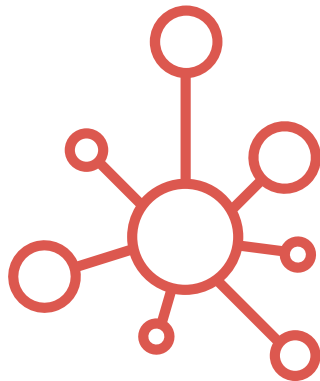
2.2. Var studerar man?

En tredjedel av de med hemregion i någon av Stockholm-Mälardalenregionens delregioner har studerat i sin egen hemregion. 46 procent har studerat i någon annan delregion i Stockholm-Mälardalenregionen och en femtedel har studerat i övriga Sverige. Mönstret skiljer sig emellertid åt beroende på delregion. De med hemregion utan egen högskola har av naturliga skäl i högre grad studerat i övriga Stockholm-Mälardalenregionen medan de med hemregion med många utbildningsplatser i högre grad studerat på hemmaplan. I gränsregioner som Karlskoga och Hudiksvall är det därtill en större andel som studerat i övriga Sverige, företrädesvis i närliggande städer som Karlstad respektive Sundsvall (figur 5). Av de med hemregion i övriga Sverige har 14 procent studerat i Stockholm-Mälardalenregionen och då framför allt i någon av de större universitetsstäderna Stockholm, Uppsala, Linköping eller Örebro.

Figur 5. För varje hemregion, andel av rekryterade studenter per studieregion. Observera att värden för Stockholm-Mälardalenregionen utgör ett delregionalt genomsnitt, dvs inte refererar till hela Stockholm-Mälardalenregionen som hemregion.

Snedrekrytering kan innebära att människors potential inte till fullo tas tillvara och att en mångfald av influenser och förebilder som speglar befolkningens sammansättning delvis uteblir i arbetslivet.

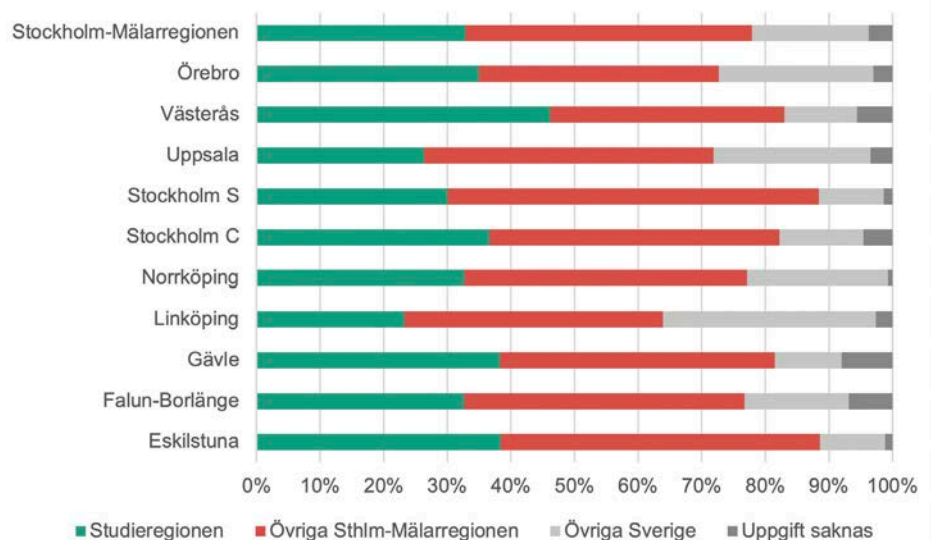

Ser man till studieort (figur 6 och tabell 3) framträder samma mönster för Stockholm-Mälarenregionen som helhet. En tredjedel av studenterna rekryteras i genomsnitt från studieorten, 45 procent från övriga Stockholm-Mälarenregionen och en knapp femtedel från övriga landet. Utan uppdelningen av Stockholms län på tre delregioner skulle dock andelen lokalt rekryterade vara väsentligt högre och i alla studieorter sker rekryteringen från övriga Stockholm-Mälarenregionen till stor del från närliggande delregioner. Avståndet spelar med andra ord stor roll i rekryteringen till den högre utbildningen.

I mindre högskoleregioner som Västerås, Eskilstuna och Norrköping är andelen lokalt rekryterade högre än andelen som studerat i den egna hemregionen, vilket torde bero på att antalet lokala studieplatser är färre än antalet studerande från delregionerna. Delregioner med endast några få utbildningsplatser har ofta en hög andel lokalt rekryterade, men det finns även exempel på det motsatta. På motsvarande vis har flera större studieorter en högre andel rekryterade från övriga Stockholm-Mälarenregionen och övriga landet, framför allt Linköping och Uppsala. Utbudet av studieplatser spelar med andra ord en viktig roll i rekryteringen till den högre utbildningen, naturligt nog.

De med studieregion i övriga Sverige som rekryterats från Stockholm-Mälarenregionen har främst kommit från Stockholm C och Stockholm N samt Linköping och därutöver tämligen jämnt fördelat från övriga större delregioner. Dessa utgjorde 14 procent av övriga landets examinerade år 2013 medan övriga landets andel av Stockholm-Mälarenregionens examinerade uppgick till 18 procent.

Figur 6. För varje studieregion med universitet/högskola, andel av rekryterade studenter per hemregion. Observera att värden för Stockholm-Mälarenregionen utgör ett delregionalt genomsnitt, dvs inte refererar till hela Stockholm-Mälarenregionen som studieregion.

Tabell 3. För varje studieregion med universitet/högskola, andel av rekryterade studenter per hemregion

Hemregion	Studieregion											
	Eskilstuna	Falun-Borlänge	Gävle	Linköping	Norrköping	Stockholm C	Stockholm S	Uppsala	Västerås	Örebro	Stockholm-Mälardalregionen	Övriga Sverige
Eskilstuna	38 %	2 %	1 %	2 %	5 %	1 %	2 %	2 %	6 %	4 %	3 %	1 %
Fagersta	1 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %	0 %	0 %
Falun-Borlänge	1 %	33 %	4 %	2 %	1 %	1 %	1 %	3 %	1 %	2 %	3 %	1 %
Gävle	1 %	4 %	38 %	2 %	1 %	1 %	1 %	3 %	1 %	1 %	3 %	1 %
Hudiksvall	0 %	3 %	14 %	1 %	1 %	0 %	1 %	2 %	1 %	1 %	2 %	1 %
Karlskoga	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3 %	0 %	0 %
Linköping	1 %	1 %	0 %	23 %	20 %	1 %	1 %	2 %	1 %	4 %	5 %	2 %
Ludvika-Avesta-Hedemora	1 %	11 %	2 %	1 %	0 %	0 %	1 %	1 %	2 %	2 %	1 %	0 %
Norrköping	1 %	0 %	1 %	8 %	33 %	1 %	1 %	1 %	1 %	2 %	3 %	1 %
Nyköping-Oxelösund	3 %	0 %	1 %	2 %	5 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	0 %
Stockholm C	5 %	3 %	2 %	6 %	3 %	37 %	33 %	9 %	4 %	5 %	19 %	2 %
Stockholm N	2 %	2 %	5 %	5 %	2 %	18 %	14 %	9 %	6 %	3 %	10 %	2 %
Stockholm S	12 %	2 %	2 %	4 %	3 %	17 %	30 %	5 %	4 %	3 %	11 %	1 %
Uppsala	2 %	2 %	9 %	2 %	1 %	2 %	2 %	26 %	7 %	1 %	6 %	1 %
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	1 %	8 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	1 %	1 %	0 %
Västerås	19 %	3 %	1 %	3 %	2 %	2 %	2 %	4 %	46 %	6 %	5 %	1 %
Örebro	1 %	1 %	1 %	3 %	1 %	1 %	1 %	2 %	2 %	35 %	4 %	1 %
Stockholm-Mälardalregionen	89 %	77 %	82 %	64 %	77 %	82 %	89 %	72 %	83 %	73 %	78 %	14 %
Övriga Sverige	10 %	16 %	11 %	34 %	22 %	13 %	10 %	25 %	11 %	24 %	18 %	81 %
Uppgift saknas	1 %	7 %	8 %	3 %	1 %	5 %	1 %	4 %	6 %	3 %	4 %	5 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Utifrån de som avslutade sin utbildning 2013 förefaller kvinnor vara mer benägna att studera i sin egen hemregion än män, vilket kan relateras till utbildningsutbudet. Utbildningar inom välfärdsyrken, där kvinnor är överrepresenterade, erbjuds som regel mer decentraliserat än tekniska utbildningar, där män är överrepresenterade. I de större universitetsregionerna, med brett utbildningsutbud, är skillnaderna därför inte heller lika påtagliga mellan könen vad gäller val av studieort (tabell 4).

Studerande med minst en högskoleutbildad förälder är på motsvarande vis mer rörliga än studerande med föräldrar utan akademisk bakgrund, förutom i de större universitetsorterna, och överlappar med könsmönstret. Det är med andra ord kvinnor med föräldrar utan högskoleutbildning som förefaller mest benägna att studera i hemregionen och dessa återfinns i betydande grad inom utbildningar inriktade på välfärdsyrken som lärare.

För utrikesfödda respektive svenskfödda samt de med respektive utan utländsk bakgrund går inte lika tydliga skillnader i rekryteringsmönster att iakttas, förutom i vissa delregioner. För de med hemregion i Stockholm S och Västerås, samt i viss mån även Falun-Borlänge, har de som är utlandsfödda eller har utländsk bakgrund i väsentligt högre grad studerat på hemmaplan än de som är svenskfödda eller har svensk bakgrund. I övriga delregioner är skillnaderna mer begränsade (tabell 4).

Tabell 4. Gruppvisa skillnader i var man studerat, bland de som avslutade sin utbildning 2013. Värdet 1 = samma andel. Exempel: Av studerande med hemregion i Eskilstuna uppgår andelen män som studerat i hemregionen till 0,6 av motsvarande andel för kvinnor, dvs är 40 procent lägre.

Samtliga Hemregion (lodrät), studerat i ...	Män/kvinnor			Eftergymn utb förälder Ja/Nej			Utrikesfödd/ svenskfödd			Utländsk bakgrund Ja/Nej		
	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardelregionen	Övriga Sverige	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardelregionen	Övriga Sverige	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardelregionen	Övriga Sverige	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardelregionen	Övriga Sverige
Eskilstuna	0,6	1,2	1,3	0,6	1,2	1,4	1,1	1,1	0,6	1,0	1,1	0,7
Fagersta		0,9	1,8		1,0	1,4		1,3			1,3	
Falun-Borlänge	0,7	1,1	1,4	0,5	1,4	1,4	1,3	1,0	0,5	1,4	1,0	0,5
Gävle	0,7	1,2	1,2	0,6	1,7	1,0	0,9	0,9	1,2	0,9	0,9	1,5
Hudiksvall	0,1	1,2	0,9	0,2	1,0	1,3	0,9	1,0	1,1	0,7	1,1	1,0
Karlskoga		0,7	1,2		1,0	1,0		0,9	1,1		1,0	1,0
Linköping	1,1	0,8	1,3	1,0	0,9	1,2	1,0	1,1	0,9	1,0	1,2	0,9
Ludvika-Avesta-Hedemora		1,0	1,1	0,7	0,9	1,7		1,0	0,9		1,1	0,6
Norrköping	0,7	1,1	1,2	0,7	1,2	1,3	0,9	1,0	1,0	0,9	1,1	1,0
Nyköp/Oxelösund	0,3	1,1	0,9	0,8	0,9	1,4	1,3	1,0	1,1	1,0	0,9	1,5
Stockholm C	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,4	1,0	1,2	0,7	1,0	1,4	0,6
Stockholm N	0,2	1,0	1,2	0,3	0,9	1,4		1,1	0,5		1,1	0,5
Stockholm S	0,6	1,1	1,3	0,6	1,1	1,3	1,5	0,9	0,7	1,9	0,9	0,5
Uppsala	1,1	0,9	0,9	1,0	0,8	1,4	1,1	0,9	0,7	1,1	1,0	0,8
Vansbro-Mora-Malung/Sälen		0,9	1,4		0,9	1,3		0,7	1,9		0,8	1,6
Västerås	0,8	1,0	1,2	0,8	1,0	1,5	1,6	0,8	0,5	1,6	0,9	0,5
Örebro	0,8	1,4	1,1	0,7	1,8	1,3	1,2	0,9	0,8	1,1	0,8	0,9

Utbildningsgrupperna IT/data, lärare och samhällsbyggare följer i stort det övergripande mönstret, men med en större andel som studerat i hemregionen bland lärare och en lägre för utbildade inom IT/data och samhällsbyggnad (tabell 5). Vissa delregioner saknar dock helt studieplatser (i ett fall även studenter) inom ett eller flera utbildningsområden (se även tabell 1). Som redan konstaterats är utbildningen inom IT/data och samhällsbyggnad mer koncentrerad än lärarutbildningen och den högre utbildningen generellt. Detta medför en större konkurrens om utbildningsplatserna i de större studieregionerna där utbildningarna ges och en lägre andel lokalt rekryterade i exempelvis Linköping. Inom IT/data är det därtill en större andel från övriga landet som utbildat sig i Stockholm-Mälardelregionen, av de som avslutade sin utbildning 2013.

Tabell 5. För varje utbildningsområde samt hem- och studieregion, fördelning av studenter utifrån var hemregionens studenter studerat respektive studieregionens studenter rekryterats från.

IT/data Hem-/studieregion	Andel av hemregionens studenter som studerat i...					Andel av studieregionens studenter som rekryterats från...				
	Hemregionen	Övriga Sthlm-Mälarenregionen	Övriga Sverige	Uppgg. saknas	Total	Hemregionen	Övriga Sthlm-Mälarenregionen	Övriga Sverige	Uppgg. saknas	Total
Eskilstuna	6 %	44 %	50 %		100 %	17 %	67 %	17 %		100 %
Fagersta										
Falun-Borlänge	19 %	63 %	19 %		100 %	44 %	33 %	22 %		100 %
Gävle	13 %	65 %	19 %	3 %	100 %	31 %	38 %	15 %	15 %	100 %
Hudiksvall		80 %	20 %		100 %					
Karlskoga		57 %	43 %		100 %					
Linköping	71 %	10 %	19 %		100 %	18 %	49 %	33 %		100 %
Ludvika-Avesta-Hedemora		90 %	10 %		100 %					
Norrköping	29 %	50 %	19 %	2 %	100 %	30 %	38 %	30 %	3 %	100 %
Nyköping-Oxelösund		69 %	31 %		100 %					
Stockholm C	67 %	23 %	9 %	0 %	100 %	30 %	54 %	14 %	2 %	100 %
Stockholm N		87 %	11 %	2 %	100 %					
Stockholm S	9 %	78 %	12 %	1 %	100 %	29 %	64 %	7 %		100 %
Uppsala	56 %	25 %	15 %	5 %	100 %	32 %	47 %	20 %	1 %	100 %
Vansbro-Mora-Malung/Sälen		44 %	56 %		100 %					
Västerås	23 %	61 %	16 %		100 %	52 %	40 %	8 %		100 %
Örebro	28 %	40 %	28 %	3 %	100 %	40 %	31 %	24 %	5 %	100 %
Stockholm-Mälarenregionen	30 %	53 %	15 %	1 %	100 %	29 %	50 %	20 %	1 %	100 %
Övriga Sverige		21 %	78 %	1 %	100 %		16 %	81 %	3 %	100 %
Total		52 %	46 %	1 %	100 %		50 %	48 %	2 %	100 %

Lärare Hem-/studieregion	Andel av hemregionens studenter som studerat i...					Andel av studieregionens studenter som rekryterats från...				
	Hemregionen	Övriga Sthlm-Mälarenregionen	Övriga Sverige	Uppgg. saknas	Total	Hemregionen	Övriga Sthlm-Mälarenregionen	Övriga Sverige	Uppgg. saknas	Total
Eskilstuna	52 %	40 %	8 %	0 %	100 %	53 %	43 %	4 %	1 %	100 %
Fagersta		85 %	15 %	0 %	100 %					
Falun-Borlänge	64 %	26 %	10 %	0 %	100 %	28 %	51 %	20 %	1 %	100 %
Gävle	57 %	37 %	6 %	0 %	100 %	51 %	38 %	9 %	2 %	100 %
Hudiksvall	3 %	61 %	33 %	3 %	100 %	67 %	33 %	0 %	0 %	100 %
Karlskoga		37 %	63 %	0 %	100 %					
Linköping	50 %	31 %	18 %	0 %	100 %	38 %	34 %	25 %	2 %	100 %
Ludvika-Avesta-Hedemora		83 %	17 %	0 %	100 %					
Norrköping	42 %	46 %	12 %	0 %	100 %	44 %	45 %	10 %	0 %	100 %
Nyköping-Oxelösund		84 %	16 %	0 %	100 %					
Stockholm C	77 %	17 %	6 %	0 %	100 %	37 %	49 %	13 %	2 %	100 %
Stockholm N		92 %	8 %	0 %	100 %					
Stockholm S	25 %	68 %	7 %	0 %	100 %	50 %	43 %	7 %	1 %	100 %
Uppsala	74 %	16 %	8 %	2 %	100 %	36 %	38 %	23 %	2 %	100 %
Vansbro-Mora-Malung/Sälen		75 %	25 %	0 %	100 %					
Västerås	29 %	60 %	10 %	0 %	100 %	78 %	16 %	5 %	1 %	100 %
Örebro	71 %	17 %	12 %	0 %	100 %	53 %	26 %	18 %	4 %	100 %
Stockholm-Mälarenregionen	44 %	44 %	11 %	0 %	100 %	41 %	41 %	15 %	2 %	100 %
Övriga Sverige		11 %	88 %	0 %	100 %		7 %	88 %	4 %	100 %
Total		41 %	58 %	1 %	100 %		39 %	58 %	3 %	100 %

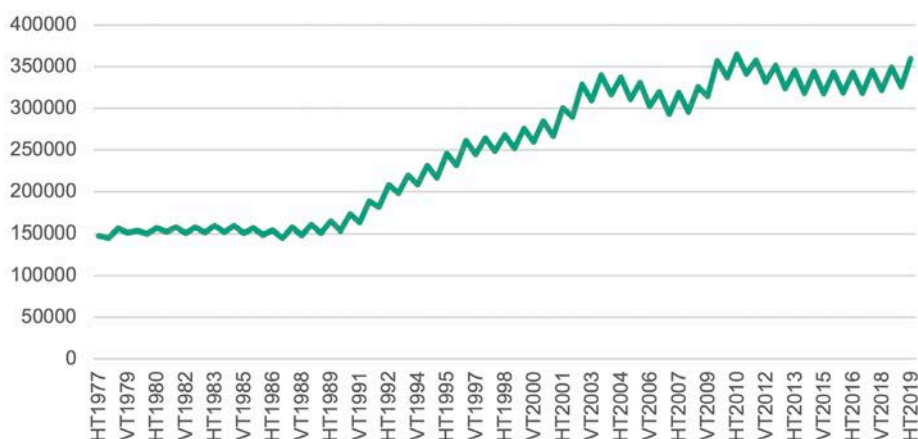
Samhällsbyggare Hem-/studieregion	Andel av hemregionens studenter som studerat i...					Andel av studieregionens studenter som rekryterats från...				
	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardregionen	Övriga Sverige	Uppg. saknas	Total	Hemregionen	Övriga Sthlm- Mälardregionen	Övriga Sverige	Uppg. saknas	Total
Eskilstuna	0 %	67 %	33 %	0 %	100 %	0 %	75 %	25 %	0 %	100 %
Fagersta	0 %	75 %	25 %	0 %	100 %					
Falun-Borlänge	30 %	30 %	40 %	0 %	100 %	50 %	42 %	8 %	0 %	100 %
Gävle	35 %	47 %	18 %	0 %	100 %	40 %	30 %	30 %	0 %	100 %
Hudiksvall	0 %	60 %	40 %	0 %	100 %					
Karlskoga	14 %	29 %	57 %	0 %	100 %					
Linköping	46 %	24 %	30 %	0 %	100 %	23 %	43 %	32 %	3 %	100 %
Ludvika-Avesta-Hedemora	0 %	83 %	11 %	6 %	100 %					
Norrköping	24 %	36 %	40 %	0 %	100 %	23 %	54 %	23 %	0 %	100 %
Nyköping-Oxelösund	0 %	77 %	23 %	0 %	100 %					
Stockholm C	50 %	37 %	13 %	0 %	100 %	34 %	50 %	12 %	3 %	100 %
Stockholm N	0 %	76 %	23 %	1 %	100 %					
Stockholm S	38 %	48 %	14 %	0 %	100 %	30 %	62 %	7 %	1 %	100 %
Uppsala	49 %	30 %	19 %	2 %	100 %	29 %	50 %	20 %	1 %	100 %
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	0 %	50 %	50 %	0 %	100 %					
Västerås	34 %	50 %	14 %	2 %	100 %	50 %	30 %	13 %	7 %	100 %
Örebro	28 %	28 %	44 %	0 %	100 %	45 %	23 %	32 %	0 %	100 %
Stockholm-Mälardregionen	31 %	46 %	23 %	1 %	100 %	32 %	48 %	18 %	2 %	100 %
Övriga Sverige		12 %	87 %	0 %	100 %		15 %	82 %	3 %	100 %
Total		39 %	61 %	0 %	100 %		41 %	57 %	3 %	100 %

De mönster som redovisats i detta kapitel skiljer sig inte i någon avgörande mening mot de som redovisades av Sunnergren & Wictorin 2016. Fortsättningsvis gäller att närhet till högre utbildning spelar stor roll för studenters val av högskola, även om det skiljer sig åt mellan individer och utbildningsinriktningar. Fortsättningsvis gäller även att den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen är betydande.

Antalet studieplatser har ökat något mellan de år som analyserades då respektive nu, men mer begränsat om hänsyn tas till befolkningstillväxten och utflödet från landets gymnasieskolor. Antalet studieplatser ökade kraftigt i samband med högskoleutbyggnaden efter den ekonomiska krisen på 1990-talet, för att därefter plana ut under 2000-talet. Även i det nya millenniet har högskoleutbildningen emellertid haft en tydlig arbetsmarknadspolitisk koppling. Antalet registrerade studenter minskade under konjunkturuppgången 2002-2007, men nådde en ny topp efter finanskrisen 2008-2009.

Figur 7. Registrerade studenter vid landets universitet och högskolor.

Källa: UKÄ

Under konjunkturuppgången 2012-2018 minskade antalet studenter ånyo, i takt med att arbetsmarknaden förbättrades, för att åter börja stiga under konjunkturavmattningen 2019. Att andelen ungdomar med grundläggande högskolebehörighet sjönk efter införandet av den nya gymnasieskolan (GY 2011) kan också ha bidragit till minskningen.⁵ Under 2020 och den nu rådande Coronakrisen har såväl antalet ansökningar som antagna studenter satt nya rekord inför höstterminen. Antagningarna har ökat med nästan nio procent eller drygt 21 800 personer jämfört med hösten 2019. Samtidigt har antalet behöriga sökande ökat med nästan 51 500 och uppgick till över 400 000.⁶ Konkurrensen om studieplatserna har således ökat, vilket framför allt drabbar de grupper som redan har en svag ställning på utbildningsmarknaden.

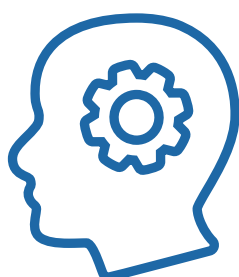
Under 2020 och den nu rådande Coronakrisen har såväl antalet ansökningar som antagna studenter satt nya rekord inför höstterminen. Antagningarna har ökat med nästan nio procent eller drygt 21 800 personer jämfört med hösten 2019. Samtidigt har antalet behöriga sökande ökat med nästan 51 500 och uppgick till över 400 000.

⁵ UKÄ (2018): Rekrytering till högre utbildning från Sveriges län och kommuner

⁶ UHR (2020): Antagning till högre utbildning höstterminen 2020

3. Rekryteringen FRÅN högskola

Stockholm-Mälardalen rekryterar fler från högskolan än till högskolan, dvs har en större efterfrågan på högutbildad arbetskraft än vad den egna utbildningskapaciteten förmår täcka. Av de som avslutade sin utbildning år 2013 var det nästan 1 800 fler som arbetade i regionen år 2017 än som studerat i den.

Underskottet härrör främst till Stockholms centrala och norra delregioner, men även Västerås. Övriga större studieorter har däremot samtligen ett överskott jämfört med hur många som hade studieorten som arbetsort fyra år efter avslutade studier (tabell 6). Detta speglar ett känt mönster, där Stockholm dominerar framväxten av kunskapsintensiva verksamheter och övriga regionen och landet intar roller som nettoexportörer av kvalificerad arbetskraft till huvudstadens arbetsmarknad. Detta inte minst inom högspecialiserade branscher som IT/data, men även samhällsbyggare, medan förhållandet är mer balanserat för lärare.

Tabell 6. Antal individer som avslutade sin utbildning 2013, per arbets- och studieregion

	Samtliga		IT/data		Lärare		Samhällsbyggare	
	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region
Eskilstuna	575	657	5	6	132	148	6	<5
Fagersta	61	30	<5		17		<5	
Falun-Borlänge	607	908	22	18	88	225	26	24
Gävle	653	882	12	13	84	103	11	30
Hudiksvall	317	52	<5		45	<5	<5	
Karlskoga	132	5	<5		30		<5	
Linköping	1 372	2 463	124	265	211	302	68	110
Ludvika-Avesta-Hedemora	203	<5			34		23	<5
Norrköping	766	834	10	40	145	124	19	26
Nyköping-Oxelösund	216	24	<5		47		<5	
Stockholm C	11 117	7 532	941	473	747	1 079	361	181
Stockholm N	1 793	22	34		347		32	
Stockholm S	2 061	2 152	45	59	423	182	83	106
Uppsala	1 638	3 759	55	176	238	457	55	98
Vansbro-Mora-Malung/Säl	122	<5			24		<5	
Västerås	1 032	819	17	25	227	85	47	30
Örebro	1 136	1 908	34	42	247	317	27	22
Stockholm-Mälardalen	23 801	22 052	1 307	1 117	3 086	3 025	770	632
Övriga Sverige	24 570	29 896	814	992	4 119	4 232	852	993
NA	4 158	581	15	27	91	39	10	7
Totalt	52 529	52 529	2 136	2 136	7 296	7 296	1 632	1 632

Detta innebär inte nödvändigtvis att det råder ett utbudsöverskott på kvalificerad arbetskraft i övriga Stockholm-Mälardalenregionen. I många fall gör konkurrensen från Stockholm det svårt för kvalificerade verksamheter att etablera sig eller växa i de mindre delregionerna, om de inte kan erbjuda lika goda verksamhets- eller arbetsvillkor. Utbildning är dock en lagstadgad verksamhet i alla kommuner, vilket ger ett mer decentraliserat lokaliseringmönster för lärare.

Om man ställer inflödet från den högre utbildningen i relation till arbetsmarknadens storlek, med avseende på relevanta yrkesgrupper, framgår att inflödet i Stockholm-Mälardalenregionen uppgår till endast två procent men i övriga landet till tre procent av arbetsmarknaden (tabell 7). För de delregioner, Stockholm C och Västerås, som har en större rekrytering från än till högskolan, är inflödet i relation till arbetsmarknaden dock lika stort som i övriga landet. Detsamma gäller Linköping, Uppsala och Örebro, som har ett större utbud av studieplatser i förhållande till arbetsmarknadens storlek. Eskilstuna framstår som mest balanserad i detta avseende medan övriga delregioner framstår som underförsörjda på kvalificerad arbetskraft.

Tabell 7. Antal individer som avslutade sin utbildning 2013, per arbets-/studieregion i relation till arbetsmarknadens storlek

	Samtliga		IT/data		Lärare		Samhällsbyggare	
	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region	Arbets-region	Studie-region
Eskilstuna	3 %	3 %	1 %	1 %	5 %	6 %	0 %	0 %
Fagersta	2 %	1 %	3 %		5 %		0 %	
Falun-Borlänge	2 %	3 %	2 %	1 %	3 %	8 %	1 %	1 %
Gävle	2 %	3 %	1 %	1 %	3 %	4 %	0 %	1 %
Hudiksvall	2 %	0 %	0 %		2 %	0 %	0 %	
Karlskoga	2 %	0 %	1 %		5 %		0 %	
Linköping	3 %	5 %	3 %	6 %	4 %	6 %	1 %	1 %
Ludvika-Avesta-Hedemora	2 %	0 %			3 %		1 %	0 %
Norrköping	2 %	3 %	1 %	3 %	5 %	4 %	0 %	1 %
Nyköp/Oxelösund	2 %	0 %	1 %		5 %		0 %	
Stockholm C	3 %	2 %	2 %	1 %	4 %	6 %	1 %	1 %
Stockholm N	2 %	0 %	1 %		4 %		0 %	
Stockholm S	2 %	3 %	1 %	2 %	5 %	2 %	1 %	1 %
Uppsala	3 %	6 %	2 %	7 %	4 %	8 %	1 %	1 %
Vansbro-Mora-Malung/Säl	2 %	0 %			3 %		0 %	
Västerås	3 %	2 %	1 %	1 %	6 %	2 %	1 %	0 %
Örebro	3 %	4 %	2 %	2 %	5 %	6 %	0 %	0 %
Stockholm-Mälardalenregionen	2 %	2 %	2 %	2 %	4 %	4 %	1 %	1 %
Övriga Sverige	3 %	3 %	2 %	2 %	4 %	4 %	1 %	1 %
Totalt	3 %	3 %	2 %	2 %	4 %	4 %	1 %	1 %

Avsaknad av egen kapacitet inom den högre utbildningen gör det svårare att rekrytera den kompetens som behövs och konkurrensen är som nämnts hård i rekryteringen från de större studieorterna. Detta märks inte minst inom IT/data och samhällsbyggnad, där den senare framstår som generellt underförsörd i relation till arbetsmarknadens storlek, medan det för lärare finns ett betydligt större inflöde i samtliga delregioner. Likväl talas det i den allmänna debatten ofta mer om lärarbristen än om bristen på kvalificerad arbetskraft inom IT/data och samhällsbyggnad.

3.1 Var arbetar man efter studier?

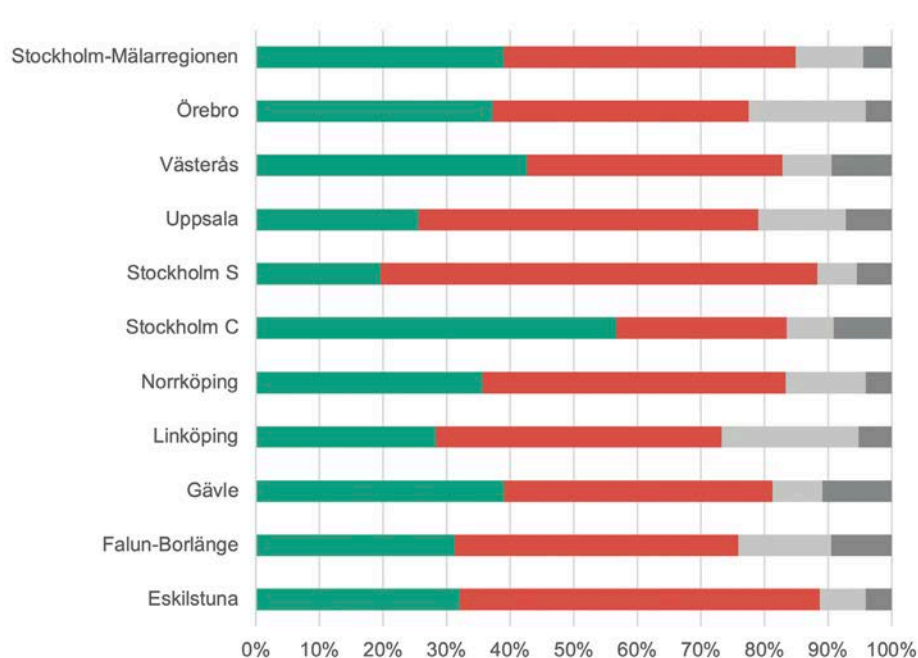
En närmare analys av var de som avslutade sin utbildning år 2013 arbetade fyra år senare visar att hela 85 procent av de som studerat i Stockholm-Mälardalenregionen också arbetade i regionen. Nästan 40 procent arbetade i samma delregion som de studerat i, vilket understryker den lokala utbildningskapacitetens betydelse i rekryteringen av högutbildade (figur 8, tabell 8).

Andelarna skiljer sig emellertid rätt mycket mellan delregionerna. Bortsett från delregioner med endast ett fåtal studieplatser varierade andelen med arbete i samma delregion som studierna bedrivits i från 20 procent i Stockholm S till 57 procent i Stockholm C. I realiteten är Stockholm C den huvudsakliga sysselsättningsregionen även för de som studerat i Stockholm S, då 52 procent av de som studerat i den senare hade sitt arbete i den förra fyra år efter avslutade studier. Av övriga universitetsorter hade Örebro 37 procent kvar i arbete på orten fyra år efter avslutade studier, medan Linköping och Uppsala hade en betydligt lägre andel, 28 resp. 26 procent.

Ett stort antal examinerade i relation till den lokala arbetsmarknaden är förklaringen till den lägre andelen i Linköping och Uppsala. Bland de mindre högskoleorterna varierar andelen från drygt 30 procent i Falun-Borlänge och Eskilstuna till 36 procent i Norrköping, 39 procent i Gävle och 43 procent i Västerås. Sambandet mellan den lokala högskoleutbildningen och den lokala arbetsmarknaden förefaller således vara starkast i huvudstaden, medan övriga delregioner i högre grad utbildar för andra marknader än den lokala och då företrädesvis den regionala.

Sambandet mellan den lokala högskoleutbildningen och den lokala arbetsmarknaden förefaller således vara starkast i huvudstaden, medan övriga delregioner i högre grad utbildar för andra marknader än den lokala och då företrädesvis den regionala.

Figur 8. För varje studieregion med universitet/högskola, andel av rekryterade per arbetsregion. Observera att värden för Stockholm-Mälarenregionen utgör ett delregionalt genomsnitt, dvs inte refererar till hela Stockholm-Mälarenregionen som studieregion.

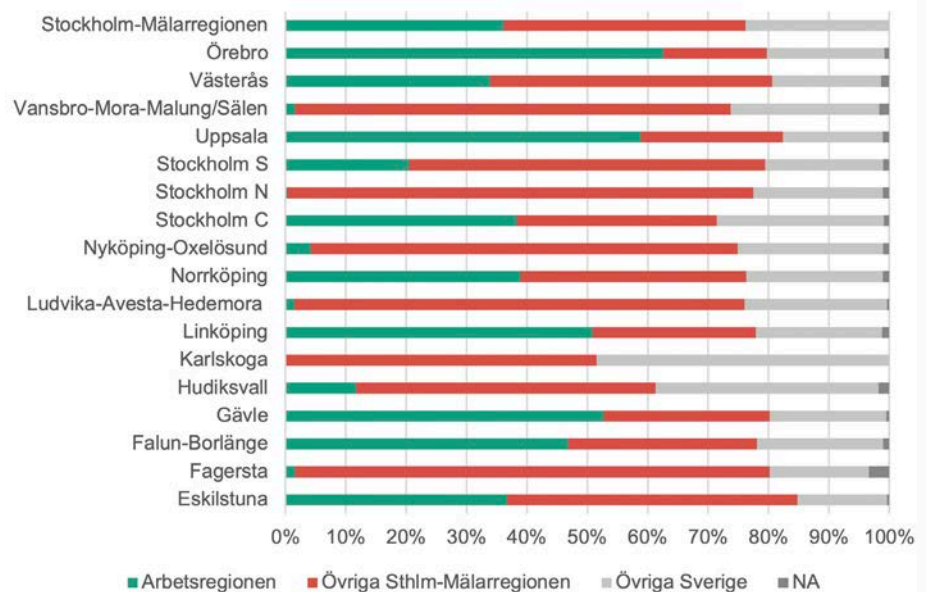

Tabell 8. För varje studieregion med universitet/högskola, fördelning av studenter som avslutade sin utbildning år 2013 på arbetsregion år 2017

Arbetsregion	Studieregion											
	Eskilstuna	Falun-Borlänge	Gävle	Linköping	Norrköping	Stockholm C	Stockholm S	Uppsala	Västerås	Örebro	Stockholm-Mälarenregionen	Övriga Sverige
Eskilstuna	32 %	1 %	1 %	1 %	3 %	1 %	1 %	1 %	5 %	3 %	2 %	0 %
Fagersta	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %
Falun-Borlänge	1 %	31 %	3 %	1 %	1 %	1 %	1 %	2 %	1 %	1 %	2 %	0 %
Gävle	0 %	4 %	39 %	1 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %	1 %	2 %	0 %
Hudiksvall	0 %	2 %	9 %	0 %	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %
Karlskoga	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3 %	0 %	0 %
Linköping	1 %	1 %	1 %	28 %	21 %	1 %	1 %	2 %	0 %	3 %	5 %	1 %
Ludvika-Avesta-Hedemora	1 %	9 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %	1 %	0 %
Norrköping	1 %	1 %	1 %	7 %	36 %	0 %	1 %	1 %	1 %	2 %	3 %	1 %
Nyköping-Oxelösund	4 %	0 %	0 %	1 %	4 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %
Stockholm C	13 %	9 %	10 %	24 %	12 %	57 %	52 %	32 %	14 %	15 %	36 %	10 %
Stockholm N	2 %	3 %	3 %	2 %	1 %	10 %	10 %	6 %	3 %	2 %	6 %	1 %
Stockholm S	11 %	2 %	3 %	4 %	2 %	11 %	20 %	3 %	3 %	3 %	7 %	1 %
Uppsala	1 %	2 %	9 %	2 %	1 %	2 %	1 %	26 %	7 %	1 %	6 %	1 %
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	0 %	6 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Västerås	19 %	3 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	3 %	43 %	5 %	4 %	1 %
Örebro	2 %	2 %	1 %	2 %	1 %	1 %	1 %	1 %	2 %	37 %	4 %	1 %
Stockholm-Mälarenregionen	89 %	76 %	81 %	73 %	83 %	83 %	88 %	79 %	83 %	78 %	81 %	19 %
Övriga Sverige	7 %	15 %	8 %	22 %	13 %	7 %	6 %	14 %	8 %	18 %	11 %	73 %
Uppgift saknas	4 %	10 %	11 %	5 %	4 %	9 %	6 %	7 %	10 %	4 %	7 %	8 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

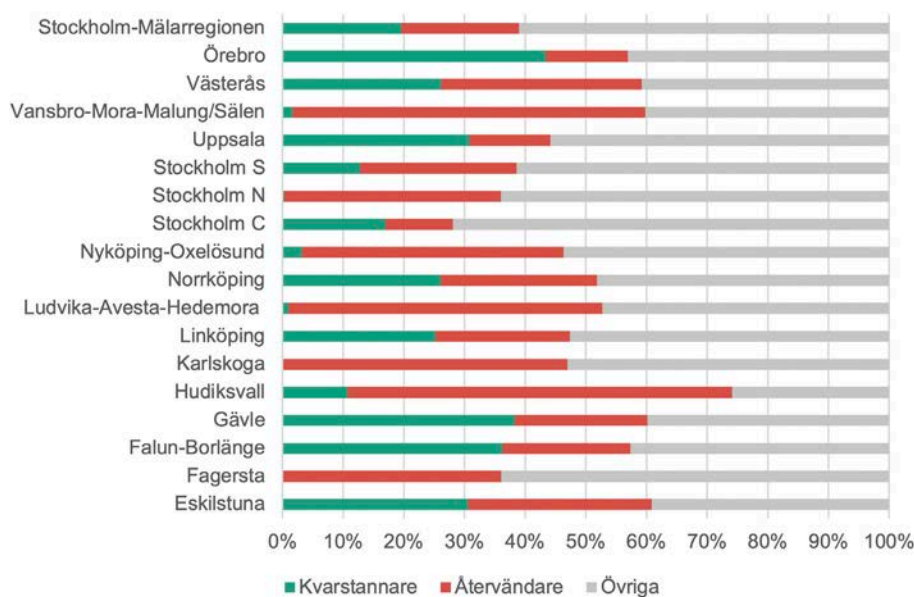
Sett utifrån arbetsregion (figur 9) är det dock Örebro och Uppsala som har den klart högsta andelen lokalt rekryterade av de som avslutade sin högskoleutbildning år 2013 (63 resp. 59 procent), medan Stockholm C ligger på en betydligt lägre andel (38 procent). Detta har att göra med arbetsmarknadernas storlek i relation till den lokala utbildningskapaciteten, som är betydligt större i de förra än i den senare. Stockholm C rekryterar så pass många att det – trots en hög andel som stannar kvar och arbetar i delregionen efter avslutade studier – även krävs en omfattande rekrytering från såväl övriga Stockholm-Mälardalenregionen som övriga landet. Även Linköping, Gävle och Falun-Borlänge har en hög andel, kring 50 procent, lokalt rekryterade, medan delregionerna i genomsnitt ligger på 36 procent samt därtill rekryterar 40 procent från övriga Stockholm-Mälardalenregionen och 24 procent från övriga landet.

Figur 9. För varje arbetsregion, andel av rekryterade per studieregion. Observera att värden för Stockholm-Mälardalenregionen utgör ett delregionalt genomsnitt, dvs inte refererar till hela Stockholm-Mälardalenregionen som arbetsregion.

En annan vinkling på temat är hur många som studerat i sin hemregion och sedan stannat kvar och arbetat i den ("kvarstannare") samt hur många som studerat i en annan region än hemregionen, men sedan återvänt för att arbeta i hemregionen ("återvändare"). Här visar det sig att andelen kvarstannare är störst i Örebro, följt av Falun-Borlänge och Gävle, och i genomsnitt uppgår till 20 procent i Stockholm-Mälardalenregionen (figur 10). Andelen återvändare är i sin tur störst i Hudiksvall – hela 63 procent av rekryteringen – följt av Vansbro-Mora-Malung/Sälen. Andelen återvändare är generellt hög i delregioner utan egen högskola och uppgår till 19 procent för Stockholm-Mälardalenregionen i genomsnitt. Sammantaget står kvarstannarna och återvändarna för ca 40 procent av rekryteringen från den högre utbildningen till arbetsmarknaderna i Stockholm-Mälardalenregionen.

Figur 10. För varje arbetsregion, andel av rekryterade fördelat på "kvarstannare", "återvändare" och övriga.

Av de tre utbildningsgrupperna är det IT/data som har den högsta andelen lokalt rekryterade.

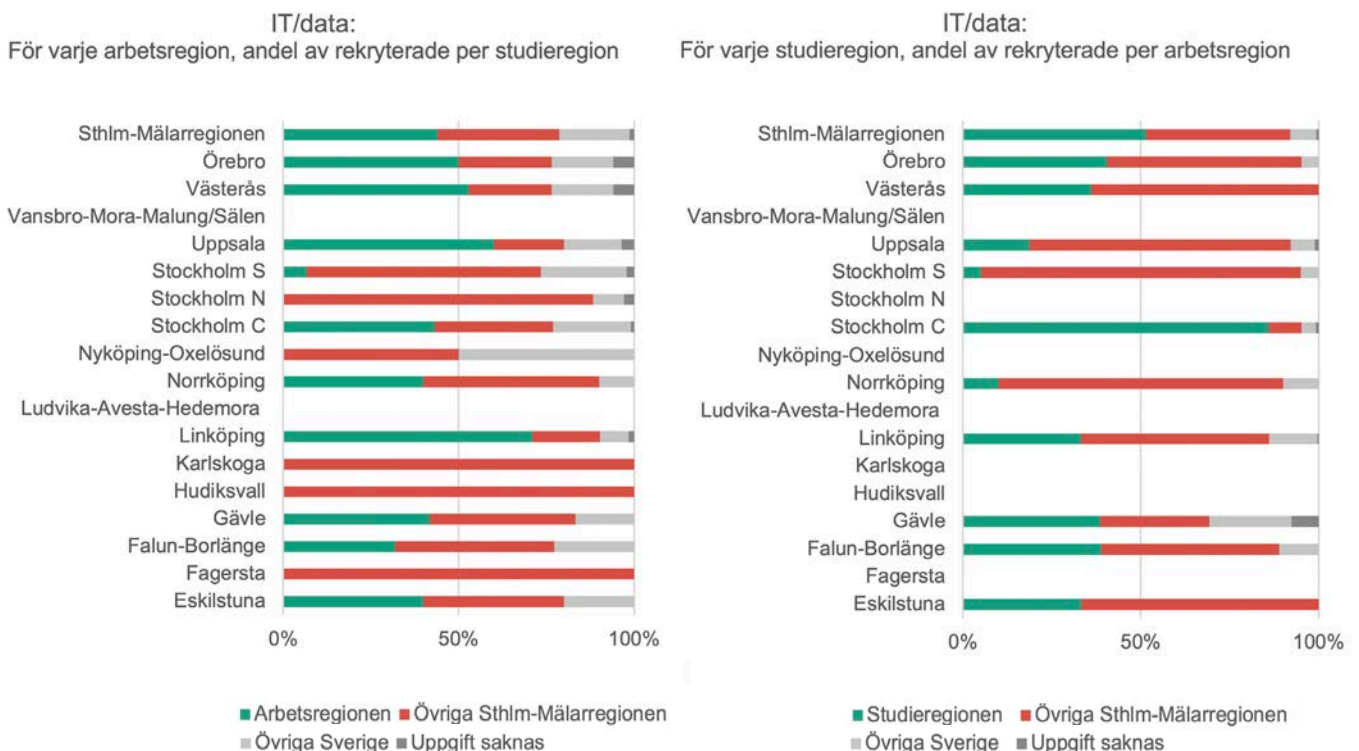
Av de tre utbildningsgrupperna är det IT/data som har den högsta andelen lokalt rekryterade, vare sig man ser till arbets- eller studieregion (44 resp. 51 procent) såsom framgår av figur 11. Rekryteringen är starkt koncentrerad till Stockholm C, där hela 86 procent av de som studerat i delregionen också jobbar kvar i den fyra år efter avslutade studier. Även övriga större studieorter har en hög andel lokalt rekryterade till den lokala arbetsmarknaden inom IT/data, men betydligt lägre sett till det totala flödet från studieregion till arbetsregion. I dessa utbildas således långt fler än vad som blir kvar på den lokala arbetsmarknaden och överskottet hamnar till stor del i Stockholm. I de minsta delregionerna har så få rekryterats att det är svårt att alls tala om mönster. Dock är det en uppenbar utmaning för dessa att få tag på högutbildad kompetens inom IT/data till följd av såväl avsaknad av egen utbildning som den starka koncentrationen till och konkurrensen från de större delregionerna, inte minst Stockholm.

Bland lärare är det en ungefär lika hög andel som arbetsregionerna i genomsnitt rekryterat lokalt från studieorten resp. av studenterna som stannar kvar och arbetar på studieorten, 43 resp. 44 procent. Av studieorterna med betydande utbildningskapacitet inom området sticker Västerås ut med hela 80 procent av studenterna kvar i arbete i delregionen fyra år efter avslutad utbildning (figur 11). Den lokala rekryteringen är dock stor i samtliga arbetsregioner med utbildningskapacitet inom området, men i de flesta fall försörjer studieregionerna även de mindre delregionerna med lärarkompetens.

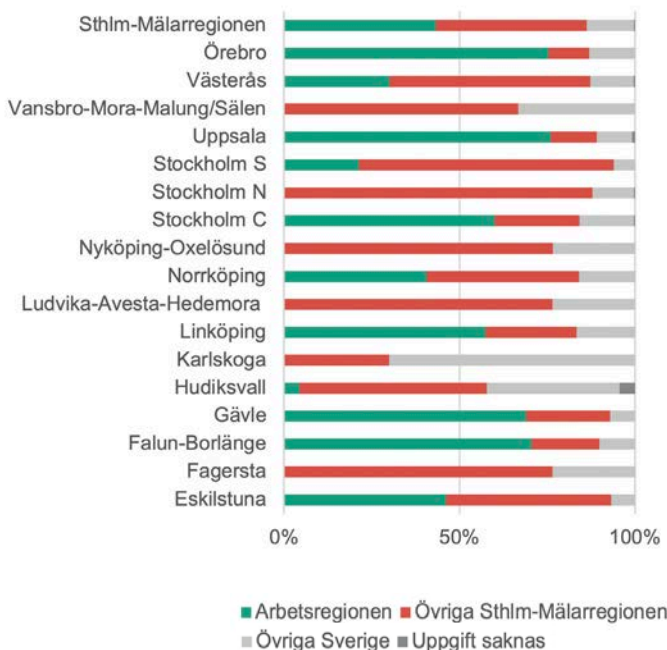
Samhällsbyggarna har den lägsta andelen lokalt rekryterade till arbete, i genomsnitt 33 procent sett till arbetsregion och 40 procent sett till studieregion. Av studieregionerna har Stockholm C och Västerås högst andel, 65 resp. 63 procent, medan Gävle (55 procent), Linköping (54 procent) och Uppsala (47 procent) har högst andel lokalt rekryterade som arbetsregion. Inom detta kompetensområde finns också det största beroendet av rekrytering från övriga landet, som stod för 29 procent av Stockholm-Mälardalens rekrytering och i flera delregioner, Eskilstuna, Fagersta, Karlskoga m fl, så mycket som hälften av de som rekryterats till arbetsregionerna (figur 11). Utflödet av examinerade från Stockholm-Mälardalens till övriga landet ligger samtidigt på en betydligt lägre nivå och uppgår bara till 13 procent av antalet studerande som avslutade sin utbildning 2013. Detta indikerar sammantaget en brist på studieplatser inom samhällsbyggnad i Stockholm-Mälardalens.

Utfloendet av examinerade från Stockholm-Mälardalens till övriga landet ligger samtidigt på en betydligt lägre nivå och uppgår bara till 13 procent av antalet studerande som avslutade sin utbildning 2013.

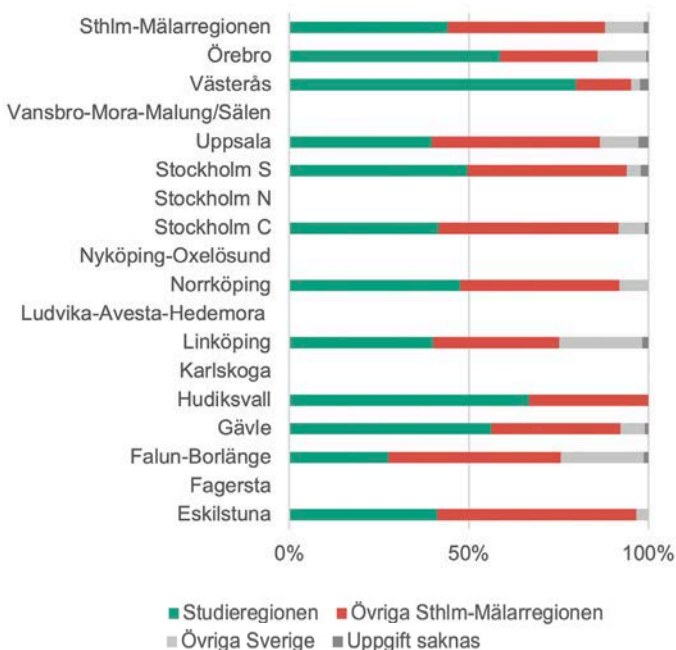
Figur 11. För varje utbildningsområde och arbets-/studieregion, andel av rekryterade per studie-/arbetsregion

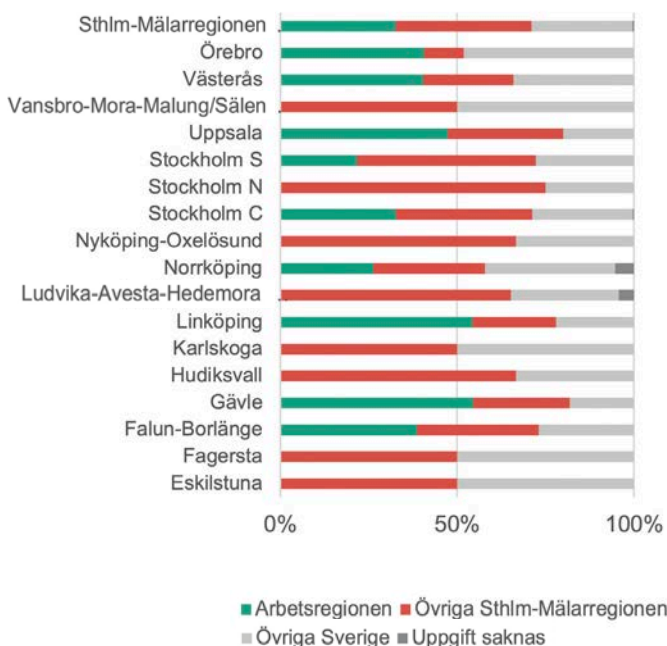
Lärare:
För varje arbetsregion, andel av rekryterade per studieregion

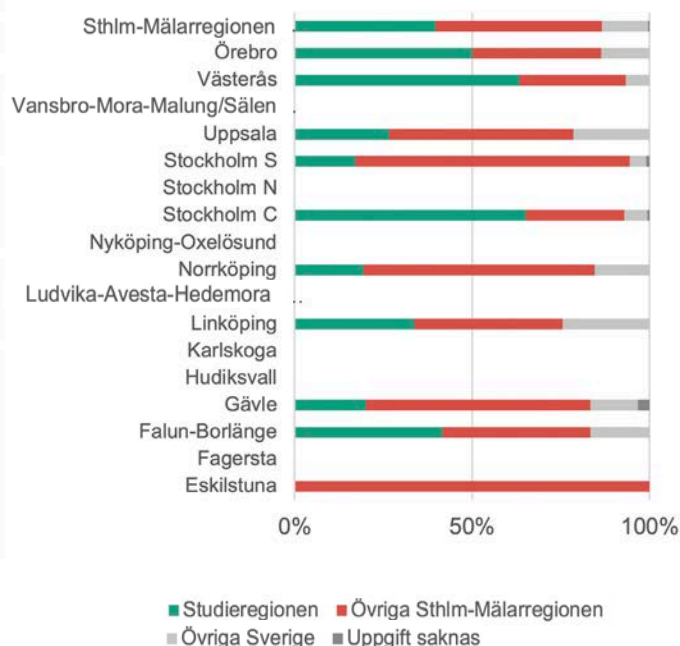
Lärare:
För varje studieregion, andel av rekryterade per arbetsregion

Samhällsbyggare:
För varje arbetsregion, andel av rekryterade per studieregion

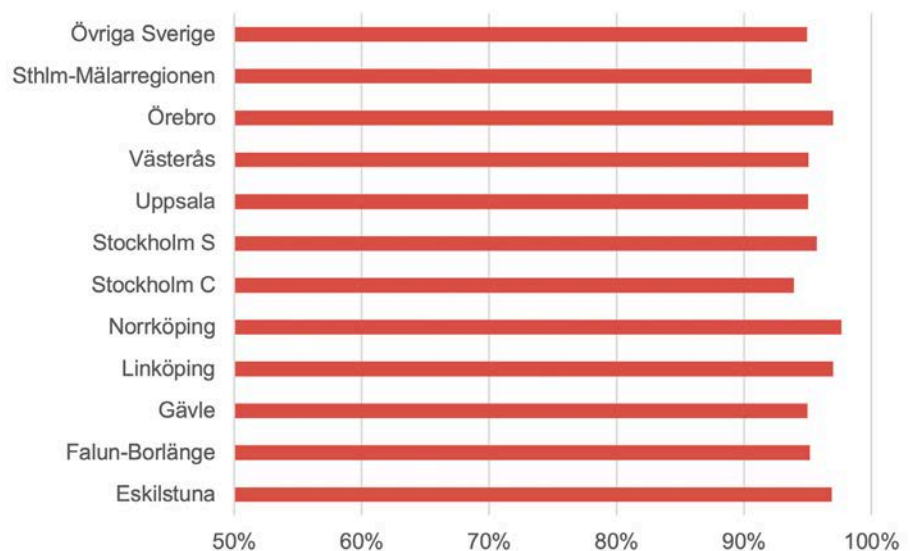
Samhällsbyggare:
För varje studieregion, andel av rekryterade per arbetsregion

4. Matchning

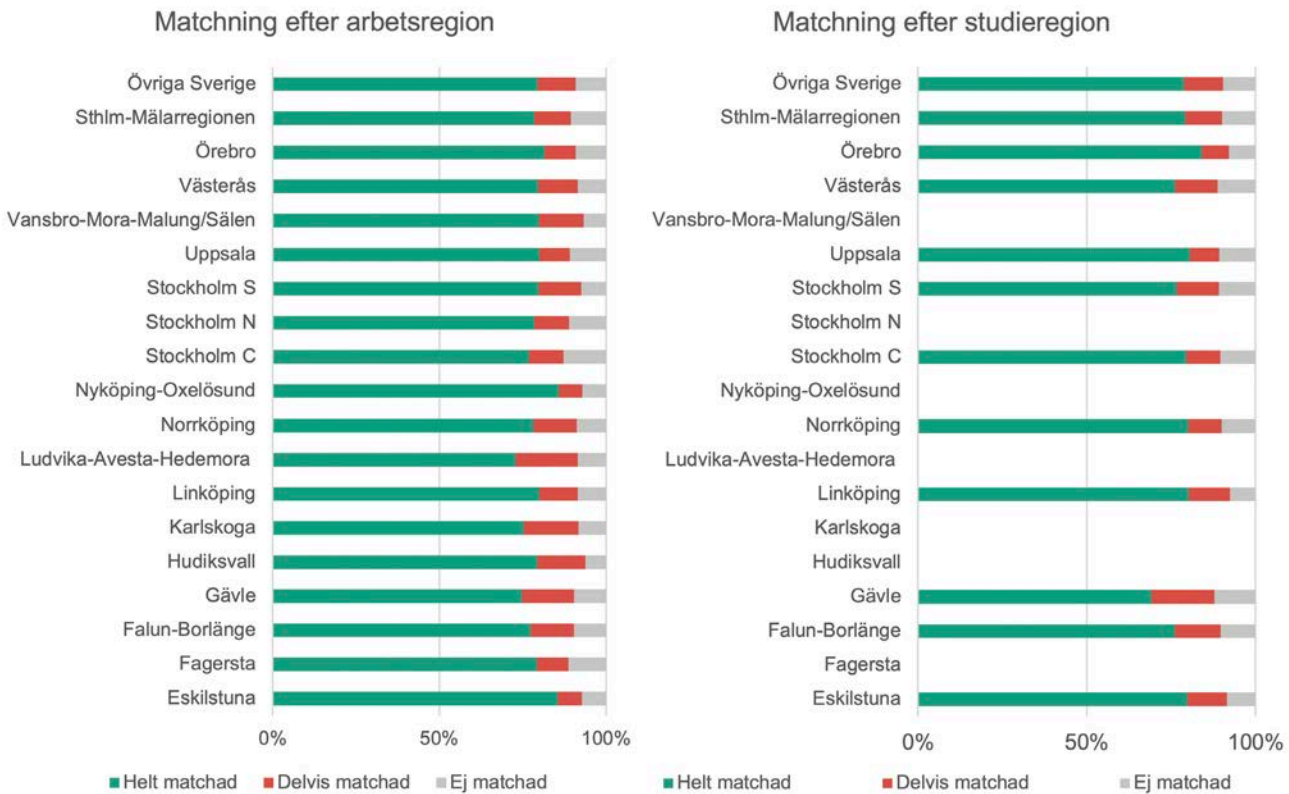
De flesta av de som avslutade sin högskoleutbildning år 2013 var i arbete år 2017. Detta gäller både de som studerat i Stockholm-Mälardalenregionen och de som studerat i övriga Sverige (figur 12). För samtliga studieregioner var mer än 90 procent av de examinerade i arbete fyra år efter avslutade studier. Sannolikheten till arbete är således mycket hög efter en avslutad högskoleutbildning och svarar mot näringslivets utveckling mot ett allt högre kunskapsinnehåll och högre krav på arbetskraftens kompetens.

Figur 12. Andel sysselsatta år 2017 av de som avslutade sin utbildning 2013, efter studieregion

En hög andel hade därtill ett arbete som helt eller delvis motsvarade deras utbildning, 78-79 respektive 11-12 procent i Stockholm-Mälardalenregionen beroende av om man ser till arbets- eller studieregion och ungefär samma som i övriga Sverige (figur 13). Matchningen mellan utbildning och arbete är således generellt god och det gäller i samtliga delregioner, med reservation för studieregioner med få utbildningsplatser där enstaka individer får stort genomslag. Sysselsättningsgraden och matchningen är generellt hög, men den senare är något högre bland kvinnor än män. Däremot är skillnaderna i små mellan de med och de utan utländsk bakgrund samt de med och de utan förälder med akademisk bakgrund. Något som talar för att det finns outnyttjad potential i en breddad rekrytering till den högre utbildningen, då underrepresenterade grupper matchas på likvärdig nivå mot arbetsmarknaden (tabell 9).

Figur 13. Matchning efter arbets-/studieregion, för samtliga som avslutade sin utbildning 2013

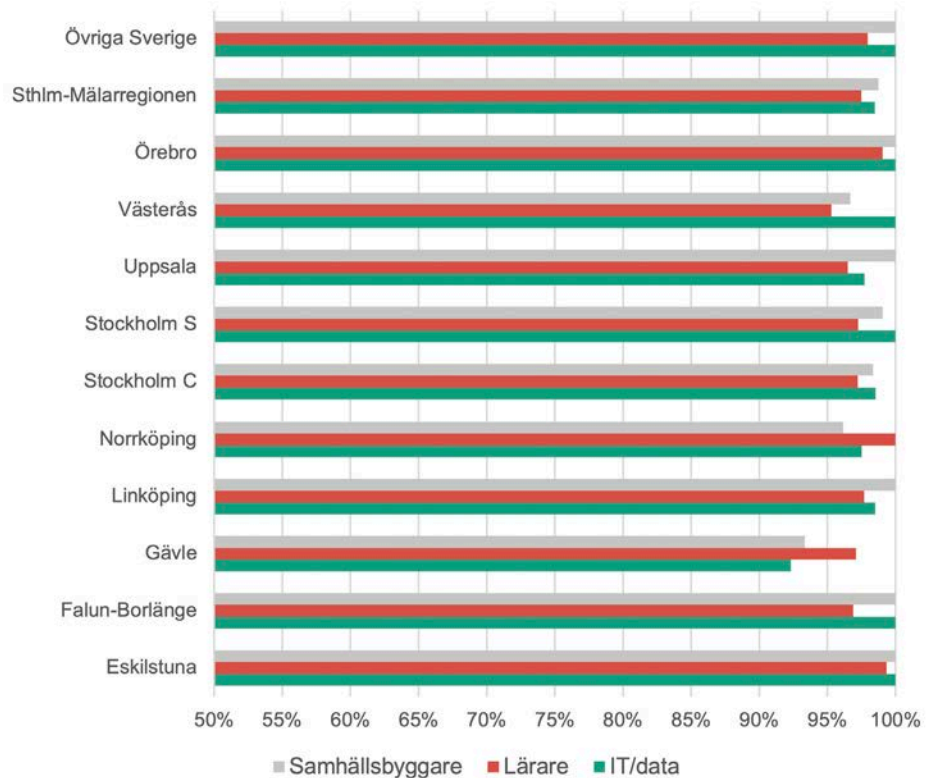

Tabell 9. Matchning efter bakgrundsfaktorer, för de som avslutade sin utbildning 2013

	Sysselsatta	Helt matchad	Delvis matchad	Ej matchad
Sthlm-Mälardalen-kvinnor	98 %	81 %	9 %	10 %
Sthlm-Mälardalen-män	98 %	73 %	14 %	12 %
Övriga Sverige-kvinnor	98 %	82 %	10 %	9 %
Övriga Sverige-män	98 %	73 %	16 %	11 %
Sthlm-Mälardalen-utländsk bakgrund	97 %	77 %	12 %	11 %
Sthlm-Mälardalen-nej utländsk bakgrund	98 %	79 %	11 %	11 %
Övriga Sverige-utländsk bakgrund	97 %	78 %	12 %	10 %
Övriga Sverige-nej utländsk bakgrund	98 %	80 %	11 %	9 %
Sthlm-Mälardalen-föräldrar med eftergymn utb	98 %	78 %	11 %	11 %
Sthlm-Mälardalen-föräldrar utan eftergymn utb	99 %	79 %	11 %	10 %
Övriga Sverige-föräldrar med eftergymn utb	98 %	79 %	12 %	9 %
Övriga Sverige-föräldrar utan eftergymn utb	98 %	80 %	11 %	9 %
Sthlm-Mälardalen-hemvändare	98 %	79 %	11 %	10 %
Sthlm-Mälardalen-nej hemvändare	98 %	78 %	11 %	11 %
Övriga Sverige-hemvändare	98 %	82 %	9 %	9 %
Övriga Sverige-nej hemvändare	98 %	79 %	12 %	9 %

Även bland utbildningsgrupperna IT/data, lärare och samhällsbyggare är sysselsättningsgraden generellt hög för de som avslutade sin utbildning år 2013. Samtliga studieregioner och utbildningsområden ligger klart över 90 procent.

Figur 14. Andel sysselsatta efter studieregion och utbildningsgrupp

Matchningen varierar däremot i högre grad bland delregionerna, vilket delvis beror på ett osäkrare underlag.⁷ Detta gäller framför allt inom IT/data, där flera delregioner har en väsentligt lägre matchningsgrad än genomsnittet för Stockholm-Mälarenregionen. I mångt och mycket är det Stockholm N med Kista som drar upp värdet för Stockholm-Mälarenregionen som helhet sett till arbetsregion och Stockholm C sett till studieregion. Linköping och Norrköping har också en hög matchningsgrad inom IT/data både som arbets- och studieregioner medan Karlskoga och Hudiksvall utmärker sig som arbetsregioner med hög matchning. Bland lärare är matchningsgraden överlag mycket hög bland de som avslutade sin utbildning 2013. Detta gäller i samtliga studie- och arbetsregioner. Så även bland samhällsbyggare, om än med fler som är "delvis matchade" (figur 15). Man bör dock vara försiktig i jämförelser mellan utbildningsgrupperna, med hänvisning till osäkerheterna i dataunderlaget.

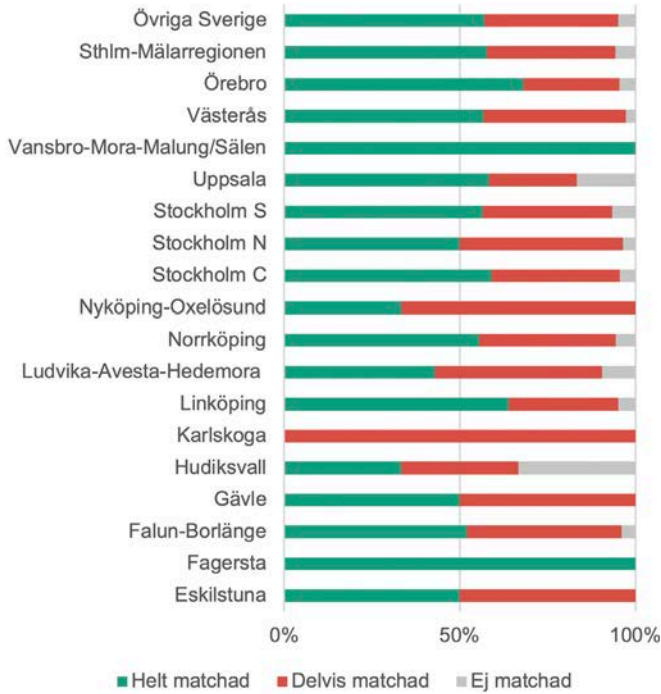
⁷ Data saknas i detta avseende för relativt många individer och i vissa delregioner är antalet observationer få. Fördelningen på helt/delvis matchade och övriga har gjorts på basen av de individer för vilka det finns data. Beräkningen av andelen matchade är därtill betydligt mer robust för legitimationsyrken som lärare än inom IT/data och samhällsbyggnad.

Figur 15. Matching efter arbets-/studieregion, per utbildningsgrupp

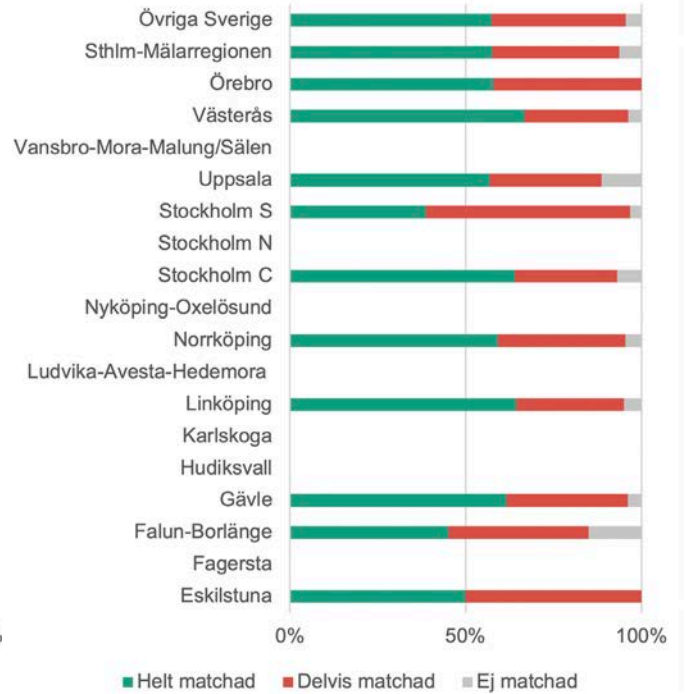

Samhällsbyggare
Matchning efter arbetsregion

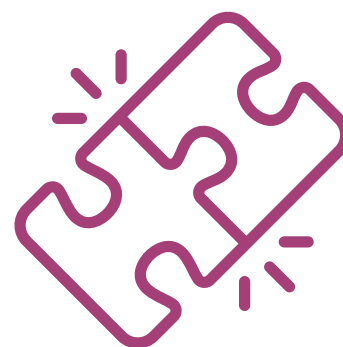
Samhällsbyggare
Matchning efter studieregion

5. Sammanfattande diskussion

Sunnergren & Wictorin konstaterade 2016 att ett motiv för att etablera högskoleutbildning på många platser i landet har varit att underlätta en bred rekrytering till högskolan och därmed motverka social snedrekrytering. Därtill att andelen av befolkningen med en eftergymnasial utbildning ökat stadigt efter utbyggnaden, men att det inte skett några drastiska förändringar i den sociala snedrekryteringen trots det.

Detta bekräftas av denna studie. Fortfarande är män, utlandsfödda och de med utländsk bakgrund samt de utan förälder med eftergymnasial utbildning klart underrepresenterade inom den högre utbildningen (figur 3, s 11). Samtidigt framgår att närhet till högre utbildning spelar en viktig roll i rekryteringen till högskola, framför allt bland kvinnor och de med föräldrar utan akademisk bakgrund men i viss mån även utlandsfödda och de med utländsk bakgrund (tabell 4, s 16).

Beroende av hemregion gör detta att utbildningsutbudet blir mer begränsat för de grupper som uppvisar ett mindre rörligt rekryteringsmönster. I detta avseende framstår svenskfödda män som mest rörliga och utbildsoptimerade – i synnerhet de med minst en förälder med akademisk bakgrund. Det kan även relateras till att de i högre grad väljer tekniskt inriktade utbildningar (här representerat av IT/data och samhällsbyggare), som har en mer geografiskt koncentrerad utbildnings- och arbetsmarknad än exempelvis utbildningar inom breda välfärdsyrken (här representerat av lärare), som är kvinnodominerade och därtill rekryterar en större andel studenter från studieovana hem.

Arbetsmarknadsregionernas rekrytering av nyexaminerade har likaledes en mycket tydlig lokal-regional prägel (figur 8, s 23 och 9, s 24). Hela 85 procent av de som studerat i Stockholm-Mälardalenregionen arbetade fyra år senare i regionen (87 procent i Sunnergren & Wictorins studie). Nästan 40 procent arbetade i samma delregion som de studerat i, vilket understryker den lokala utbildningskapacitetens betydelse för rekryteringen av högutbildade.

Andelarna skiljer sig emellertid rätt mycket mellan delregionerna och påverkas såväl av närliggande studie- och arbetsmarknadsregioner som antalet examinerade i relation till den lokala arbetsmarknaden storlek. Sambandet mellan den lokala högskoleutbildningen och den lokala arbetsmarknaden förefaller vara starkast i huvudstaden, medan övriga delregioner i högre grad

utbildar för andra marknader än den lokala och då företrädesvis den regionala. Endast Stockholm C är nettorekryterare av högutbildad kompetens om man ser till skillnaden mellan antalet som jobbar i delregionen efter avslutade studier och antalet som rekryterades från regionen till högre utbildning. För utbildningsgrupperna tillkommer någon eller några ytterligare delregioner (tabell 10, s 35).

Omkring en femtedel av rekryteringen till arbetsmarknaderna i Stockholm-Mälardalen skedde från övriga landet, medan endast en tiondel av de som studerat i Stockholm-Mälardalen sökte sig till arbetsmarknader utanför regionen (figur 9, s 24 resp. 8, s 23). Stockholm dominerar framväxten av kunskapsintensiva verksamheter och övriga regionen och landet intar roller som nettoexportörer av kvalificerad arbetskraft till huvudstadens arbetsmarknad. Detta inte minst inom högspecialiserade branscher som IT/data men även samhällsbyggare, medan förhållandet är mer balanserat för lärare.

I många fall gör konkurrensen från Stockholm det svårt för kvalificerade verksamheter att etablera sig eller växa i de mindre arbetsmarknadsregionerna, där många framstår som underförsörjda på akademisk arbetskraft när rekryteringen av nyexaminerade ställs i relation till arbetsmarknadens storlek (tabell 7). Kvarstannare och återvändare spelar en viktig roll för kompetensförsörjningen i dessa – i synnerhet de utan egen utbildningskapacitet – och står för ca 40 procent av rekryteringen från den högre utbildningen till arbetsmarknaderna i Stockholm-Mälardalen (figur 10, s 25).

Omkring en femtedel av rekryteringen till arbetsmarknaderna i Stockholm-Mälardalen skedde från övriga landet, medan endast en tiondel av de som studerat i Stockholm-Mälardalen sökte sig till arbetsmarknader utanför regionen.

Tabell 10. Antal studenter med avslutad utbildning 2013, per hem- studie- och arbetsregion

Samtliga	Hemregion	Studieregion	Arbetsregion	Nettorekrytering
Eskilstuna	854	657	575	-279
Fagersta	89	30	61	-28
Falun-Borlänge	854	908	607	-247
Gävle	850	882	653	-197
Hudiksvall	594	52	317	-277
Karlskoga	181	5	132	-49
Linköping	1 537	2 463	1 372	-165
Ludvika-Avesta-Hedemora	367	<5	203	-164
Norrköping	870	834	766	-104
Nyköping-Oxelösund	308	24	216	-92
Stockholm Central	4 888	7 532	11 117	6 229
Stockholm Norra	2 933	22	1 793	-1 140
Stockholm Södra	2 831	2 152	2 061	-770
Uppsala	1 735	3 759	1 638	-97
Vansbro-Mora-Malung-Sälen	237	<5	122	-115
Västerås	1 310	819	1 032	-278
Örebro	1 291	1 908	1 136	-155
Stockholm-Mälarenregionen	21 729	22 052	23 801	2 072
Övriga Sverige	28 538	29 896	24 570	-3 968

IT/data	Hemregion	Studieregion	Arbetsregion	Nettorekrytering
Eskilstuna	16	6	5	-11
Fagersta			<5	<5
Falun-Borlänge	43	18	22	-21
Gävle	31	13	12	-19
Hudiksvall	25		<5	-24
Karlskoga	7		<5	-5
Linköping	68	265	124	56
Ludvika-Avesta-Hedemora	20			-20
Norrköping	42	40	10	-32
Nyköp/Oxelösund	16		<5	-12
Stockholm C	212	473	941	729
Stockholm N	166		34	-132
Stockholm S	184	59	45	-139
Uppsala	102	176	55	-47
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	9			-9
Västerås	57	25	17	-40
Örebro	60	42	34	-26
Stockholm-Mälarenregionen	1 058	1 117	1 307	249
Övriga Sverige	1 034	992	814	-220

Samhällsbyggare	Hemregion	Studieregion	Arbetsregion	Nettorekrytering
Eskilstuna	18	<5	6	-12
Fagersta	<5		<5	<5
Falun-Borlänge	40	24	26	-14
Gävle	34	30	11	-23
Hudiksvall	10		<5	<5
Karlskoga	7		<5	<5
Linköping	54	110	68	14
Ludvika-Avesta-Hedemora	18	<5	23	5
Norrköping	25	26	19	-6
Nyköp/Oxelösund	13		<5	<5
Stockholm C	124	181	361	237
Stockholm N	87		32	-55
Stockholm S	84	106	83	-1
Uppsala	57	98	55	-2
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	6		<5	<5
Västerås	44	30	47	3
Örebro	36	22	27	-9
Stockholm-Mälardalenregionen	661	632	770	109
Övriga Sverige	928	993	852	-76

Lärare	Hemregion	Studieregion	Arbetsregion	Nettorekrytering
Eskilstuna	150	148	132	-18
Fagersta	20		17	-3
Falun-Borlänge	97	225	88	-9
Gävle	93	103	84	-9
Hudiksvall	69	<5	45	-24
Karlskoga	27		30	3
Linköping	230	302	211	-19
Ludvika-Avesta-Hedemora	47		34	-13
Norrköping	132	124	145	13
Nyköp/Oxelösund	44		47	3
Stockholm C	517	1 079	747	230
Stockholm N	313		347	34
Stockholm S	365	182	423	58
Uppsala	222	457	238	16
Vansbro-Mora-Malung/Sälen	32		24	-8
Västerås	225	85	227	2
Örebro	236	317	247	11
Stockholm-Mälardalenregionen	2 819	3 025	3 086	267
Övriga Sverige	4 224	4 232	4 119	-105

Sunnergren & Wictorin slår i sin studie även fast att en mycket hög andel av de som avslutat en högskoleutbildning är sysselsatta efter avslutade studier, med små skillnader beroende av studieort. Även detta bekräftas av denna studie, därtill att en hög andel har ett arbete som helt eller delvis matchar deras utbildning (figur 12, s 27 och 13, s 28). Här är förvisso variationerna något större mellan studie- och arbetsregionerna, men så även osäkerheten i data. Det finns även skillnader mellan utbildningsinriktningar, där lärare är den utbildningsgrupp som har den högsta matchningen av de tre utbildningsgrupper som analyserats närmare i denna studie.

Resultatet bekräftar således att universitets- och högskoleutbildning bör ses i en lokal och en regional kontext såväl vad gäller rekryteringen till som från högskola. Det finns ett starkt beroende såväl vad gäller upptagnings- som avsättningsområde för de studenter som utbildas, som dock varierar beroende av vilka kompetensområden det handlar om. I likhet med andra marknader spelar graden av specialisering in och påverkar lokaliseringmönstret av studie- och arbetsplatser.

Men, det är också tydligt att ingen delmarknad är sig självt nog, utan samtliga är beroende av andra delar av Stockholm-Mälardalenregionen eller övriga landet för att täcka behoven. Det är också tydligt att delregionerna både kompletterar och konkurrerar med varandra i detta avseende, där vissa utbildar långt mer än de egna behoven och andra rekryterar långt fler än vad som utbildas lokalt. Rörlighet är därmed en nyckelfaktor för att marknaden ska fungera så bra som möjligt, där begreppet omfattar såväl geografiska som sociala aspekter. Att möjliggöra för så många som möjligt att ta del av utbildningsutbudet och den färdigutbildade kompetensen.

Resultatet bekräftar således att universitets- och högskoleutbildning bör ses i en lokal och en regional kontext såväl vad gäller rekryteringen till som från högskola.

Källförteckning

Sunnergren & Wictorin (2016). Hur försörjs Östra Mellansveriges arbetsmarknader med högskoleutbildad arbetskraft?

UHR (2020): Antagning till högre utbildning höstterminen 2020

UKÄ (2018): Rekrytering till högre utbildning från Sveriges län och kommuner

En Bättre Matchning är det storregionala samarbetet inom strategisk kompetensförsörjning med inriktning mot högre utbildning mellan regionalt utvecklingsansvariga i de åtta länen Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland, Gävleborg och Dalarna.

Syftet är att utveckla och stärka samarbetet mellan regionalt utvecklingsansvariga och högre lärosäten i frågor gällande strategisk kompetensförsörjning i Stockholm-Mälardalenregionen.

Arbetet leds av en politisk styrgrupp med representanter från regionerna och koordineras av Mälardalsrådet.

MÄLARDALSRÅDET

malardalsradet.se

Mälardalsrådet driver medlemmarnas frågor för konkreta resultat inom infrastruktur, kompetensförsörjning, innovation, maritim samverkan och internationella jämförelser. Vi samlar våra kommuner och regioner till en dynamisk mötesplats för politik, näringsliv och akademi.

Socialnämnden
Rapport

Kommunfullmäktige

Handläggare:
Elisabeth Karlsson

Rapportering av ej verkställda beslut enligt socialtjänstlagen per 31 mars 2021

Kommuner har jämlikt 16 kap 6 f- h §§ SoL skyldighet att rapportera beslut om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL som inte verkställts inom tre månader eller där avbrott i verkställigheten överstiger tre månader till Inspektionen för vård och omsorg (IVO), kommunens revisorer och kommunfullmäktige.

Ansvarig nämnd ska varje kvartal till kommunfullmäktige rapportera antalet gynnande sådana beslut enligt SoL som inte verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. I rapporten ska anges vilka typer av bistånd besluten avser och hur lång tid som förflutit från dagen för respektive beslut.

Uppgifterna i rapporten ska vara avidentifierade och inte kunna härledas till enskild person. Det ska dock framgå hur stor del av besluten som gäller kvinnor respektive män. Föreliggande rapport avser perioden 1 januari 2021 till och med 31 mars 2021.

Ej verkställda beslut inom socialnämndens ansvarsområde består framförallt av beslut om bostad till vuxen och beslut om uppdragstagare så som kontaktfamilj. Skälen till att besluten inte verkställs är i första hand resursbrist. Bristen på små och billiga lägenheter gör att verkställigheten av beslut om bostad till vuxen dröjer och svårigheten att rekrytera uppdragstagare som kan vara kontaktperson eller ta emot barn i sitt hem gör att verkställighet av beslut om kontaktfamilj och kontaktperson dröjer. Dröjsmål i verkställighet i ärenden rörande öppenvård rör individuella förhållanden i de enskilda ärendena.

Socialnämnden

Asal Gohari
OrdförandeLotta von Wowern
Sekreterare

Socialförvaltningen
BilagaHandläggare:
Elisabeth Karlsson

Sammanställning rapporterade beslut för kvartal fyra, 2020

Kön	Kvartal 2-20	Kvartal 3-20	Kvartal 4-20	Kvartal 1-21
Män	10	5	8	13
Kvinnor	5	9	4	5
summa	15	14	12	18

Typ av beslut som rapporterats

	Barn	Vuxen	summa
Öppenvård	4		4
Kontaktfamilj	8		8
Bostad, vuxen		6	6
Summa	12	6	18

Antal utifrån kön

	Barn	Vuxen	Summa
Flicka/kvinna	1	4	5
Pojke/man	11	2	13
Summa	12	6	18

Antal av de rapporterade besluten som har verkställts eller avslutats sedan föregående rapport

	Barn	Vuxen	Summa
Verkställda	2	1	3
Avslutade	0	1	1
Summa	2	2	4

Orsak till att beslutet ej verkställts

	Barn	Vuxen	Summa
Resursbrist	12	6	18
Summa	12	6	18

Socialförvaltningen

BilagaHandläggare:
Elisabeth Karlsson**Tid som beslutet ej varit verkställt**

Beslutsdatum	Insats	Skäl	Månader ej verkställt	Verkställighets datum	Avslut utan verkställighet	Kön
20-05-29	Kontaktfamilj	Resursbrist	10,8			Pojke/man
20-09-16	Öppenvård	Resursbrist	7,2			Pojke/man
20-06-15	Öppenvård	Resursbrist	10,3			Pojke/man
20-09-13	Öppenvård	Resursbrist	5,9	21-03-09		Flicka/kvinna
20-08-06	Kontaktfamilj	Resursbrist	8,5			Pojke/man
20-08-06	Kontaktfamilj	Resursbrist	8,5			Pojke/man
20-07-02	Kontaktfamilj	Resursbrist	9,7			Pojke/man
20-09-18	Kontaktfamilj	Resursbrist	7,1			Pojke/man
20-09-18	Kontaktfamilj	Resursbrist	7,1			Pojke/man
20-08-04	Kontaktfamilj	Resursbrist	13,7			Pojke/man
20-03-23	Öppenvård	Resursbrist	18,2			Pojke/man
19-12-20	Kontaktfamilj	Resursbrist	14,0	21-02-12		Pojke/man
20-04-03	Bostad vuxen	Resursbrist	12,0			Pojke/man
20-05-11	Bostad vuxen	Resursbrist	7,8	21-01-01		Flicka/kvinna
20-06-10	Bostad vuxen	Resursbrist	7,5		21-01-20	Flicka/kvinna
20-09-29	Bostad vuxen	Resursbrist	6,1			Flicka/kvinna
20-10-19	Bostad vuxen	Resursbrist	5,4			Flicka/kvinna
20-11-24	Bostad vuxen	Resursbrist	4,2			Pojke/man

§ 101

Ej verkställda gynnande beslut enligt socialtjänstlagen (SoL) andra kvartalet 2021

ALN-2021-00215

Beslut

Äldrenämnden beslutar

1. **att** godkänna upprättad rapport om ej verkställda gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § SoL som 30 juni 2021 inte verkställts inom tre månader, i enlighet med nämndens rapporteringsskyldighet jämlikt 16 kap. 6 f–h §§ SoL, och
2. **att** tillsammans med ärendets bilaga 2 från nämnden avge rapporten till kommunfullmäktige.

Sammanfattning

Äldrenämnden har jämlikt 16 kap 6 f–h §§ SoL skyldighet att kvartalsvis rapportera till Inspektionen för vård och omsorg, kommunens revisorer och kommunfullmäktige gynnande beslut om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL som ej verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Rapporten ska ange vilka typer av bistånd besluten gäller och hur lång tid som förflutit från dagen för respektive beslut.

Det senaste kvartalet har totalt 48 beslut rapporterats som ej verkställt inom tre månader. Anledningen till att besluten inte verkställdes var:

- Att den enskilde har tackat nej (10 ärenden)
- Avsagt sig insatsen (2 ärenden)
- Avbrott i verkställighet (1 ärende där personen flyttat hem från särskilt boende p.g.a. oro för covid 19)
- Annat skäl (3 ärenden där personen flyttat till särskilt boende och 14 ärenden där personen uppgivit orsaken oro för covid 19 samt att verksamheterna är delvis öppna på grund av restriktionerna gällande covid 19)
- Avliden (1 ärende)
- 17 ärenden som tidigare rapporterats som ej verkställda har verkställts.

Äldrenämnden
Protokollsutdrag

Datum:
2021-08-26

Med anledning av detta har förvaltningen upprättat en rapport enligt ovan och utformat ett förslag till skrivelse från nämnden till kommunfullmäktige (bilaga 2) att bifogas rapporten (bilaga 1 a och 1 b). Nämnden föreslås godkänna upprättad rapport och skrivelse till kommunfullmäktige samt låta expediera dessa till kommunstyrelsen för beredning till kommunfullmäktige.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 4 augusti 2021
- Bilaga 1 a, Sammanställning av ej verkställda beslut kvartal 2 2021
- Bilaga 1 b, Tid för verkställighet kvartal Q2 2021
- Bilaga 2, Rapportering till kommunfullmäktige av ej verkställda gynnande beslut enligt socialtjänstlagen (SoL) andra kvartalet 2021

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Äldrenämnden

Bilaga 1a Sammanställning av ej verkställda beslut kvartal 2 2021
Tabell 1. Antal ej verkställda beslut

Kön	ÅR Q1	ÅR Q2	ÅR Q3	ÅR Q4
Män	35	29		
Kvinnor	38	19		
Summa	73	48		

Tabell 1. Antalet kvinnor och män vilkas beslut ej verkställts inom tre månader.

Kommentar till tabell 1: Under andra kvartalet 2021 är det 48 personer som fått vänta mer än 90 dagar på att beslut ska verkställas, 29 män och 19 kvinnor.

Tabell 2. Insatskategori ej verkställda beslut

Insats	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal	Andel
Särskilt boende demens SoL	3	2	5	10%
Särskilt boende omvårdnad SoL	0	5	5	10%
Parboende på särskilt boende SoL	1	1	2	4%
Dagverksamhet demens SoL	15	6	21	44%
Dagverksamhet omvårdnad SoL	3	3	6	13%
Växelvård/Kortidsvård	7	2	9	19%
Summa antal ej verkställda	29	19	48	100%

Tabell 2. Typ av beslut som ej verkställts inom tre månader.

Kommentar till tabell 2: Av andelen ej verkställda beslut under andra kvartalet 2021 utgörs största delen av dagverksamhet demens med 44 procent. Växelvård utgör 19 procent, dagverksamhet omvårdnad utgör 13 procent, särskilt boende omvårdnad och demens utgör 10 procent var och parboende på särskilt boende utgör 4 procent.

Tabell 3. Andelen ej verkställda beslut av alla giltiga beslut

Insats	Giltiga beslut män	Andel ej verkställda beslut män	Giltiga beslut kvinnor	Andel ej verkställda beslut kvinnor
Särskilt boende demens SoL	249	1,2%	557	0%
Särskilt boende omvårdnad SoL	294	0,0%	498	1%
Parboende på särskilt boende SoL	6	16,7%	13	8%
Dagverksamhet demens SoL	52	28,8%	40	15%
Dagverksamhet omvårdnad SoL	10	30,0%	0	0%
Växelvård/kortidsvård	54	13,0%	11	18%
Summa och andel 2021-06-30	665	4,4%	1119	1,7%

Tabell 3. Andel ej verkställda beslut av alla giltiga beslut.

Kommentar till tabell 3: Av samtliga giltiga beslut är det 4,4 procent av alla män som inte fått sina beslut verkställda inom tre månader under andra kvartalet 2021 och 1,7 procent av alla giltiga beslut gällande kvinnor som inte verkställts i tid. Största enskilda grupp som inte fått sina beslut verkställda i tid är män som väntar på dagverksamhet omvårdnad, där 30 procent fått vänta mer än tre månader.

Tabell 4. Uppgiven orsak till att beslut ej verkstälts

Insats	Antal ej verkställda	Resursbrist ledig bostad	Resursbrist personal	Den enskilde har tackat nej till erbjudande	Annat skäl
Särskilt boende demens SoL	3			3	
Särskilt boende omvårdnad SoL	3			2	1
Parboende på särskilt boende SoL	1			1	
Dagverksamhet demens SoL	6			2	4
Dagverksamhet omvårdnad SoL	4			2	2
Växelvård/korttidsvård	3				3
Totalt antal ej verkställda beslut 2021-06-30	20	0	0	10	10
Andel	100%	0%	0%	50%	50%

Tabell 4. Typ av beslut som ej verkställts inom tre månader. Uppgiven orsak till att beslut ej verkställts inom tre månader enligt Inspektionen för vård och omsorgs definition.

Kommentar till tabell 4: Orsaken till att besluten ej har verkställts inom 90 dagar under andra kvartalet 2021, är i de flesta fall (50%), annat skäl där orsaken till att beslut ej verkställts beror på oro för covid 19 samt att verksamheterna är delvis öppna på grund av restriktionerna gällande covid 19. Att den enskilde har tackat nej till erbjudande utgör 50 procent där orsaken till att beslut ej verkställts beror på att den enskilde inte vill flytta just nu eller önskar specifikt boende.

Tabell 5. Beslut som avslutats av annan anledning

Orsak till avslut	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal	Andel
Avliden	0	1	1	10%
Flyttat till särskilt boende	2	1	3	30%
Avsagt sig insatsen	2	0	2	20%
Annat	1	3	4	40%
Summa antal avslut	5	5	10	100%

Tabell 5: Antal beslut som avslutats av annan anledning.

Kommentar till tabell 5: 10 ärenden som tidigare rapporterats som ej verkställda har avslutats det andra kvartalet 2021. 3 personer har flyttat till särskilt boende och 1 person har avlidit, 2 personer har avsagt sig insatsen på grund av svårmotiverad. 4 personer har avsagt sig insatsen(annat skäl) på grund av oro för covid 19.

Tabell 6. Verkställda beslut

Insats	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal	Andel
Särskilt boende demens SoL	1	0	1	6%
Särskilt boende omvårdnad SoL	0	2	2	12%
Korttidsboende/växelvård SoL	5	0	5	29%
Dagverksamhet demens	7	1	8	47%
Dagverksamhet omvårdnad	1	0	1	6%
Summa antal verkställda	14	3	17	100%

Tabell 6: Antal beslut som verkställts under kvartal 2 2021 som överstiger tre månader från beslut till verkställighet

Kommentar till tabell 6: 17 ärenden som tidigare rapporterats som ej verkställda har verkställts det andra kvartalet 2021. 8 ärenden gällande dagverksamhet demens (47 procent), 5 ärenden gällande korttidsboende/växelvård (29 procent), 2 ärende gällande särskilt boende omvårdnad, 1 ärende gällande dagverksamhet omvårdnad och 1 ärende gällande särskilt boende demens (6 procent var).

Tabell 7. Avbrott i verkställighet av beslut

Orsak	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal	Andel
Avbrott		1	1	
Summa antal avbrott	0	1	1	100%

Tabell 7: Antal beslut med avbrott i verkställighet som överstiger tre månader.

Kommentar till tabell 7: Under andra kvartalet 2021 har 1 ärende haft avbrott i verkställighet gällande parboende på särskilt boende som har flyttat hem på grund av oro för covid 19.

Bilaga 1b Tid för verkställighet kvartal Q2 2021
Särskilt boende demens SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrottsdatum	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Kvinna	2020-10-07		x	266					2021-06-30
Man	2020-11-17				2021-05-25	189			2021-06-30
Man	2020-11-18						2021-05-31	194	2021-06-30
Man	2020-12-04		x	208					2021-06-30
Kvinna	2021-02-25		x	125					2021-06-30

Särskilt boende omvårdnad SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrott i verkställighet pga covid 19	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Kvinna	2021-01-21				2021-06-22	152			2021-06-30
Kvinna	2020-10-09				2021-04-06	179			2021-06-30
Kvinna	2021-01-25		x	156					2021-06-30
Kvinna	2021-03-16		x	106					2021-06-30
Kvinna	2021-03-30		x	92					2021-06-30

Växelvård demens SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrott i verkställighet pga covid 19	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Man	2020-06-01				2021-05-11	344			2021-06-30
Man	2020-10-05				2021-04-21	198			2021-06-30
Man	2020-10-20				2021-04-06	168			2021-06-30
Kvinna	2020-11-23		x	219					2021-06-30
Man	2020-11-01		x	241					2021-06-30

Man	2021-02-18				2021-05-26	97			2021-06-30
-----	------------	--	--	--	------------	----	--	--	------------

Växelvård omvårdnad SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrott i verkställighet pga covid 19	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Kvinna	2019-12-04						2021-05-23	536	2021-06-30
Man	2020-09-17				2021-04-20	215			2021-06-30
Man	2021-03-11		x	111					2021-06-30

Dagverksamhet omvårdnad SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrottsdatum	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Kvinna	2020-01-15						2021-06-09	511	2021-06-30
Man	2020-10-26		x	247					2021-06-30
Kvinna	2020-11-05		x	237					2021-06-30
Man	2020-11-01		x	241					2021-06-30
Kvinna	2020-11-16		x	226					2021-06-30
Man	2020-12-15				2021-04-28	134			2021-06-30

Dagverksamhet demens SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrottsdatum	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
kvinna	2020-06-09						2021-04-26	321	2021-06-30
man	2020-09-24						2021-05-12	230	2021-06-30
man	2020-09-24						2021-06-30	279	2021-06-30
man	2020-10-08				2021-06-02	237			2021-06-30
kvinna	2020-10-12				2021-04-12	182			2021-06-30
man	2020-10-14		x	259					2021-06-30
man	2020-10-14				2021-05-25	223			2021-06-30
man	2020-10-14				2021-05-27	225			2021-06-30
man	2020-10-23						2021-04-08	167	2021-06-30
man	2020-11-03				2021-06-24	233			2021-06-30
kvinna	2020-11-12						2021-04-17	156	2021-06-30
man	2020-11-16						2021-07-11	237	2021-06-30
man	2020-12-01				2021-04-21	141			2021-06-30
kvinna	2020-12-02		x	210					2021-06-30

man	2020-12-21				2021-04-26	126			2021-06-30
man	2020-01-20		x	527					2021-06-30
man	2020-01-22		x	525					2021-06-30
kvinn	2021-02-09						2021-06-22	133	2021-06-30
man	2021-03-09		x	113					2021-06-30
kvinn	2021-03-18		x	104					2021-06-30
man	2021-03-31				2021-07-19	110			2021-06-30

Parboende på särskilt boende SoL

Kön	Beslutsdatum	Avbrott i verkställighet pga covid 19	Beslutet ej verkställt den 30 juni 2021	Antal dagar från beslutsdatum	Beslutet är verkställt (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till verkställighetsdatum	Beslutet är avslutat (datum)	Antal dagar från beslutsdatum till avslutsdatum	Rapporteringsdatum
Man	2019-02-06		x	875					2021-06-30
Kvinn	2019-10-18	2020-04-30		426					2021-06-30

UPPLANDSSTIFTELSENS ÅRSRAPPORT 2020

I Upplandsstiftelsens årsrapport för 2020 kan du läsa om ett annorlunda verksamhetsår – när fler än någonsin hittade ut i naturen. Årsrapporten är uppdelad i tre delar: **förord** på sidan 3, **reportage** om verksamhetsåret 2020 från sidan 4–15 och Upplandsstiftelsens **verksamhetsberättelse 2020** på sidan 16–27.

Skräntärna.

Världens största tärna häckar i Östersjön. Största kolonin finns i Björns skärgård.

Upplandsstiftelsen verkar för att underlätta och stimulera allmänhetens friluftsliv och bevara och skydda den uppländska naturen. Upplandsstiftelsen är en fristeående ideell förening. Region Uppsala och alla länets kommuner är våra medlemmar. Upplandsstiftelsen grundades 1972.

TEXT

Förord: Thomas Bertilsson & Jenny Lundström,
Upplandsstiftelsen

Reportage: Matilda Nilsson Frilansjournalist

Verksamhetsberättelse: Upplandsstiftelsen

BILD

Omslagsfoto: Sara Beckman

Foto, inlaga: Pär Eriksson, Sara Beckman, Renée Båge, Emelie Runfeldt, Karolina Vessby, Sara Lindh, Eva Arnemo, Pia Lagström, Åsa Sjögren, Karin Janerås, Sara Arvidsson, Thomas Loreth,

Martin Amcoff, Thomas Bertilsson och privata bilder.

PRODUKTION OCH LAYOUT

Matilda Nilsson Frilansjournalist

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Epost info@upplandsstiftelsen.se

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2020

FÖRORD

2020 är ett år som varit speciellt på många sätt. Coronapandemin har påverkat hela samhället och alla människors vardag. Vi har lärt oss att hålla distans, tvätta händerna och umgås på nya sätt.

För oss på Upplandsstiftelsen har 2020 inneburit utmaningar men även nya möjligheter. Fler och fler har upptäckt länets natur och utnyttjat möjligheterna till friluftsliv i sin närhet. Våra vandringsleder och naturområden har utnyttjats i omfattning som aldrig förr. Man kan säga att naturen har blivit vårt nya vardagsrum, där vi umgås, hämtar kraft eller kanske bara kopplar av.

Upplandsstiftelsen har under 2020 arbetat fram en ny vision som vår stämma beslöt i december. Den säger att: *Upplandsstiftelsen är ledande i utvecklingen av ett tillgängligt friluftsliv i ett län med hållbara ekosystem och hög biologisk mångfald.* Visionen är utmanande och kommer att vara ledande för vår verksamhet framöver. Den ställer också krav på att vi ska ha en strategi för hur vi vill uppnå visionen.

En viktig del i Upplandsstiftelsens strategi är att vi är en organisation som får saker och ting att hända. Men vi gör i stort sett aldrig något själva, utan vi söker samarbeten i allt vi gör. Vi vill därför rikta i speciellt tack till alla våra samarbetspartners. Alla ni som bistått med finansiering, alla mark- och djurägare, alla tillsynsmän i våra naturområden, alla ideella organisationer och inte minst våra medlemmar och ägare i form av Region Uppsala och alla länets kommuner.

Jenny Lundström
Ordförande

Thomas Bertilsson
VD

Karolina Vessby, friluftschef för Upplandsstiftelsen: ”Naturen har varit en tillflyktsort för många under pandemin.”

Thomas Bertilsson, VD för Upplandsstiftelsen. Thomas Bertilsson tillträdde sin post under ett annorlunda verksamhetsår.

Coronasäkert i naturen. Upplandsstiftelsens personal har numera visir på sig under vissa aktiviteter för äldre.

CORONAEFFEKTER PÅ FRILUFTSLIVET

Det blev en riktig boom för friluftslivet under coronapandemin. Fler hittade ut i naturen – och trenden med ett ökat uteliv förstärktes.

Det finns en mängd tecken på att intresset för uteliv har ökat i Uppsala län under coronapandemin. För den som är en van vandrare kan man till och med förnimma skillnaden. – Flera stigar har blivit mycket bredare i närheten av Uppsala. Det syns att många har varit ute i naturen, säger Karolina Vessby, friluftschef för Upplandsstiftelsen.

Upplandsstiftelsen, som förvaltar 47 naturområden i Uppsala län, har sett att antalet besök nästan fördubblades under 2020 jämfört med 2019 i flera populära naturområden, som Wikparken och Upplandsleden genom Lunsen. Också mindre välkända avstickare har fått fler besökare.

– De som velat komma ut i naturen, men inte tagit det där steget har gjort det nu på olika sätt. Och de som är mer vana med friluftslivet har provat lite mer avlägsna platser, säger Karolina Vessby.

Upplandsstiftelsen har under året arbetat mycket med olika naturtips för att hjälpa både vana och ovana friluftsmänniskor att hitta naturstigar som passar sin egen nivå.

– När människor inte har kunnat träffa sina vänner inne har man stämt träff utomhus. Naturen

har varit en tillflyktsort för många under pandemin för vila och möten och roliga aktiviteter, säger Karolina Vessby.

För att undvika smittspridning har fler tagit sig ut i naturen. Parkeringsplatserna vid populära naturområden har haft ett ökat tryck – och därtill har veden vid vissa grillplatser gått åt som aldrig förr.

– Det har gått åt jättemycket ved på våra eldstäder. Längs Upplandsleden nära Siggefora går ett halvårs ved åt på några veckor nu.

För Upplandsstiftelsen, som bland annat verkar för att underlätta och stimulera allmänhetens friluftsliv, är trenden mot ett ökat friluftsliv önskvärd.

– Nu handlar det om att titta framåt och förvalta den här möjligheten som corona gett oss mitt i allt elände. Vi vill att de som börjat ta sig ut ska fortsätta när pandemin är slut. Det är vårt mål. Vi jobbar med att sänka trösklarna för att komma ut, säger Thomas Bertilsson.

Han tillträdde som VD för Upplandsstiftelsen i februari, bara en månad innan pandemins första våg slog till. I coronans spår har intresset för friluftsliv inte bara ökat. Fler kombinerar också naturliv med motionsaktiviteter som att cykla eller springa, enligt Thomas Bertilsson. Och redan före corona fanns en stark trend med ett ökat intresse för friluftsliv.

– Jag vill att det här ska bidra till att man får upp ögonen för naturen. Att man kommer ut, får motion, frisk luft och social närvaro, men också att intresset och törsten efter kunskap om naturen väcks. Frågor som: Vad är det som växer här?

För att kunna värna den biologiska mångfalden i vårt uppländska landskap behöver fler känna till de insekter, fåglar och svampar som finns i vår närmiljö, menar Thomas Bertilsson.

Fler hittar ut i naturen. Redan före coronapandemin ökade intresset för friluftsliv.

– Om man inte vet vad som finns förstår man inte vad vi riskerar att gå miste om.

När fler rör sig i naturen ökar slitaget på eldstäder, stigar, vägar och parkeringar.

– Vi jobbar med tillgänglighet för att folk ska komma ut i naturen. Men det är klart att när det blir många besökare leder det till att vi får göra mer underhåll, säger Martin Amcoff som är ansvarig förvaltare för Upplandsstiftelsen. Under året har Upplandsstiftelsen i samarbete med Uppsala kommuns Träffpunkter, och med stöd av Allmänna arvsfonden, inspirerat personer som är 65 år och äldre att komma ut i naturen. Och även om verksamheten fått begränsa antalet besökare på grund av restriktioner har också den fått en skjuss av pandemin. Intresset för utomhusaktiviteter är stort, inte minst i

de äldre målgrupperna. Också de kommunala öppna förskolorna har sett att just friluftsväxer som att grilla har växt i popularitet under pandemin. (Läs mer om Öppna förskolan flyttar ut på sidan 12.)

Finns det en risk att djur- och naturliv störs av människans ökade aktivitet i naturen?

– Håller du dig på stigarna stör du sällan. Just längs stränder kan man störa, men är man där en kort stund så är det inte någon fara. Det gäller att ha respekt och tänka på allemansrätten. Ha respekt för djur och växter som finns i naturen, säger Karolina Vessby.

Grilla säkert.

Steg 1: Elda inte för hårt. Steg 2: Lämna inte elden.

Kul att mötas ute. På bilden nedan kaffe utomhus med Träffpunkt 65+ i Sävja.

”Ut på tur, aldrig sur.” Från vänster Renée Båge, David Norlin Hansson, Karin Ernlund, Ina Ledung och Pia Norlin.

Pia Norlin, butiksmedarbetare:

– Ja! Vi kallar oss ”Ut på tur, aldrig sur”. Vi är ett gäng tjejer (ibland även min son David) som ger oss ut nästan varje söndag. Vi har kommit ut betydligt mer sen pandemin än innan. När fotografiet togs skulle vi gå Fjällnora – Länna, men vi tog åt höger i stället för till vänster så vi gick fel och fick en lerig tur runt Pålsundet i stället. Egentligen är vi ett ännu större gäng.

KOM DU UT MER I NATUREN UNDER 2020?

Coronapandemin har påverkat människors vanor. Här berättar några upplänningar hur deras friluftsliv förändrades under förra året.

Karin Bondeman, förskolechef:

– Ja! Innan covid gjorde jag utflykter till skogen eller naturreservat i Uppland då och då. Under 2020 tog intresset för vandring fart rejält och nu blir det skogsturer så gott som varje helg! Sedan mitten av oktober har det blivit 25 turer.

Josef Henryson, systemutvecklare:

– Ja, det blev klart mer friluftsliv för mig. Upptäckte verkligen Lunsen och gjorde dagliga promenader där. Det blev även ett par turer på Upplandsleden, varav en med övernattnig i hängmatta samtidigt som jag insjuknade i covid-19. Yr och febrig funderade jag på att bryta, men envis som jag är fortsatte jag och efter några timmar kändes det bättre.

Gun-Britt Wester, pensionär:

– Oj, oj, oj, det har vi. Det var inte många ute medsamma efter första vågen. Jag och min man Olle Wester gick med stavar och man hittade så många platser. Men nu är det fullt överallt. Jag är med i Träffpunkten i Svartbäcken och har fått tips från Upplandsstiftelsen. Vi är gärna med på utomhusaktiviteter. Vi är friska i benen och det går inte att bara att vara hemma. Det är så otroligt härligt att upptäcka nya saker och komma ut i naturen. Det är det som varit positivt mitt i allt elände.

Emelie Runfeldt har nästan gått hela Upplandsleden. Hon tar långa sträckor i jobbet – och kryssar nationalparker på fritiden.

Varför är träden längs Upplandsleden markerade med orange? Jo, färgen visar att du går längs en låglandsled. En låglandsled är en vandringsled som till skillnad från fjällederna går i låglandskap (och inte i fjällvärlden).

UPPLANDSLEDEN FYLLER 40 ÅR

Upplandsleden är en av Sveriges längsta låglandsleder. 55 mil lång går vandringsleden genom alla Upplands kommuner och passerar genom urskog, vildmark och odlingslandskap. Förra året firade Upplandsleden 40 år.

Det är nästan helt tyst omkring Emelie Runfeldt. Hon lyssnar. Efter bilfärden längs grusvägen märks den förändrade ljudbilden extra starkt. Fågelkvitter. Och där, isens sång. Just här på gränsen till Färnebofjärdens naturreservat i Heby kommun är Dalälven lite bredare och liknar mer en liten insjö. En del is ligger kvar vid stranden, trots att det är vår i luften. Framför sig har Emelie Runfeldt en 9,5 kilometer lång vandring från Skekarsbo till Tärnsjö. Tillsammans med kollegan Linda Fredberg inventerar hon Upplandsledens sträckor för Upplandsstiftelsens räkning.

Att komma ut i naturen är en förmån som geovetare Emelie Runfeldt uppskattar både i jobbet och i privatlivet. Men det är klart att en

vandring med barnen kanske har ett annat fokus än när hon ger sig ut på egna äventyr.

– Om jag går med barnen är sträckan mellan Länna och Fjällnora en jättebra etapp för oss. Går jag själv kanske jag väljer att gå utåt Pansarudden där det är mer urskog och vildmark, svarar Emelie på frågan om hon har någon favoritdel längs Upplandsleden.

Hon har ofta fått höra att många tycker att sträckan mellan Marma och Älvkarleby där man går längs med Dalälven är den vackraste delen av leden.

– Jo, den är fin, håller hon med.

Upplandsledens första etapp mellan Sunnersta och Fjällnora invigdes 27 maj 1980. Fyra år senare var leden klar ända upp till länsgränsen

mot Gästrikland, norr om Älvkarleby. Sedan dess har Upplandsleden vuxit bit för bit. En av de nyaste etapperna är Gula stigen genom Uppsala, som blev en del av Upplandsleden för två år sedan.

Den nyaste etappen går genom Heby kommun och kommer märkas upp ordentligt under 2021. Tidigare var Upplandsleden uppdelad i fyra delar, men i och med den nya leden kommer Hebydelen vid Tärnsjö bindas ihop med Enköpingsdelen. Det innebär att det kommer att gå att vandra längs Upplandsleden från Härjarö, söder om Enköping, upp till Tärnsjö och Skekarsbo, vidare till Gysinge och sedan fortsätta längs Gästrikleden till Älvkarleby där man åter kan ta sig till Upplandsleden och gå tillbaka till Uppsala.

– Upplandsleden representerar Uppland på ett bra sätt. Den går genom naturskogar och vildmarker, genom odlingslandskap och genom bruksorterna, genom samhällena och förbi Dalälven. Upplandsleden har etapper som passar alla beroende på vad man är ute efter, säger Emelie Runfeldt.

På grund av coronapandemin blev det inget större firande av den 40-åriga vandringsleden på födelsedagen i maj 2020. Firandet flyttades till september och arrangerades i mindre skala och mer utspritt. Under sommaren och hösten hade Biotopia utställningar om Upplandsleden. På Instagram användes hashtaggen #Upplandsleden40år av många privatpersoner. Vidare kunde hälften av de 40 vandringarna som arrangerades av olika kommuner och föreningar längs leden för att fira jubileet genomföras. Upplandsstiftelsen samordnade vandringsprogrammet.

Men trots att festligheterna blev

mindre omfattande än planerat så blev Upplandsleden mer använd än någonsin under 2020. Statistik från appen och hemsidan Naturkartan visar att antalet besök på sajten om Upplandsleden ökade med 435 procent (!) jämfört med 2019. Den fristående Facebookgruppen Upplandsleden har nästan fyrdubblat antalet medlemmar under pandemin. (Läs mer om Coroneffekter på friluftslivet på sidan 4).

– Just nu känns ju Upplandsleden viktigare och mer efterfrågad än någonsin, säger Emelie Runfeldt.

Tillsammans med Gunnika Isaksson-Lutteman

har hon skrivit boken *Vandra Upplandsleden* som är utgiven på förlaget Calazo. Emelie Runfeldt har själv gått cirka tre fjärdedelar av Upplandsleden.

Skulle du vilja gå hela?

– Ja, jag är sådan som gillar att kryssa, privat kryssar jag nationalparker och jag vill gärna kryssa av alla etapper längs Upplandsleden, säger Emelie innan hon fortsätter in i den låglänta glesa tallskogen på dagens vandring längs Upplandsleden.

Maria Hoflin, projektledare kulturlandskap för Upplandsstiftelsen. I bakgrunden skymtar hennes får.

Projektområde för Rikare Skärgårdslandskap. Nedre bilden: restaurerad äng vid Klubbviken på Grinda.

ETT RIKARE SKÄRGÅRDSLANDSKAP

I skärgårdslandskapet längs Upplandskusten har ett stort skydds- och restaureringsprojekt pågått de senaste sex åren. Ängar, hagar och bondeskogar har röjts – och nu går åter djur på bete i skärgården.

I Roslagens skärgård finns ett unikt landskap, väl värt att bevara till kommande generationer. – Vår skärgård är rik på öar och har en flikig kust med många grunda vikar där småfisk trivs. I markerna finns en hög kalkhalt vilket ger en biologisk mångfald med många orkidéer och blommor. Skärgårdslandskapet är brutet med små ängar, våtmarker och hagar. Det som också är speciellt för det här landskapet är bondeskogarna: skogar där djur gått på bete och man nästan inte gjort några skogsproduktionsåtgärder. Det är en naturlig föryngrad skog som man plockhuggit glest, säger Maria Hoflin, projektledare för kulturlandskap på Upplandsstiftelsen.

Men de senaste 50 åren har skogsbetet, våtmarker, ängar och hagar vuxit igen. När projektet Rikare Skärgårdslandskap började 2014 hade många försvunnit.

I det sexåriga samverkansprojektet Rikare Skärgårdslandskap har Upplandsstiftelsen tillsammans med bland andra Skärgårdsstiftelsen och med stöd av Världsnaturfonden, WWF verkat för att öka den biologiska mångfalden i kustområdet. 40 stycken våtmarker och hagar om totalt 370 hektar har restaurerats. Vidare har Upplandsstiftelsen gjort särskilda åtgärder för att värna de hotade arterna skräntärna, gölgroda och mnemosynefjärilen. Därtill har ett nytt naturreservat bildats för att skydda fågelrika Björns skärgård i Norduppland. – Ett av de största hoten mot mångfalden i skärgårdslandskapet är att det öppna odlingslandskapet växer eller planteras igen, säger Maria Hoflin.

Upplandsstiftelsen samverkar därför med markägare och lantbrukare för att stimulera fler till att åter låta kor och får beta i skärgårdslandskapet. – Det här hänger förstås på att det finns betes-

Fler projekt i skärgården.

Det stora projektet Rikare Skärgårdslandskap är inte det enda som Upplandsstiftelsen samverkat kring i skärgården. Under 2020 har till exempel arbetet med att förbättra tillgängligheten i Rävstens stugby gjort att fler kan få ta del av den uppländska skärgården.

djur och att det finns en hyfsad ekonomi i att hålla betesdjur. Det finns många unga lantbrukare i Östhammar som satsar på betesdjur nu. Om en lantbrukare inte själv kan fortsätta ha ett jordbruk kan man ju arrendera ut marken till en djurägare som är intresserad av att hitta betesmarker, säger Maria Hoflin.

Projektet Rikare Skärgårdslandskap avslutades 2019 och slutrapporterades 2020, men Upplandsstiftelsens arbete i skärgården fortsätter.

– Vi har egentligen jobbat ihop med WWF i kustområdet i 20 år och det fortsätter vi med. Vi har ett nytt projekt som finansieras av Konsumentföreningen i Stockholm som vi startade precis när det här avslutades. Det handlar om att

TRE FRÅGOR TILL BJÖRN-GUNNAR

Björn-Gunnar Lagström slutar på Upplandsstiftelsen efter över 30 år. Han började 1988, blev några år senare naturvårdschef och har senaste sex åren arbetat som VD.

Hur känns det att lämna stiftelsen efter över 30 år?

– Ja, det är blandade känslor. Jag är väldigt tacksam för att ha fått arbetat på en så bra arbetsplats med en så extremt bra grupp med människor. Det är svårt att lämna efter en så lång tid, men jag ser fram emot att vara mer hemma och ha mer tid med familjen. Nu motionerar jag mera, spelar tennis, är ute tittar på fåglar och är mycket ute i naturen. Det är ett lugnare liv.

Vilka är de viktigaste händelserna för Upplandsstiftelsen under de här åren?

– Det är själva Upplandsstiftelsens utveckling. Vi var två personer som arbetade på kansliet när jag började, därifrån har Upplandsstiftelsen utvecklats till en kraftfull organisation i länet som levererar mängder med konkreta åtgärder och resultat. Vi har i stor omfattning bland annat restaurerat ängsmarker, återställt våtmarker, fredat naturområden och bidragit till att

den uppländska naturen blivit mer tillgänglig. I början såg många av våra huvudmän naturvård som något för forskare och entusiaster, men i dag är det viktiga samhällsfrågor på alla nivåer.

Vilka utmaningar står Upplandsstiftelsen inför i framtiden?

– Det som är signifikant för Upplandsstiftelsen är den praktiska inriktningen mot naturvård, friluftsliv och folkhälsa. Det är en utmaning att fortsätta det operativa arbetet i landskapet. Upplandsstiftelsen samverkar med många parter: huvudmännen, myndigheter, företag, föreningar och privatpersoner – och inte minst Världsnaturfonden WWF som vi haft ett 30 år långt fantastiskt fint samarbete med. Det är viktigt att fortsätta. Det gäller att följa utvecklingen. Det krävs kunskap och erfarenhet för att kunna göra rätt vägval.

Över 30 år på stiftelsen. Under 2020 slutade Björn-Gunnar Lagström på Upplandsstiftelsen.

ÖPPNA FÖRSKOLAN FLYTTAR UT I NATUREN

Stöd för personalen. Åsa Sjögren från Upplandsstiftelsen hjälper öppna förskolor att flytta ut i naturen.

När pandemin tog fart flyttade den kommunala öppna förskolan i Uppsala helt ut i naturen. Nu vill öppna förskolor i andra kommuner ta efter uteverksamheten.

Det började som ett pilotprojekt i Gottsunda för att nå unga familjer och främja integration. Sedan dess har samtliga av kommunens sex öppna förskolor flyttat ut i naturen. Framgångsreceptet för uteverksamheten är enkelt: En brasa, kaffe och bröddeg.

– I början ordnade vi en sprakande brasa och så hade vi med kaffe och deg så att det gick att baka bröd utomhus. Vi gav besökarna något att samlas kring, och det visade sig vara nyckeln, säger Åsa Sjögren på Upplandsstiftelsen.

Sedan 2016 har Upplandsstiftelsen och Uppsala kommun drivit projektet Öppna förskolan flyttar ut. Först ut var två öppna förskolor i Gottsunda. Men visst fanns lite tveksamheter till en början.

– Det fanns en oro över att många familjer skulle tycka att det var krångligt att komma ut och att öppna förskolan skulle tappa besökare. Men det har varit precis tvärtom, säger Åsa Sjögren. Hon har från Upplandsstiftelsens sida stöttat personalen med att flytta ut verksamheten.

Utelek med pappa. Härlig mossa att krama. Eller en kullerbytta på gräset. Barns motorik främjas av att röra sig i skog och mark.

I dag är öppna förskolan i naturen ett permanent inslag på samtliga kommunala förskolor i Uppsala. Varje fredag flyttar de öppna förskolorna i Disponentvillan, Gottsunda, Heidenstam, Liljefors, Stenhagen och Sävja ut. Under pandemin visade det sig att den här rutinen var extra fördelaktig.

– Många stängde öppna förskolor till följd av pandemin, men här var personalen helt stabil och förberedd. De kunde växla om till att vara ute alla dagar i stället, säger Åsa Sjögren. Från att vara ute en dag i veckan har verksamheten varit utomhus flera dagar i veckan sedan i mars 2020.

Fördelarna med att ha öppna förskolan utomhus är många. Att röra sig på ojämnt underlag i stövlar och overall stärker barns motorik, att komma ut i naturen främjar både barn och vuxnas hälsa och därtill förenklar utomhusmiljön för mer personliga samtal mellan pedagoger och vårdnadshavare, som kanske behöver extra stöttning i sin föräldraroll.

De öppna förskolorna har utrustats med en

vagn som underlättar för personalen att få med lämpligt material som stekhäll, ved, brandfilt, förbandslåda och sittunderlag.

– Familjerna ska bara behöva fokusera på sig själva. Någon i personalen går lite före och ställer i ordning uteplatsen och fixar aktivitetsstationer. Sedan droppar familjerna in och sysselsätter sig, säger Åsa Sjögren.

Totalt har Uppsala kommun 16 personal inom öppna förskolan. Under 2020 har verksamhetens stärkts med två naturvårdare som bland annat talar arabiska, persiska och kurdiska.

– Personalen har berättat om familjer som säger

att "vi är inga utemänniskor", men sedan har de dykt upp ändå och efter ett tag säger de att de till och med åkt till Fjällnora själva på helgen!

Det visade sig att det inte var så svårt att flytta ut i naturen. Och nu vill fler följa efter.

Åsa Sjögren har kontakt med både Knivsta och Tierps kommun som vill lära sig mer om att ha öppna förskola i naturen. Även en vanlig förskola i Uppsala har hört av sig.

– På sikt hoppas vi att verksamheten blir kontinuerlig på andra öppna förskolor i länet. En dröm vore att kunna sprida öppna förskolan utomhus ännu mer ut i landet, säger Åsa Sjögren.

Småbarn behöver inte krypa i leran. Till utomhusverksamheten används persenning för de minsta.

Öppna förskolan i siffror. Under 2020 hade öppna förskolorna i Uppsala kommun över 4 200 besökare utomhus. Verksamheten har byggts upp med stöd av LONA-medel. Under 2020 har verksamheten också fått folkhälsomedel från regionen.

DEN HOTADE VÄDDNÄTFJÄRILEN

Upplandsstiftelsen slår ängar för att rädda väddnätfjärilen. Dagfjärilen har speciella krav på sina boplatser – och där väddnätfjärilen trivs lever också många andra insektsarter.

Pär Eriksson, ekolog på Upplandsstiftelsen: ”När man har gott om väddnätfjäril så har man många andra arter också.”

Väddnätfjärilen lever inte var som helst, och av artens naturliga livsmiljöer finns nästan inga kvar.

– Väddnätfjärilen tillhör gruppen nätfjäril där många sällsynta arter av fjärilar ingår. De är alla tjugiga, så som många dagfjärilar är. Men väddnätfjärilen är särskilt hotad, säger Pär Eriksson, ekolog på Upplandsstiftelsen.

Väddnätfjärilen är rödlistad och fridlyst. Arten anses hotad inom hela EU och ingår i EU:s art- och habitatdirektiv. Den lilla orangemönstrade fjärilen är på tillbakagång i hela Västeuropa.

När väddnätfjärilens vingar är ihopsplagna ser fjärilen rätt oansenlig ut. Det är en utrotningshotad art, som behöver människans hjälp för sin fortlevnad. Men samtidigt är det något säreget med väddnätfjärilen. Den ställer krav på sin omgivning, men är också förvånansvärt anpassningsbar.

– Det som är fascinerande med väddnätfjärilen är att den i hög grad har tvingats lämna de naturliga miljöer som den fanns i tidigare. Nu är nästan samtliga förekomster i Uppland längs kraftledningsgator. Det säger något om hur mycket landskapet har förändrats, samtidigt som det är häftigt att väddnätfjärilen söker sig till nya habitat när de gamla försvunnit, säger Pär Eriksson.

Väddnätfjärilen har hittat sitt nya hem längs kraftledningsgatorna som skär genom jordbruks- och skogslandskapet. Speciellt i Norduppland och längs den stora ledningsgatan i Sigefora, nordväst om Uppsala, kan du ha turen att se de små kolonierna av väddnätfjäril.

Upplandsstiftelsens har röjt och slåtrat Komossängen, nordöst om Älvkarleby kyrka för att väddnätfjärilen åter ska trivas. 2002 återinplan-

terade stiftelsen väddnätfjärilen på platsen.

– Det finns beskrivningar från 1930-talet om väddnätfjärilar på Komossängen, berättar Pär Eriksson.

Under 1980-talet försvann arten från Komossängen, men nu är den tillbaka. Antalet kolonier på ängen ökade med 50 procent 2020 jämfört med 2019, enligt länsstyrelsens inventering.

Upplandsstiftelsen har också tagit över skötseln av ett ängsområde längs en skogsbilväg, Frostbovägen, öster om Älvkarleby. Tre hektar som myllrar av fjärilsprakt. Upplandsstiftelsen har skrivit ett långsiktigt avtal med markägaren Billerud Korsnäs om att de inte ska bedriva skogsbruk på ytan.

Avtalet är viktigt inte bara för väddnätfjärilen. För där väddnätfjärilen trivs där frodas också andra arter.

– Så gott vi kan ska vi behålla en biologisk mångfald. När det gäller väddnätfjärilen så vet man att om man har gott om väddnätfjäril så har man många andra arter också. Det får man på köpet, säger Pär Eriksson.

I dag finns omkring 20 fjärilslokaler, det vill säga platser där väddnätfjärilen förekommer i Uppsala län, enligt Pär Eriksson. Men det finns fortfarande hot mot arten. Om elbolag gräver ned sina ledningar riskerar en av väddnätfjärilens nya favoritboplatser att försvinna. Att öppna landskap, slåttura ängar och återskapa kulturlandskapet blir allt viktigare.

– Hade vi inte haft ledningsgatorna hade nog arten varit försvunnen. Den skötsel som sker i ledningsgator kan bli en värdefull miljö för många arter som inte kan överleva i jordbrukslandskapen, säger Pär Eriksson.

Utröttningshotade
väddnätfjärilen. Arten
är fridlyst i hela EU.

Vidare är väddnätfjärilen beroende av växten ängsvädd. Växten har smala gröna blad. De klotformade blållila blommorna sitter på långa, tunna stjälkar.

Ängsvädd trivs på marker där djur betat eller övrig växtlighet på något sätt blivit störd, som på en lågt trafikerad skogsväg, där bilspåren kan bli perfekta växtplatser för ängsvädden. – Väddnätfjärilen har förstås inte uppstått i ett kulturlandskap. Tidigare tror vi att de levde vid älvängar och rikkärr, alltså områden som översvämmades och på så sätt hölls öppna av sig själv, säger Pär Eriksson.

Ängsvädden är egentligen inte en ovanlig art, men för att väddnätfjärilens larver ska trivas räcker det inte bara med att ängsvädden är livskraftig. Växten ska finnas på soliga och varma platser, så att larverna som växer upp i kolonier på ängsväddens blad trivs.

Men bara ett enda fjärilsområde räcker inte för att hålla liv i arten.

– Fjärilarna måste kunna röra sig mellan varandras lokaler och ha ett utbyte med andra populationer och kunna vara motståndiga mot till exempel parasiter, säger Pär Eriksson.

Den lilla väddnätfjärilen är på många sätt en krävande art. Men den har också en historik av att gäcka sin omgivning.

Tills 2004 hette väddnätfjärilen ärenprinsnätfjäril. Namnet hade den fått efter ängsväxten ärenpris. Man trodde förr att fjärilen var beroende av denna blomma, men fjärilen behöver inte ärenprisen utan ängsvädden för att överleva, konstaterade Artdatabanken. Därför bytte man namn. För utan ängsvädden skulle inte väddnätfjärilen klara sig.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2020

Det finns gott om vandringsleder i Uppsala län. Upplandsleden som går genom alla länets kommuner är 55 mil lång.

2020 ett år som inget annat. Denna verksamhetsberättelse ger en översiktlig beskrivning av Upplandsstiftelsens verksamhet under året.

INLEDNING

Året 2020 blev ett annorlunda år för nästan alla. Somliga har drabbats hårt, medan andra undkommit enbart med oro och rädsla för att man själv eller någon närstående skulle insjukna i corona. Kanske har friluftsliv och möjligheten till att röra sig utomhus aldrig varit viktigare. När pandemin, på ett eller annat sätt, drabbade oss alla fanns naturen där. En tillflykt både hemma runt knuten eller lite längre bort till utflyktsplatser

i skogen, vid sjö eller ute i skärgården. Naturen har plats för många och kan erbjuda vandring, motion, lek eller stilla möten för meditation och eftertanke.

Upplandsstiftelsen har, liksom hela samhället, påverkats. Våra publika aktiviteter som var planerade har till viss del fått ställas in eller genomförts på ett mer smittsäkert sätt. Samtidigt som denna anpassning har varit en utmaning är det mycket glädjande att fler och fler har upptäckt Upplandsstiftelsens naturområden, smultronställen, vandringsleder m m.

UPPLANDSSTIFTELSENS ÄNDAMÅL

Enligt stadgarna ska Upplandsstiftelsen vara ett för kommunerna och Region Uppsala gemensamt organ för fritid och naturvård. Våra insatser ska vara av regionalt intresse och inte ersätta kommunernas verksamhet.

Vidare säger stadgarna att Upplandsstiftelsens syfte är att:

- Allmänhetens **friluftsliv** ska underlättas och stimuleras
- **Bevara och skydda den uppländska naturen** och landskapsbilden.
- Skydda natur genom **markförvärv** eller intrångsersättning.
- Utreda åtgärder liksom att driva projekt i syfte att **värna och vårda hotade arter och miljöer**.

VISION

Stämman i december 2020 beslöt om en vision för Upplandsstiftelsen: *Upplandsstiftelsen är ledande i utvecklingen av ett tillgängligt friluftsliv i ett län med hållbara ekosystem och hög biologisk mångfald.*

VIKTIGA HÄNDELSER UNDER ÅRET

- Pandemin har som för övriga samhället präglat Upplandsstiftelsens verksamhet 2020. Intresset för friluftsliv och därmed utnyttjandet av Upplandsstiftelsens naturområden, leder mm har varit mycket högt. Samtidigt som vissa publika aktiviteter inte kunnat genomföras som planerat.
- Rävstens stugby, som ligger på en ö i Östhammars skärgård, har med stöd av Leadermedel blivit mer tillgängligt för personer med funktionsnedsättning. Projektet, som drivs i samverkan med arrendatorerna, har bl a möjliggjort inköp av en båt och bygge av fiskrensod för att underlätta för personer med funktionsnedsättning.
- Upplandsleden fyllde 40 år 2020. Intresset för leden ökade stort under året. Avtal slöts med 60 markägare för att skapa möjlighet att anlägga ca 4 mil ny Upplandsled mellan Siggefora och Tärnsjö. Genom leden binds Upplandsleden vid Färnebofjärdens nationalpark ihop med den led som börjar söder om Enköping.
- Salstaleden, tätortsnära vandringsled mellan Vattholma och Skyttorp, invigdes i samverkan med markägare, föreningen Åstråken och Uppsala kommun.
- Under året slutfördes projektet Hosjön fågeltorn med rastplats, information, spång och fågeltorn, i samverkan med Uppsala kommun.
- Upplandsstiftelsen har startat ett projekt med syfte att stimulera äldre personer att komma ut i naturen. Projektet sker i samverkan med träffpunkter och seniorbostäder och har erhållit medel från Allmänna Arvsfonden.
- 3 kustnära våtmarker: Östra Tvärnö, Lortfjärden och Ledskär, samt 8 ha kustnära

Ett nytt fågeltorn vid Hosjön. Under 2020 har Upplandsstiftelsen, i samarbete med Uppsala kommun, Almunge-Knutby ornitologiska förening och markägare, färdigställt en utkiksplats som möjliggör för vandrare, skolklasser och fågelintresserade att komma närmare det rika fågellivet vid Hosjön, nordöst om Knutby. Landsbygdsprogrammet har bidragit med projektmedel.

ängs- och hagmarker har restaurerats. Därutöver har stängselbidrag delats ut för 90 ha naturbetesmarker. Restaureringarna genomförs i samarbete med bl a WWF, och med stöd från LONA.

- Projekt Rikare skärgårdslandskap (2014–2019) slutrapporterades under året. Projektet resulterade bland annat i 370 ha restaurerade våtmarker och vattendrag samt kustnära ängs- och hagmarker. Projektet var ett samarbete mellan Upplandsstiftelsen, Världsnaturfonden WWF och Skärgårdsstiftelsen med syftet att öka arealerna av biologiskt värdefulla betesmarker.
- Nytt reservatsbeslut och skötselplan för Ängskärs naturreservat beslutades och Upplandsstiftelsens naturreservat Svanhusskogen utvidgades med 9 ha.
- Upplandsstiftelsen har påbörjat hanteringen av granbarkborreangrepp i de egna naturområdena.
- Upplandsstiftelsen har tecknat Hållbarhetslöften på temat Ekosystem och Biologisk Mångfald inom länsstyrelsens Färdplan för ett hållbart län.
- Thomas Bertilsson tillträdde den 1 februari 2020 som verkställande direktör. Han efterträder Björn-Gunnar Lagström som går i pension under 2021.

SAMMANFATTNING AV VERKSAMHETEN

CAMPINGAR OCH STUGBY

Upplandsstiftelsen har två campingar och en stugby med syfte att ge allmänheten möjlighet till attraktivt friluftsliv och fritidsboende. De tre anläggningarna är Rullsand i Älvkarleby kommun, Ängskär i Tierps kommun och Rävsten i Östhammars kommun. Alla tre anläggningarna drivs av enskilda arrendatorer.

Övergripande

Säsongen för anläggningarna har varit mycket varierande. Det började med en vår med restriktioner och många avbokningar. Våren följdes av en sommar med god beläggning och många nya besökare. Sammantaget blev det en säsong med relativt god beläggning. Upplandsstiftelsen har tillsammans med arrendatorerna arbetat med olika coronaåtgärder för att skapa säkra besöksmål.

Rävstens stugby

Arbetet med att tillgängliggöra Rävstens stugby har fortsatt under 2020. Detta har gjorts i samarbete med arrendatorerna inom ett Leader-projekt. Genom projektet har en båt införskaffats för att underlätta transporter för personer med funktionsnedsättning. Vidare har en fiskrensod byggts för att man ska kunna rensa fisk oberoende av funktionsnedsättning. Under 2021 fortsätter arbetet med att lägga ut tillgänglighetsanpassade bryggor för fiske och kajakpaddling.

Ängskärs havscamping

Lekplatsen vid campingen har uppdaterats med en hinderbana, hängmatta, lekhus och en plats för träning. Delar är tillgänglighetsanpassade.

Rullsands havsbad och camping

Under 2020 har Upplandsstiftelsen tecknat ett nytt avtal för leverans av wifi till anläggningen. Vidare har ett nytt bomsystem installerats för att man enklare ska kunna betala för parkering när man besöker badet.

Härjarö naturområde

Ångsbåtsbryggan och väntkuren vid Härjarö gård har renoverats. Bryggan används bland annat av Strömma kanalbolag för turer till Birka.

NATUROMRÅDEN

Upplandsstiftelsen förvaltar 47 naturområden, varav 26 är naturreservat och ett kulturresevat. 24 av områdena ägs helt eller delvis av Upplandsstiftelsen. Totalt uppgår den ägda arealen till ca 7 400 ha och den totalt förvaltade arealen till ca 10 700 ha mark- och vattenområden. 23 tillsynspersoner svarar för en stor del av den löpande skötseln.

Under året utvidgades Upplandsstiftelsens naturreservat Svanhusskogen med 9 ha, på initiativ från markägare. Invigning av rikkärret Högmokäl-lan genomfördes den 12 juni tillsammans med kommunen och Naturskyddsföreningen. Nytt reservatsbeslut och skötselplan beslutades för naturreservatet Ängskär.

En mängd insatser genomförs varje år för att med olika

Sångsvanar. Vacker vy från Kavarö våtmark i Norduppland.

metoder främja förutsättningarna för växter och djur i Upplandsstiftelsens naturområden. Bland annat sköts 22 ha slätterängar. Under året utfördes slätter på nyrestaurerade ängar på Björn och i Aspbo naturreservat.

Sammantaget ingår ca 100 byggnader i Upplandsstiftelsens innehav. I den nyrenoverade fyrvaktarbostaden på Björn övernattade ca 300 gäster under 2020. Detta var en stor ökning mot tidigare år. Under året slutfördes projektet Hosjön fågeltorn med rastplats, information, spång och fågeltorn, i samverkan med Uppsala kommun. Uthyrningsstugan Lotsstugan i naturreservatet Källarberget rustades med nytt tak och ny fasadbeklädnad.

En viktig del i arbetet är att göra naturområdena tillgängliga för besökare. I de flesta områdena finns parkeringsplats, informationstavlor, stängselgenomgångar, naturstigar och rastplatser. I många områden finns även badplatser, eldstäder, vindskydd och fågeltorn. I områdena som utgör smultronställen görs extra insatser för att de ska bli mer attraktiva och intressanta att besöka. I Wikparken rustades 2 km tillgängliga grusgångar och en rastplats vid slätterängen. Vid Ånge våtmark har stigarna och rastplatsen gjorts tillgängliga. I september anordnades en dag för Landshövdingen då åtgärderna vid Ånge våtmark visades upp.

Det har varit stora barkborreangrepp i flera naturområden i sydvästra Uppland, exempelvis Härjarö, Granåsen, Fageruddsåsen och i Örsätraskogen. Under året har Upplandsstiftelsen arbetat med information om granbark-borreangreppen, omdragning av stigar och säkerhetsavverkning på välbesökta platser. Utvecklingen följs och åtgärder sätts in där det behövs.

Naturområdena var välbesökta under året vilket märktes bland annat i kraftigt ökad förbrukning av ved vid rastplatser.

UPPLANDSLEDEN

Upplandsleden är 50 mil och sträcker sig genom hela länet. Upplandsstiftelsen är huvudman och samverkar med länets kommuner. Kommunerna som står för den löpande driften vilken utförs i samverkan med föreningar och entreprenörer. Med stöd av medel från landsbygdsprogrammet har en upprustning av leden skett under året med bl a nya vägvisare, informationsskyltar, kartor och utbyte av spänger.

Under 2020 fyllde Upplandsleden 40 år. På grund av pandemin blev det större firandet inställt, men många mindre lokala aktiviteter har kunnat genomföras. Samtidigt har intresset för Upplandsleden exploderat under året. Många fler än tidigare har vandrat, eldat och intresset i sociala medier har varit stort. Antalet besök på hemsidan Naturkartan/Upplandsleden har ökat med 435 % jämfört med 2019.

Avtal slöts med 60 markägare för att skapa möjlighet att anlägga ca 4 mil ny Upplandsled mellan Siggefora och Tärnsjö. Genom leden binds Upplandsleden vid Färnebofjärdens nationalpark ihop med den led som börjar söder om Enköping. Arbetet har drivits i samverkan med Heby kommun med stöd av LONA-medel. Invigning planeras under 2021.

KANOTLEDER

En stor del av Tämnaråns kanotled färdigställdes under året. Genom ett Leaderprojekt har föreningar, Tierps kommun och Upplandsstiftelsen sjösat ledet.

NATURSKOLA – BARN/UNGDOM

Upplandsstiftelsens naturskoleverksamhet omfattar hela länet och har den geografiska basen vid Uppsala Naturskola i Hammarskog. Tonvikt läggs på att inspirera och ge stöd till skolor och förskolor att använda utomhuspedagogik i undervisningen. Detta görs främst genom att ta fram pedagogiskt material och ordna kurser, träffar och olika arrangemang. Under året har fokus legat på de äldsta och de yngsta barnen. Utomhuspedagogiska kurser riktade mot förskolepersonal har genomförts. Ett LONA-projekt som syftar till att utveckla utomhuspedagogiska metoder för gymnasieskolan har startats.

FRILUFTSLIV – FOLKHÄLSA

Upplandsstiftelsen arbetar för att stimulera till ökat friluftsliv och på så sätt bidra till en bättre folkhälsa. Under pandemin har utomhusaktiviteter fyllt en extra viktig roll. Verksamheten har anpassats för att kunna genomföras på smittsäkert sätt, t ex har färre personer kunnat delta i varje aktivitet. Samverkan med kommuner och ideella föreningar har skett inom många olika projekt.

Folkhälsa i naturen för alla – FiNA

I FiNA – Folkhälsa i Natur för Alla har Upplandsstiftelsen utvecklat och genomfört enkla uteaktiviteter tillsammans med grupper med varierande funktionsnedsättningar och aktuella nätverk. Under året har arbetet fokuserats mot gruppen äldre, 65+ i Uppsala kommun. Uteverksamheten har fyllt en viktig roll under pandemin och utvecklats mycket under året. Uteaktiviteterna bidrar till rörelse men också till meningsfull gemenskap. I samverkan med målgruppen och deras nätverk fortsätter vi att utveckla arbetssätt och sprider det till fler kommuner. Allmänna arvsfonden stödjer projektet.

Hitta i skogen. Hemsidan Naturkartan fick för Uppsala län 289 procent fler sidvisningar under 2020 än 2019.

Hargsån öppnas efter 350 år. Upplandsstiftelsen har restaurerat flera våtmarker under 2020. Nu kan fisken åter hitta tillbaka längs Hargsån.

Öppen förskoleverksamhet utomhus

Upplandsstiftelsen har arbetat vidare med att skapa uteverksamhet inom den öppna förskolan. Öppna förskolan besöks av föräldrar med hemmavarande barn. Syftet är att underlätta för möten, uppmuntra till rörelse, skapa naturvana och trygghet i naturen. Genom de senaste årens LONA-projekt har alla 7 öppna förskolor i Uppsala kommun nu permanent uteverksamhet. Eftersom personalen hade erfarenhet av utomhusverksamhet kunde hela den öppna förskoleverksamheten flyttats under våren och sommaren istället för att stängas. Sammantaget har de öppna förskolorna i Uppsala kommun haft

över 4 200 besökare utomhus under året. Flerspråkiga naturvårdare har funnits med på uteaktiviteterna. De är del i det nätverk av naturguider som drivs av Upplandsstiftelsen och Biotopia. Samverkan med Öppna förskolor andra kommuner i länet har startats.

Smultronställen i naturen

Smultronställen i naturen drivs i samverkan med kommunerna i länet. Syftet är att skapa fler bra besöksmål i naturen. Länets smultronställen presenteras bl a i Naturkartan.se. Anläggande av nya smultronställen har startats vid Hasselbacken i Knivsta och Frösundavik i Bålsta.

Biotopia

Biotopia, biologiskt museum i Uppsala, drivs av Uppsala kommun. Genom Upplandsstiftelsens engagemang kan Biotopia tillhandahålla naturinformation för hela länet. Under 2020 har Biotopia i samverkan med Upplandsstiftelsen, och ytterligare parter, bland annat producerat Utflyktsprogrammet, gjort utställning och pod med anledning av Upplandsledsjubileet samt gemensamt drivit nätverk av flerspråkiga naturvårdare.

NATURVÅRD

Upplandsstiftelsen bedriver omfattande naturvårdsverksamhet utanför de egna naturområdena, såväl på land som i vatten. Naturvården bedrivs i samverkan med mark- och djurägare, kommuner, ideella organisationer samt aktörer inom areella näringar.

Ekologisk landskapsplanering

Verksamheten bedrivs i alla slags naturtyper i landskap med höga biologiska värden. Syftet är att främja biologisk mångfald, säkerställa naturvärden och sprida information om Upplandsstiftelsens verksamhet. Inom ramen för projektet har flera aktiviteter pågått under lång tid, nätverk har utvecklats och ett förtroendefullt samarbete mellan markägare, myndigheter och andra aktörer har utvecklats. Detta har ökat verkningsgraden av Upplandsstiftelsens insatser.

Under 2020 har Upplandsstiftelsen utvecklat samarbete med Fortum och Vattenfall kring Dalälven, genom inventeringar, framtagande av skötselplaner samt restaurerande åtgärder. Vidare har två LONA-finansierat projekt påbörjades i Älvkarleby kommun med fokus på restaurering av området Lill-Sandören samt inventering av kommunens invasiva arter.

Samarbetet med Holmen Skog AB har utvecklats under året, med fokus på bolagets skog som planeras i trakterna för Länna eklandskap.

Gölgrodan. En gölgroda i Björns skärgård.

Kulturlandskapet

Upplandsstiftelsen verkar tillsammans med en stor mängd aktörer såsom djurhållare, markägare, Världsnaturfonden WWF, Länsstyrelsen med flera för att värna det biologiskt rika kulturlandskapet. Upplandsstiftelsen bedriver arbetet med omfattande extern finansiering. Sammantaget har över 3 000 ha restaurerats sett över de senaste 20 åren. Verksamhetens tyngdpunkt ligger längs kustlandskapet, men insatser har under året även utförts i Mälارlandskapet samt i trakterna kring Heby.

Under 2020 har restaureringsinsatserna fortsatt. Bland annat har betesmark vid Södergården längs Salstaleden slutförts. Åtgärder vid Bromyran älväng, intill Östa naturreservat har påbörjats. På Gräsö med skärgård, arbetar Upplandsstiftelsen vidare med att utveckla skötseln av hagmarker i nära samverkan med djurägare och Gräsö Kött AB. Inom Roslagshagar, som är ett projekt finansierat av WWF, har rådgivning utförts på 15 gårdar, stängselbidrag omfattande 90 ha har delats ut och åtta ha ängar och hagar har restaurerats. Totalt sköts nu ca 300 hektar ängar, hagar och våtmarker inom Roslagshagar. Flera områden hyser starkt hotade arter. För att uppnå långsiktighet i skötseln av markerna har skötselavtal skrivits med djurägare och entreprenörer.

Ett annat större betesmarksprojekt, Rikare Skärgårdslandskap som pågått 2014–2019 slutrapporterades under året. Projektet resulterade bland annat i 370 ha restaurerade våtmarker och vattendrag samt kustnära ängs- och hagmarker.

Naturvård i vattenmiljöer

Arbetet med att restaurera våtmarker och kustmynnande vattendrag har fortsatt för att förbättra produktionen av fisk och gynna den biologiska mångfalden. Det kan särskilt nämnas Upplandsstiftelsens arbete med förvaltning av Upplands landskapsfisk: aspen. Märkning och inventering har skett i Fyrisån och Örsundaån. Det har genomförts radioakustiska studier för att undersöka rörelsemönster i tid och rum hos de märkta fiskarna. År 2020 har kännetecknats av att Upplandsstiftelsen genomfört och slutfört ett flertal restaureringsprojekt. Bland annat kan nämnas att tre kustnära våtmarksområden har restaurerats för att gynna kustfiskbestånden av framför allt gädda och abborre. De restaurerade våtmarkerna har följts upp genom provfiske i angränsande kustområden. I Hargsån har arbetet med att anlägga ett stort omlöp förbi en damm påbörjats för att möjliggöra fiskpassage i vattendraget som varit stängt i 350 år. I Hargsån har även en strömsträcka biotopvårdats för att gynna strömlevande arter som havsöring, id och flodnejonöga.

Pandemin har påverkat verksamheten, bland annat har de sex planerade vattenvårdsdagarna i länet för i första hand barn och ungdom fått ställas in på grund av pandemin.

Hotade arter

Upplandsstiftelsens arbete med åtgärder för hotade arter är av stor vikt och betydelse för att gynna flertalet av länets missgynnade arter och miljöer. Fokus ligger på arter som finns i Upplandsstiftelsens naturområden eller projektområden. Insatserna har finansierats genom Upplandsstiftelsens egna medel, WWF, Naturvårdsverkets medel för Åtgärdsprogram för hotade arter samt restaureringsstöd från Landsbygdsprogrammet.

Arbetet bedrivs inom ramen för samtliga verksamhetsfält som hör till Upplandsstiftelsens naturvårdsarbete. Prioriterade grupper är fjärilar knutna till ängs- och hagmarker, skalbaggar som lever på gamla träd och i död ved, hackspettar i naturskogar, kustfåglar samt marksvampar som växer i skalkbarrskogar.

Exempel på åtgärder som Upplandsstiftelsen genomfört under 2020 är vinterutfodring med talg till vitryggig hackspett, vilket är en del i ett samarbete med Naturskyddsföreningen. Upplandsstiftelsen skrev avtal 2020 med Billerud Korsnäs beträffande en ca tre ha stor fjärilslokal, öster om Älvkarleby, där den hotade väddnätfjärilen lever. Både inventeringar, liksom restaureringsåtgärder för att gynna hotade arter, har genomförts under året. Bland annat för ortolansparv i Torslundagropens naturreservat utanför Enköping, samt för mnemosynefjäril, gotländsk säfferotplattmal, ängsskäreplattmal och sköldbaggar som lever på växten krissla.

INFORMATION

Informationen på hemsidan och i sociala medier har utökats med handfasta tips och aktiviteter som riktar sig till naturovana, äldre och de som söker tillgänglig natur. Upplandsleden, anläggningarna och Naturtipset har stor andel av besökarna. Upplandsstiftelsen ökat närvaron i sociala medier för att nå ut till olika målgrupper. Under våren lades fokus på naturtips i coronatider.

I samverkan med Länsstyrelsen och Biotopia informerar Upplandsstiftelsen om länets naturområden och leder i Naturkartan.se. Användandet av appen och hemsidan

Testar spången.

Upplandsstiftelsens testpatrull för tillgänglig natur provar Vårdsätterspången.

Lotsstugan i fin form. I Källarbergets naturreservat norr om Hällnäs finns den röda Lotsstugan från 1912. Härifrån har du en vidsträckt utsikt över Östersjön. Under 2020 renoverades Lotsstugan. Stugan har fyra sängplatser och går att hyra genom Fagervikens bygdegårdsförening.

naturkartan har ökat mycket kraftigt under 2020. Intresset för naturinformationen i sin helhet har ökat med mer än 200 %. Vi har under 2020 också fortsatt arbetet med att tillgängliggöra information på vår webbsida och i Naturkartan, för att fler ska kunna ta del av informationen.

MEDLEMMAR

Region Uppsala och länets samtliga kommuner är medlemmar i stiftelsen. Region Uppsala svarar för stiftelsens grundläggande finansiering genom ett årligt anslag.

EKONOMI

Upplandsstiftelsens intäkter för 2020 var 34,8 mkr. Av detta hänför sig 21,3 mkr till årsavgiften från regionen samt 13,5 mkr från projektbidrag och försäljning, arrenden, skogsavverkning med mera från egna områden. Projektmedlen kommer bland annat från Världsnaturfonden WWF, EU:s jordbrukspolitik inklusive landsbygdsprogrammet, länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Fortum AB, Sportfiskarna m fl. De totala kostnaderna uppgick till 33,5 mkr, varav 1,7 mkr i avskrivningar. Årets resultat, efter disposition av eget kapital, är ett överskott på 1,3 mkr och det egna kapitalet uppgår till 22,9 mkr.

ÅRSSTÄMMA

Ordinarie årsstämma hölls den 14 maj. Årsanslag och budget för verksamhetsåret 2020 fastställdes i ett extra stämmomöte den 19 december 2019.

STYRELSE, ARBETSUTSKOTT, VD OCH PERSONAL

Styrelsen har haft följande sammansättning:

Ordinarie

Jenny Lundström (MP) ordf. Tierp
Jacob Spangenberg (C) 1:e vice ordf. Östhammar
Sören Bergqvist (V) 2:e vice ordf. Uppsala
Susanne Mastonstråle (M) Älvkarleby
Anders Kihl (KD) Heby
Håkan Marklund (L) Uppsala
Pia Milton (S) Uppsala
Lars Berglöf (S) Knivsta
Zinaida Belonoshko (SD) Håbo

Ersättare

Björn Holm (M) Uppsala
Kerstin Troedsson (C) Enköping
Kevin Andersson (KD) Enköping t o m maj 2020
Magnus Nyström (KD) Enköping fr o m maj 2020
Alfred Mujambere (L) Tierp
Joel Lindh (MP) Heby
Linda Johansson (S) Enköping
Gabriel Tidestav (S) Håbo
Christer Olsson (SD), Uppsala
Elisabeth Rosengren (V) Tierp

Presidiet har samtidigt utgjort arbetsutskott. Ledamöter var Jenny Lundström, Jacob Spangenberg och Sören Bergqvist. Verkställande direktör har varit Björn-Gunnar Lagström till och med den 31 januari och Thomas Bertilsson från och med den 1 februari. Upplandsstiftelsen hade under året 20 anställda omräknat till heltid varav sammantalet 9 var kvinnor.

Kände du inte till Upplandsstiftelsen tidigare? Säkert har du sett Upplandsstiftelsens skyltar ute i naturen.

Upplandsstiftelsens styrelse 2020. Från vänster Anders Kihl, Zinaida Belonoshko, Christer Olsson, Susanne Mastonstråle, Joel Lindh, Jenny Lundström, Sören Bergqvist, Pia Milton, Lars Berglöf, Håkan Marklund, Alfred Mujambere, Kerstin Troedsson och Linda Johansson. Fotografiet togs före coronarestriktionerna infördes.

Får det lov att vara en coronasäker kaffe? På uteträffarna för 65-plussare bjuds på kaffe, men inga tilltugg. Självklart har Upplandsstiftelsens personal visir när den kokade drycken hanteras och serveras utomhus. Varmt och gott!

ÅRSRAPPORT 2020

I Upplandsstiftelsens årsrapport för 2020 kan du läsa om ett annorlunda verksamhetsår – när fler än någonsin hittade ut i naturen.

